Mgr. Jiří Kubovský

Německý pohled na vztahy Spolková republika Německo – Ruská federace 1991 až 2014

Abstrakt

Předmětem studie je zahraniční politika Německa, předně jedna z jejích priorit, politika vůči Ruské federaci. Primárním cílem studie je analýza německo-ruských vztahů v období let 1991-2014. Smyslem studie je zhodnotit dosavadní vývoj, určit mezníky, limity a odhadnout budoucí perspektivy. Studie si klade za cíl nalézt odpověď na otázku, je-li mezi zeměmi panující „strategické partnerství“ dlouhodobě udržitelné. Problematika byla zkoumána kvalitativním výzkumem ve formě jednopřípadové jedinečné studie. Ta umožnila detailní prozkoumání zvoleného případu. Na základě zjištěných informací došel autor k závěru, že dlouho dobré vzájemné vztahy utrpěly nejprve válkou Ruska s Gruzií v roce 2008 a posléze ruskou anexí Krymu v roce 2014. Tyto dva mezníky odhalily, jak malý vliv Německo na Ruskou federaci má. Podle autora není „strategické partnerství“ mezi Německem a Ruskou federací, založené z velké části pouze na výhodách vzájemné obchodní výměny, dlouhodobě udržitelné.

Klíčová slova

Ruská federace, Spolková republika Německo, strategické partnerství, teorie mezinárodních vztahů, zahraniční politika

Abstract

German Evaluation of Federal Republic of Germany – Russian Federation Relationship 1991-2014: The study focuses on the German Foreign Policy, first of all one of its priorities, on German Policy towards Russia. The main aim of this thesis is the analysis of German-Russian relations in the time period 1991-2014. The purpose of work is to evaluate current development, identify milestones, limits and estimate future prospects. The work should to answer a question if is the between countries prevailing „strategic partnership“ sustainable. The issue was investigated using qualitative research in the form of one case unique study. This enabled a detailed investigation of the chosen case. On the basis of detected information the author came to the conclusion that for a long time good relations suffered at first from war between Russia and Georgia in 2008, later from Russian annexation of Crimea in 2014. These two milestones revealed how little influence Germany on Russia has. According to the author is not the „strategic partnership“ between Germany and Russia, based largely only on the benefits from mutual trade, sustainable.

Keywords

Russian Federation, Federal Republic of Germany, strategic partnership, international relations theory, foreign policy

Vydává: Ochrana a bezpečnost o. s., IČ: 22746986
Lamačova 825/11, 152 00 Praha 5, http://ochab.ezin.cz, ochab@email.cz

Seznam zkratek

BRIC – Brazil, Russia, India, China (Brazílie, Rusko, Indie, Čína)
CDU – Christlich Demokratische Union (Křesťanskodemokratická unie)
CSU – Christlich-Soziale Union (Křesťansko-sociální unie)
DM – Deutsche Mark (německá marka)
EaP – Eastern Partnership (Východní partnerství)
ENP – European Neighbourhood Policy (Evropská politika sousedství)
ES – Evropská společenství
EU – Evropská unie
FDP – Freie Demokratische Partei (Svobodná demokratická strana)
G7 – The Group of Seven (skupina G7)
G8 – The Group of Eight (skupina G8)
G20 – The Group of Twenty (skupina G20)
INF – Intermediate Range Nuclear Forces (jaderné zbraně středního dosahu)
KBSE – Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě
KSSS – Komunistická strana Sovětského svazu
NATO – North Atlantic Treaty Organization (Organizace Severoatlantické smlouvy)
NDR – Německá demokratická republika
NRC – NATO-Russia Council (Rada NATO-Rusko)
OBSE – Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě
OSN – Organizace spojených národů
RB OSN – Rada bezpečnosti Organizace spojených národů
RF – Ruská federace
SED – Sozialistische Einheitspartei Deutschlands (Socialistická jednotná strana Německa)
SFRJ – Socialistická federativní republika Jugoslávie
SNS – Společenství nezávislých států
SPD – Sozialdemokratische Partei Deutschlands (Sociálnědemokratická strana Německa)
SRJ – Svazová republika Jugoslávie
SRN – Spolková republika Německo
SSSR – Svaz sovětských socialistických republik
START – Strategic Arms Reduction Treaty (Dohoda o snížení počtu strategických zbraní)
SZBP – Společná zahraniční a bezpečnostní politika
UNPROFOR – United Nations Protection Force (Ochranná síla Spojených národů)
USA – United States of America (Spojené státy americké)
USSR – Ukrajinská sovětská socialistická republika
ZEU – Západoevropská unie
ZHN – zbraně hromadného ničení

Vydává: Ochrana a bezpečnost o. s., IČ: 22746986
Lamačova 825/11, 152 00 Praha 5, http://ochab.ezin.cz, ochab@email.cz

Úvod

Novodobý vztah mezi Spolkovou republikou Německo a Ruskou federací bývá označován jako „strategické partnerství“. Ovšem vzájemné kontakty sahají mnohem dále do historie. Lze je zaznamenat již v dobách Pruského království, resp. Ruské říše. Prusko bylo tehdy zdrojem politických, institucionálních a kulturních modelů, načež Rusko zase jakýmsi pruským, potažmo německým zázemím. Tragédie druhé světové válka vztahy mezi zeměmi pochopitelně značně poškodila, na druhou stranu ale v Německu zažehla vůči Moskvě určitý morální imperativ, a tak došlo poměrně rychle k jejich urovnání. Nakonec i v průběhu studené války, navzdory bipolárnímu rozdělení světa, bylo tehdejší Západní Německo se Svazem sovětských socialistických republik v kontaktu. Čas od času dokonce proti vůli Spojených států amerických. V centru zájmu obou zemí stál především obchod.

Zcela nová kapitola vzájemných vztahů se začala odvíjet po znovusjednocení Německa a vzniku Ruské federace. Frekvence styků se výrazně znásobila, nově nejen v oblasti energeticko-hospodářské, ale taktéž v oblasti politicko-bezpečnostní. Německý export technologicky vyspělých výrobků, zařízení a kapitálu do Ruska na jedné straně, ruský import plynu, ropy či černého uhlí do Německa poté na druhé, tato rovnice bývá mnohdy viděna jako jakýsi pilíř německo-ruského vztahu. Země však mezi sebou postupně rozvinuly též vcelku intenzivní spolupráci např. na poli kultury, vzdělání nebo výzkumu. Německo se mimoto od počátku existence Ruské federace vždy výrazně zasazovalo o rozvoj vztahů s Ruskem i na úrovni Evropské unie a Severoatlantické aliance. Plnilo funkci jakéhosi mediátora. Pozitivní vývoj německo-ruských vztahů probíhal řadu let víceméně bez výrazných výkyvů. Avšak s rostoucí aktivitou ruské zahraniční politiky v posledních letech je dnes možné zaznamenat určité změny.

Hlavním cílem studie je provést analýzu německé zahraniční politiky, potažmo detailněji jedné z jejích dílčích priorit, a to zahraniční politiky Spolkové republiky Německo vůči Ruské federaci. Analýza by měla umožnit nejen zhodnocení geneze německé politiky ve vztahu k této významné východoevropské zemi, ale také určit její případné dosavadní mezníky a budoucí perspektivy. Stěžejní pro práci je období v rozmezí let 1991 až 2014.

Za jádro „strategického partnerství“ mezi zeměmi bývá obecně považována výše nastíněná hospodářská výměna. Je-li toto tvrzení pravdivé, je ovšem takto založený vztah dlouhodobě udržitelný? Nenaráží Spolková republika Německo, jako liberální demokracie uznávající principy multilateralismu, mírové kooperace, občanských práv a svobod atp., při takto úzké spolupráci s Ruskou federací na jisté překážky nebo limity? Přeci jen je Rusko zemí zastávající z hlediska teorie mezinárodních vztahů spíše realistické postoje. Ruská federace nemá zábrany ohledně užití vojenských prostředků při prosazování svých zájmů a má dokonce často i diametrálně odlišné postoje vůči řadě aspektů tvořících základ liberálně-demokratického myšlení obecně. Pokud se objevují jisté rozpory v těchto neekonomických oblastech, ovlivňuje to pak nějakým způsobem jejich spolupráci ekonomickou? Je vztah Německa s Ruskem vztahem založeným spíše na zájmech, nebo na hodnotách? Právě na tyto otázky se pokusí předložená studie najít při analýze německo-ruských vztahů mezi roky 1991-2014 odpovědi.

Vydává: Ochrana a bezpečnost o. s., IČ: 22746986
Lamačova 825/11, 152 00 Praha 5, http://ochab.ezin.cz, ochab@email.cz

Při zpracování studie byl uplatněn kvalitativní výzkum ve formě tzv. jednopřípadové jedinečné studie. Ta se z pohledu epistemologie řadí k tzv. interpretativní tradici a umožňuje detailní prozkoumání a hluboké porozumění zvolenému případu. Zde tedy vztahu mezi Spolkovou republikou Německo a Ruskou federací.

Výsledek výzkumu bude založen na analýze jak odborných knižních zdrojů a odborných článků, tak na studiu koaličních smluv nebo vyjádřeních předních politiků. V případě koaličních smluv půjde o smlouvy počínaje prvním volebním obdobím Helmuta Kohla a konče třetím volebním obdobím Angely Merkelové. U politických prohlášení poté především o německé vrcholné politiky, nejčastěji šéfy vlád a ministry zahraničních věcí.

Studie je rozdělena do pěti kapitol. První kapitola podává přehled základních koncepcí teorie mezinárodních vztahů s tím, že tento stručný teoretický základ následně slouží pokusu identifikovat možné zdroje a základy německé zahraniční politiky obecně.

Druhá kapitola se zabývá vnějšími a vnitřními faktory, jež jsou východisky pro tvorbu a aplikaci německé zahraniční politiky v období po znovusjednocení země. Zároveň stanovuje oblasti, které novodobá německá zahraniční politika vnímá jako prioritní.

Třetí kapitolou se autor dostává k samotné analýze německo-ruských vztahů, tedy k analýze jedné z priorit německé zahraniční politiky po roce 1991. Tato část studie se skládá celkem ze tří kapitol. Na pozadí vybraných světových událostí zkoumá německý pohled na vzájemné vztahy. Třetí kapitola tak analyzuje éru kancléře Helmuta Kohla, tj. roky 1982-1998. Pojednává např. o znovusjednocení Německa, rozpadu Sovětského svazu, vzniku Ruské federace, první válce v Perském zálivu nebo o situaci na Balkáně či v Čečensku. Další kapitola, čtvrtá, se zaobírá obdobím vlády Gerharda Schrödera, tj. roky 1998-2005. Obsahuje např. problematiku zásahu v Kosovu, otázky vojenských akcí souvisejících s bojem proti terorismu po 11. září či tzv. Oranžové revoluce na Ukrajině. Poslední pátá kapitola se věnuje vládám Angely Merkelové. Časově začíná rokem 2005 a trvá prakticky dosud, neboť aktuální mandát kancléřky by měl končit až v roce 2017. Zde jsou pro německo-ruský vztah určující události typu zvažované výstavby protiraketového štítu v Evropě ze strany Spojených států amerických, vzniku unijního projektu tzv. Východního partnerství, zbudování plynovodu Nord Stream, ruské války v Gruzii, zásahu NATO v Libyi či politice Ruské federace ve vztahu k Ukrajině po tzv. Euromajdanu.

Téma si autor vybral, jelikož jej považuje za velmi aktuální. Německo – nejlidnatější, ekonomicky nejsilnější země Evropské unie a přímý soused České republiky. Rusko – jedna z velmocí dnešního multipolárního světa, stálý člen Rady bezpečnosti Organizace spojených národů a držitel značného arzenálu jaderných zbraní. Jejich vztah, leckdy přímo ovlivňující zbytek Evropy, by neměl nechat bez zájmu nikoho. Natož mezi nimi ležící Českou republiku a její občany.

Poslední aktualizace studie byla provedena ke dni 10. 4. 2016.

Vydává: Ochrana a bezpečnost o. s., IČ: 22746986
Lamačova 825/11, 152 00 Praha 5, http://ochab.ezin.cz, ochab@email.cz

1 Zahraniční politika optikou vybraných paradigmat teorie mezinárodních vztahů

Pojem **teorie mezinárodních vztahů** (dále jen MV) lze chápat dvojím způsobem. V užším smyslu jde o *„...soubor tvrzení, která popisují a vysvětlují určitou skupinu jevů"*[1], v širším slova smyslu se poté hovoří o mezi válkami vzniklém a dnes zcela samostatném oboru.[2]

Vymezit pojem **zahraničí politika** je možné mnoha způsoby. Existují jak poměrně stručné, tak naopak i značně rozsáhlé definice. Co je důležité uvést, je fakt, že chápání pojmu zahraniční politika se odvíjí právě od konkrétních teorií MV. Každá z nich totiž vnímá řadu aspektů rozdílně, viz otázka cílů a prostředků zahraniční politiky, otázka relevantnosti aktérů MV apod. Jedna z definic označuje zahraniční politiku např. jako *„...oficiální politiku představitelů vlády suverénního státu vůči ostatním suverénním státům a dalším aktérům (např. EU)".*[3]

Z obsáhlého množství teorií a pohledů na MV a zahraniční politiku budou dále rozvedeny jen ty nejzákladnější z nich. Jmenovitě půjde o realismus, liberalismus a konstruktivismus, respektive o jejich vybrané dílčí koncepce.

1.1 Realismus

Realistická tradice, jež dlouhou dobu dominovala reflexi MV, bývá považována – zčásti domněle, zčásti zřejmě oprávněně – za blízkou praxi MV. Její stoupenci sami sebe označují za realisty s tím, že podávají takový obraz MV, jaké opravdu jsou, a tedy nikoliv jaké by měly být. Tím mj. útočí na liberály. Každopádně se jedná o jednu z nejkompaktnějších teorií.[4]

Realismus a jeho dílčí přístupy lze vymezit několika společnými znaky. Rozhodující otázkou MV je pro něj problém moci. Ta se všemi svými rozměry je nazírána především skrze materiální základnu, obvykle tedy vojenskou sílu. Nejvýznamnějšími aktéry MV jsou státy, kdy všichni ostatní potencionální aktéři jsou prakticky bez vlivu, eventuálně jsou pouze nástroji států. Mezi státy probíhá nepřátelství a boj o moc. Jelikož v mezinárodním systému neexistuje žádná nadřazená instituce schopná vztahy regulovat, je existence státu v MV nekončícím bojem o přežití.[5]

Pilíře realistického myšlení představují autoři Edward Hallett Carr, Hans Morgenthau a Kenneth Waltz.

Angličan **Edward H. Carr** ve svém díle *Dvacetiletá krize 1919-1939. Úvod do studia mezinárodních vztahů* z roku 1939 jednak zavádí samotný pojem realismus, jednak zahajuje tzv. první velkou debatu v teorii MV. Zásadně se vymezuje vůči tzv. utopismu (resp. idealismu) ovládajícímu myšlení po 1. světové válce. Ten prý naprosto pomíjí fakta a zabývá

---

[1] KRATOCHVÍL, P. Teorie mezinárodních vztahů. In DRULÁK, P., KRATOCHVÍL, P. (eds.). *Encyklopedie mezinárodních vztahů*. Praha: Portál, 2009, s. 297.
[2] Tamtéž.
[3] HYNEK, N. Zahraniční politika. In DRULÁK, P., KRATOCHVÍL, P. (eds.). *Encyklopedie mezinárodních vztahů*. Praha: Portál, 2009, s. 329.
[4] DRULÁK, P. *Teorie mezinárodních vztahů*. Praha: Portál, 2010, s. 54.
[5] CABADA, L., KUBÁT, M., et al. *Úvod do studia politické vědy*. Praha: Eurolex Bohemia, 2004, s. 390.

Vydává: Ochrana a bezpečnost o. s., IČ: 22746986
Lamačova 825/11, 152 00 Praha 5, http://ochab.ezin.cz, ochab@email.cz

se pouze tím, co by mělo být. Následkem je poté krize v druhé polovině 30. let 20. století. Carr zpochybňuje možnost trvalých společných zájmů mezi státy, kde jako největší problém vidí nezohlednění faktoru moci. A jelikož právě teze o společných zájmech je pilířem celého versailleského uspořádání, zpochybňuje tím prakticky celý poválečný vývoj. Carr však soudí, že mocenské změny se i přesto prosadí, bohužel ovšem ve své násilnější podobě a za cenu ohrožení mezinárodní stability. To vše v důsledku idealistického myšlení a praxe.[6]

Američan německého původu **Hans Morgenthau** zasáhl do vývoje realismu především dvěma knihami, a to díly *Vědecký člověk vs. mocenská politika* z roku 1946 a *Politika mezi národy: boj o moc a mír* z roku 1948. Morgenthau se taktéž vymezuje vůči idealismu. Vyslovuje tezi o jistém antropologickém rysu, který v konečném důsledku utváří samotný základ MV. Jde o přesvědčení, že charakter člověka je od přírody špatný. Ten touží zcela egoisticky po moci a neštítí se použití jakýchkoli prostředků, jen když dosáhne svého. Přeneseně to poté platí i pro politiku každého státu.[7]

Morgenthau následně definuje šest principů tzv. politického realismu:

1. Politika je ovládána objektivními zákony zakládajícími se v lidské povaze. Ty, jelikož jsou neměnné, jsou navíc nadčasové a nadkulturní.
2. Politiku je nutné chápat skrze mocenské zájmy států. Předpokladem také je, že státy vymezují své mocenské zájmy racionálně.
3. Zájmy, mocenské či národní, jsou objektivní a univerzálně platnou kategorií.
4. Absolutním zájmem státu je přežití, kdy univerzální morální principy nemohou být na chování států aplikovány.
5. Dílčí státní zájmy jsou maskovány řečí univerzálních principů, ovšem ztotožnit zahraničněpolitické cíle státu s morálními zákony nelze. Vždy jde hlavně o mocenský zájem státu.
6. Politika je autonomní sférou reality a má svá vlastní specifická pravidla.[8]

Na Carrův a Morgenthauův realismus navázal americký teoretik **Kenneth Waltz**. Teorii ovlivnil především knihou *Člověk, stát a válka* z roku 1959 a poté knihou *Teorie mezinárodní politiky* z roku 1979. Waltz odmítá špatnou přirozenost člověka, tedy antropologický základ MV, kdy jako příčinu mocenských střetů vidí spíše samotný charakter MV. Postupně tak rozvíjí myšlenku mezinárodní anarchie a mocenské politiky jako centrálního znaku anarchického systému států. Waltz se stává představitelem nového realistického směru, po skončené tzv. druhé debatě lehce scientistického, tzv. neorealismu. Neorealismus považuje při analýze MV za elementární tři prvky, a to zaprvé strukturu (vnitřní uspořádání), dále jednání a chování států, nakonec pak rozložení moci. V případě uspořádání státu platí jistá hierarchie, ovšem na úrovni MV nic podobného údajně neexistuje. Jde o prostředí bez řídících struktur, které by eventuálně mohly aktéry MV kontrolovat či řídit. Jedná se tedy o stav anarchie. V tomto stavu není možné nikterak garantovat bezpečnost a existenci států, proto se rozhodujícím zájmem každého státu stává přežití. To bývá zajištěno svépomocí.

[6] DRULÁK, P. *Teorie mezinárodních vztahů*. Praha: Portál, 2010, s. 55-57.
[7] WAISOVÁ, Š. *Úvod do studia mezinárodních vztahů*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005, s. 73-74.
[8] DRULÁK, P. *Teorie mezinárodních vztahů*. Praha: Portál, 2010, s. 58.

Vydává: Ochrana a bezpečnost o. s., IČ: 22746986
Lamačova 825/11, 152 00 Praha 5, http://ochab.ezin.cz, ochab@email.cz

Pokud byly první dva prvky, tj. anarchie a stejné chování, neměnné, v případě rozložení moci jde o prvek proměnný. Ne všechny státy jsou totiž při zvyšování své moci s cílem zajištění vlastní existence úspěšné. Některé oslabují a dokonce i zanikají, jiné naopak posilují. Případná spolupráce mezi státy je nazírána pouze jako jev dočasný, jehož je využíváno především k vlastnímu posílení. Je tak vyrovnávána moc ostatních.[9]

Kromě výše uvedených autorů a realistických směrů se v 60. a 70. letech 20. století rozvíjejí ještě další koncepce realismu, např. tzv. anglická škola v čele s Britem **Hedley Bullem** či tzv. realistická politická ekonomie v čele s Američanem **Robertem Gilpinem**.

V 80. letech pak vstupuje do zkoumání MV další generace realistů. Jedním z jejích čelných představitelů je Američan **John J. Mearsheimer**. V této podkapitole poslední autor, jenž bude uveden. Pokud byla pro Morgenthaua moc samotným cílem a pro Waltze poté pouze již prostředkem, Mearsheimer se v této otázce přiklání spíše k prvnímu z autorů. Dle něj se každý racionální stát snaží maximalizovat svou moc, nikoliv pouze vyrovnávat moc ostatních. Jeho verze realismu tak získává přívlastek tzv. útočný realismus. A to v opozici k Waltzovu tzv. obrannému realismu, resp. neorealismu. Avšak i přesto dochází mezi těmito dvěma směry v řadě dalších aspektů ke shodě. Ta panuje např. v příčině boje o moc spočívající v anarchistické struktuře, v otázce stěžejního cíle státu, kterým je zajištění své bezpečnosti a přežití, stejně tak i v bodě prvořadého významu svépomoci a racionálně-egoistického sledování vlastních zájmů.[10]

1.2 Liberalismus

Liberální tradice má stejně tak jako tradice realistická velmi dlouhou historii. Oproti realismu zahrnuje ale znatelně více směrů, proto se její definování stává poněkud obtížnější. I samotné označení této tradice je nejednoznačné. Lze se setkat s označením liberální idealismus nebo jednoduše pluralismus. To vše podtrhuje její heterogenitu.[11]

Přesto všechno existují znaky, které jsou společné víceméně všem liberálně-idealistickým směrům. Základním znakem je přesvědčení o možnosti trvalého míru a spolupráce. Na mezinárodní politiku je pohlíženo z hlediska morálních hodnot a právních norem. Ať již v souvislosti s univerzálními principy nebo s vzájemnou závislostí a volným obchodem, válka se pro liberály stává nemyslitelná. Typická je pro ně víra v kolektivní bezpečnost, čímž je do jisté míry zpochybněna role státu jako výlučného aktéra, naopak je posílena role dalších institucí, viz činnost Organizace spojených národů apod. MV jsou tedy nahlíženy nejen z bezpečnostního hlediska, ale též z hlediska etického, normativního či ekonomického.[12]
Jak již bylo naznačeno, pro svou šíři lze pod hlavičku této tradice zařadit obrovské množství autorů. Zde však budou představeni pouze Norman Angell, David Mitrany, Ernst Haas, Robert Keohane s Josephem Nyem a Francis Fukuyama.

---

[9] WAISOVÁ, Š. *Úvod do studia mezinárodních vztahů*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005, s. 75-77.
[10] BARŠA, P., CÍSAŘ, O. *Anarchie a řád ve světové politice. Kapitoly z teorie mezinárodních vztahů.* Praha: Portál, 2008, s. 136-138.
[11] WAISOVÁ, Š. *Úvod do studia mezinárodních vztahů*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005, s. 79.
[12] HEYWOOD, A. *Politologie.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, s. 158-159.

Vydává: Ochrana a bezpečnost o. s., IČ: 22746986
Lamačova 825/11, 152 00 Praha 5, http://ochab.ezin.cz, ochab@email.cz

Brit **Norman Angell** byl mezi válkami bezesporu jedním z nevlivnějších myslitelů. Největší ohlas vyvolala jeho kniha *Velká iluze* z roku 1910. A byl to právě především údajný utopista Angell, proti komu namířil Edward H. Carr svou kritiku. Angell rozvíjí argument tzv. vzájemné závislosti, kdy dle něj neustálé propojování ekonomik hlavních mocností znemožňuje konflikt mezi nimi. Domnívá se, že dějiny mají jasný směr. Tím je snižování násilí a naopak zvyšování míry spolupráce. Útočnou válku vnímá jako velkou iluzi neumožňující přinést jakékoli materiální výhody. Stěžejní význam vidí v informování veřejnosti, ve vzdělání a výchově. Ačkoliv vypuknutí 1. světové války řadu jeho argumentů popřelo, např. vzájemná ekonomická závislost je pilířem liberální tradice dosud.[13]

Z realistické kritiky meziválečného idealismu vyšel tzv. liberální institucionalismus se svou tezí, že stát není schopen vykonávat některé funkce. Státy jsou prý s to zajistit potřeby svého obyvatelstva pouze skrze vzájemnou spolupráci a integraci. Na základě těchto úvah se zrodil tzv. funkcionalismus, jehož základní myšlenky se objevují v práci Brita **Davida Mitranyho** *Fungující mírový systém* z roku 1943. Ten navrhuje odstranit nedostatky státu vytvářením mezinárodních organizací. Ty by působily v omezených oblastech spolupráce a byly by zaměřeny na praktické problémy jako např. oblast dopravy, komunikace atp. O jejich působení by rozhodovali nikoli politici, nýbrž odborníci. Takto utvářené praktické mezinárodní organizace mají zvýšit prosperitu, jež v konečném důsledku povede k další poptávce po spolupráci. Toto rozšiřování kooperace do dalších oblastí je označováno jako tzv. větvení. Postupně má dojít k výraznému snížení rizika válek v MV, a to kvůli vzájemné provázanosti, částečně pak ale též kvůli očekávanému posunu loajality obyvatelstva od národních států k mezinárodním organizacím.[14]

Na funkcionalismus volně navazuje tzv. neofunkcionalismus. Za jeho duchovního otce je považován Američan německého původu **Ernst Bernard Hass**. Jedna z jeho nejvýznamnějších prací je kniha *Sjednocování Evropy: politické, sociální a ekonomické síly* z roku 1958. Teorie se stává nástrojem k uchopení počínajícího evropského sjednocení a je na poměrně dlouhou dobu dominantní teorií evropské integrace. Oproti Mitranymu jsou pro Haase hlavními aktéry integrace národní politické elity, nikoliv tedy odborníci. Přesto mezi nimi panuje shoda ohledně sektorového postupu integrace. Pro neofunkcionalismus jsou též nezastupitelní tzv. supranacionální aktéři, na které státy přenášejí část svých rozhodovacích pravomocí. Je zaveden pojem přelévání, jež charakterizuje, obdobně jako pojem větvení, šíření integrace. Ta postupuje v okamžiku, kdy elity dojdou k přesvědčení, že jim další integrace přinese výhody.[15]

Na přelomu 70. a 80. let 20. století se začínají prosazovat autoři, jejichž cílem bylo přeformulování některých liberálních témat a pojmů MV. Mezi tyto tzv. neoliberální institucionalisty se řadí i Američané **Robert Keohane** a **Joseph Nye**. Jejich zřejmě nejdůležitějším dílem je kniha *Power and Interdependence. World Politics in transition* z roku

[13] DRULÁK, P. *Teorie mezinárodních vztahů*. Praha: Portál, 2010, s. 73-75.
[14] KARLAS, J. Funkcionalismus. In DRULÁK, P., KRATOCHVÍL, P. (eds.). *Encyklopedie mezinárodních vztahů*. Praha: Portál, 2009, s. 75-76.
[15] DRULÁK, P. *Teorie mezinárodních vztahů*. Praha: Portál, 2010, s. 82 a 210.

Vydává: Ochrana a bezpečnost o. s., IČ: 22746986
Lamačova 825/11, 152 00 Praha 5, http://ochab.ezin.cz, ochab@email.cz

1977. Autoři se zaměřují jednak na nové aktéry v mezinárodní politice, a to na mezinárodní nevládní či vládní organizace a na nadnárodní korporace, jednak na nové druhy vzájemného působení, myšleno na vzájemnou závislost a transnacionální vztahy. V rámci tzv. třetí debaty dohází při diskuzi s Waltzovým neorealismem k tzv. neo-neo syntéze, která představuje částečné spojení realismu a liberalismu. I když neoliberálové uznávají roli jedinců a mezinárodních institucí, za základního aktéra MV považují především stát. Stejně tak souhlasí se strukturálními podmínkami anarchie v MV, avšak anarchii samotnou nepovažují za překážku spolupráce. Naopak za klíčové vidí procesy propojování a integrace, které umožňují řešit mnohé jinak těžko řešitelné problémy. Prohlubující se interdependence údajně přímo vyžaduje činnost mezinárodních institucí, které tak zjednodušují vyjednávání a snižují transakční náklady. Kolektivní jednání má být založeno na racionální úvaze aktérů MV.[16]

Posledním autorem zmíněným v této podkapitole bude **Francis Fukuyama**. Jeho kniha *Konec dějin a poslední člověk* z roku 1992 vyvolala bouřlivou diskuzi. Fukuyama v návaznosti na Hegelovu filozofii dějin rozvíjí tezi o tzv. konci dějin. Reaguje tak především na pád velké části tehdejších komunistických režimů a tedy na konec konfliktu Východ-Západ. Koncem dějin pak míní faktické vítězství liberální demokracie a tržního hospodářství, kdy se dle něj prakticky nenabízí žádný jiný dlouhodobě udržitelný směr vývoje. Jediný systém, který bude nadále ovládat světovou politiku je prý západní liberálně-demokratický systém. Po útocích z 11. září 2001 a zvýšené vlně zájmu o autorovu tezi, kdy útoky údajně vyvracely nastíněný konec dějin, zůstal Fukuyama zcela na svých pozicích. Dle jeho mínění nepředstavuje ani radikální islám seriózní variantu vůči liberální demokracii. Čas je podle autora na straně modernity.[17]

1.3 Konstruktivismus

Současná tzv. čtvrtá debata probíhající mezi hlavním proudem MV, tedy tzv. pozitivismem resp. racionalismem (neorealismus, neoliberalismus a neomarxismums), a tzv. post-pozitivismem resp. reflektivismem (historická sociologie, feministická či kritická teorie, sociální konstruktivismus atp.) spočívá ve sporu jednak o povahu reality MV, jednak o způsob jejího poznávání. I když jsou jednotlivé postpozitivistické směry značně různorodé, přesto lze nalézt určité společné znaky, kterými se většinově vymezují vůči teoriím pozitivistickým. Postpozitivisté např. nepovažují sociální realitu MV za objektivně danou, údajně ji proto nelze poznat metodami přírodních věd. Naopak je prý nezbytné vzít v úvahu lidský subjekt (tedy jeho ideje, způsob vnímání a interpretace jevů v MV). Dále postpozitivisté tvrdí, že respektování norem není řízeno logikou výhodnosti, nýbrž je vedeno logikou vhodnosti, či že v rámci diskuze o vtahu mezi strukturou a aktérem struktura produkuje aktéry, tj. systém předchází jednotky. Podstatu poznání poté postpozitivisté stavějí na tzv. porozumění namísto tzv. vysvětlení.[18]

---

[16] WAISOVÁ, Š. *Úvod do studia mezinárodních vztahů*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005, s. 85-87.
[17] FUKUYAMA, F. Konec dějin a poslední člověk. Praha: Rybka Publishers, 2002, s. 7-21.
[18] CABADA, L., KUBÁT, M., et al. *Úvod do studia politické vědy*. Praha: Eurolex Bohemia, 2004, s. 391.

Vydává: Ochrana a bezpečnost o. s., IČ: 22746986
Lamačova 825/11, 152 00 Praha 5, http://ochab.ezin.cz, ochab@email.cz

Jak již bylo naznačeno, reflektivistických teorií je mnoho. V této práci tak bude představena pouze teorie jedna, a to tzv. sociální konstruktivismus, navíc v pojetí německého badatele **Alexandera Wendta**. Ten je mnohými považován za průkopníka této teorie. Patrně klíčovým dílem pro rozvoj konstruktivismu se stal Wendtův článek *Anarchie je to, co z toho státy dělají: sociální konstrukce mocenské politiky* z roku 1992.[19] Autor, stejně jako neorealisté, považuje za ústředního aktéra MV státy. Jako liberálové ale též soudí, že mezinárodní instituce a spolupráce mohou měnit identity a zájmy států, jejich chování i jednání. Anarchie, nepřátelství a svépomoc jsou tedy pro něj především výsledky sociálních vztahů. Jsou sociálními konstrukcemi. Wendtův přístup představuje určitou střední cestu. Oproti neorealismu nepřikládá takový význam distribuci moci měřené vojenskými schopnostmi. Za stěžejní charakteristiku struktury považuje tzv. kulturu anarchie. Ta je dána představami, které sdílí společenství států a jež definují vztah jednoho státu k druhému. Tím se vymezuje vůči Waltzově domněnce, že mezinárodní anarchie vede automaticky ke konfliktům. Wendt rozlišuje tři na sebe navazující kultury anarchie – hobbesovskou, lockovskou a kantovskou. Ty se liší klesající mírou násilí v MV. V hobbesovské kultuře platí, že státy si navzájem upírají nárok na existenci a vedou proti sobě destruktivní války. V lockovské kultuře sice spolu státy také válčí, ale již se vzájemně uznávají a války tak představují spíše snahu donutit druhé k ústupkům, než dosáhnout jejich úplného zničení. V kantovské kultuře anarchie se státy při řešení vzájemných sporů vzdávají síly úplně. Z jednotlivých kultur tak plyne určitá obecná identita státu daná jeho vztahem k druhým. Dílčí typ kultury si státy mohou osvojit, kdy motiv jejich chování k ostatním nejprve jako k nepřátelům, později jako k uznávaným rivalům až nakonec jako k přátelům, představuje postupně: fyzické donucení, následně výhodnost, jako poslední poté vhodnost. Podle Wendta probíhá v současnosti transformace lockovské kultury anarchie na kantovskou. Je to prý dáno několika příčinami, a to podobným vnitropolitickým uspořádáním států, jejich rostoucí vzájemnou závislostí, ale i existencí společných hrozeb a schopností dobrovolného sledování norem resp. schopností činit jednostranné a nevynucené ústupky.[20]

1.4 Aplikace teorie mezinárodních vztahů na zahraniční politiku Spolkové republiky Německo

Výše stručně představené teorie MV jsou jen zlomkem z jejich existujícího počtu. V souvislosti se světovým děním a vývojem vznikají neustále další nové. Stejně tak jako se ony dílčí teorie vzájemně v jednom bodě sbližují a v druhém zase rozcházejí, a proto je tedy nelze vždy jednoznačně zařadit do jedné zcela samostatné množiny, stejně tak není možné zaškatulkovat zahraniční politiku jakékoliv země pod hlavičku jen jedné z nich. Vždy jde o jakýsi konglomerát teorií. Výjimku pak netvoří ani Spolková republika Německo (dále jen SRN). Při pohledu na německou zahraniční politiku lze nalézt určité prvky realismu, liberalismu i konstruktivismu.

Obecně dnes ale samozřejmě německá politika stojí především na **liberálních základech**. Nakonec již samotný tzv. Základní zákon *(Grundgesetz)* obsahuje několik pasáží, které lze takto vyložit. Např. preambule charakterizuje zemi jako rovnocenný článek ve sjednocené

[19] WAISOVÁ, Š. *Úvod do studia mezinárodních vztahů*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005, s. 92-93.
[20] DRULÁK, P. Teorie mezinárodních vztahů. Praha: Portál, 2010, s. 124-126.

Vydává: Ochrana a bezpečnost o. s., IČ: 22746986
Lamačova 825/11, 152 00 Praha 5, http://ochab.ezin.cz, ochab@email.cz

Evropě, který slouží zachování míru. Článek 24 hovoří o možnosti spolkových zemí přistoupit k mezinárodním organizacím a přenést na ně národní kompetence, zahrnuje také výzvu k přistoupení k takovému systému vzájemné kolektivní bezpečnosti, který přispěje k řešení mezinárodních konfliktů a nastolení dlouhodobého mírového pořádku v Evropě a ve světě. Dokonce ukotvuje závazek země přistoupit k systému povinného mezinárodního rozhodčího soudnictví. V článku 26 se poté ještě zakazuje útočná válka a toto jednání je klasifikováno jako jednoznačně protiústavní.[21]

Členství a činnost SRN v EU jsou taktéž určovány především optikou liberalismu. Viz idea trvalé a stále užší spolupráce členských zemí či snaha rozšiřovat takové způsoby rozhodování v rámci organizace, které ačkoliv mohou usnadnit činnost EU, bezpochyby znamenají i omezení suverenity země. V konečném důsledku taktéž německá exportně orientovaná ekonomika vyžaduje určité podmínky, jež budou mezinárodní obchod vůbec umožňovat. S tím souvisí v ústavě zmiňovaný mír ve světě, dále také efektivní činnost regulativních mezinárodních ekonomických organizací či tvorba a dodržování mezinárodních norem. Toto vše Spolková republika Německo podporuje, vědoma si mj. výrazné vzájemné závislosti všech aktérů MV.

Jisté **prvky konstruktivismu** můžeme v německé zahraniční politice nalézt také. Ty souvisí se zkušenostmi země s 2. světovou válkou a jejími hrůzami. Prizmatem této teorie lze uvést, že skrze takto obohacenou německou historickou paměť, došlo k redefinici německé zahraničněpolitické identity a kultury. Ta měla posléze vliv na utváření nové německé zahraniční politiky.[22]

Z interpretace vlastní historie a představy o ideální podobě MV vyplynulo několik hlavních principů, které jsou z velké části platné dodnes. Německý badatel Hanns W. Maull tyto čtyři vzájemně propojené imperativy identifikuje takto:

1. „nikdy více“ – důraz na kolektivní a defenzivní zajištění bezpečnosti, vnitřní demokratické zřízení a závazek prosazovat mír, evropskou integraci a lidská práva;
2. „nikdy osamoceni“ – podpora nadnárodní integrace a multilatelarismu;
3. „politika, ne síla“ – upřednostnění diplomatických řešení a snaha o snižování napětí na úkor konfrontačního přístupu;
4. „normy definují zájmy“ – německé zájmy jsou definovány normativně, viz tzv. logika vhodnosti, a jsou prosazovány především na půdě mezinárodních organizací.[23]

Ačkoliv je **realistický přístup** pro nynější německou zahraniční politiku asi nejméně charakteristický, přece jen jsou oblasti, kde lze jeho jisté prvky nalézt. Jednou z nich je např.

---

[21] NĚMECKO. Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland ze dne 23. května 1949. In *Spolková sbírka zákonů*. 1949, část III. http://www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/gg/gesamt.pdf

[22] KUNŠTÁT, M. Transformace německé historické paměti a její místo v zahraniční kultuře Spolkové republiky Německo. In HANDL, V. (eds.). *Německo v čele Evropy? Spolková republika Německo jako civilní mocnost a hegemon eurozóny.* Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2011, s. 93-94.

[23] EBERLE, J. Zahraničněpolitická kultura jako normativní a ideový základ zahraniční politiky Spolkové republiky Německo. In HANDL, V. (eds.). *Německo v čele Evropy? Spolková republika Německo jako civilní mocnost a hegemon eurozóny.* Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2011, s. 81.

Vydává: Ochrana a bezpečnost o. s., IČ: 22746986
Lamačova 825/11, 152 00 Praha 5, http://ochab.ezin.cz, ochab@email.cz

německá politika v oblasti energetické bezpečnosti země. Patrné je to především ve vztahu k Ruské federaci (dále jen RF). Navzdory postupně utvářející se energetické politice EU je zde postup SRN často spíše individuální. Místo pro Německo obvyklého multilaterálního přístupu se zde můžeme setkat často s přístupem bilaterálním, kdy Spolková republika Německo značně pragmaticky sleduje především své vlastní národní zájmy. V tomto případě tedy zajištění bezpečných dodávek energetických zdrojů, ale i exportních a investičních příležitostí pro německé firmy.[24]

[24] EHLER, T. Energetická bezpečnost v rámci zahraniční politiky Spolkové republiky Německo – mezi bilateralismem a europeizací. In HANDL, V. (eds.). *Německo v čele Evropy? Spolková republika Německo jako civilní mocnost a hegemon eurozóny.* Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2011, s. 300-302.

Vydává: Ochrana a bezpečnost o. s., IČ: 22746986
Lamačova 825/11, 152 00 Praha 5, http://ochab.ezin.cz, ochab@email.cz

2 Východiska a priority zahraniční politiky SRN po znovusjednocení

Jak již bylo naznačeno, fungování poválečné SRN bylo výrazně ovlivněno předešlými událostmi. Mohlo by se též říci, že Spolková republika Německo byla jakýmsi produktem konfrontace mezi Západem a Východem. Země byla strategicky závislá na Spojených státech amerických (dále jen USA), kdy hrála roli hraničního státu Severoatlantické aliance (dále jen NATO). V rámci NATO tak měla významnou obrannou funkci.[25]

Její tehdejší zahraniční politika by se dala charakterizovat jako prozápadní *(Westbindung)* – v opozici k tradiční německé tzv. zvláštní cestě *(Sonderweg)*, principálně multilaterální a antinacionální, v otázce použití síly a dominantní role obecně pak jako zdrženlivá *(Kultur der Zurückhaltung)*. I když jsou tyto vzorce zahraničně politického chování v dlouhodobých základních liniích SRN patrné dodnes, přesto s rozpadem tehdejšího bipolárního uspořádání a po znovusjednocení země, tedy po změně jak vnějších, tak vnitřních podmínek, došlo v německé zahraniční politice k určitému vývoji.[26]

2.1 Východiska

Mezi **vnější faktory**, které ovlivnily a stále ovlivňují německou zahraniční politiku po znovusjednocení, lze zahrnout tyto:

- Změna bezpečnostní situace – s koncem studené války zmizela, ač nebezpečná, přesto alespoň přehledná bezpečnostní architektura. Německo již sice nehraje roli frontového státu, avšak dochází k rozšíření vojenského i nevojenského charakteru bezpečnostních výzev. Zde je pak např. patrné volání spojenců po německém převzetí svého dílu zodpovědnosti v bezpečnostní politice, a to odpovídajícímu velikosti a významu země.[27]
- Dynamika globálního hospodářského a politického vývoje – tradiční postavení Západu ve světovém hospodářství i politice postupně upadá. Namísto toho se pomalu etabluje multipolární systém. S postupnou transformací role USA, vstupem zemí jakou jsou Brazílie, Rusko, Indie nebo Čína na světovou scénu a s rozšířením spektra aktéru MV i o ty nestátní, dochází k celkové změně povahy MV. Ta následně ovlivňuje akceschopnost mezinárodních institucí, včetně EU, a potažmo také národních států. Německá politika proto začíná spojovat úsilí na národní úrovni (zvyšování konkurenceschopnosti), s bilaterální strategií (viz již výše uvedené hospodářské vztahy s RF) a snahou na globálním stupni (jde například o aktivity při OSN, hlavně ale o činnost v rámci tzv. The Group of Seven – dále jen G7 či tzv. The Group of Twenty – dále jen G20).[28]

---

[25] HANDL, V. Závěr. In HANDL, V. (eds.). *Německo v čele Evropy? Spolková republika Německo jako civilní mocnost a hegemon eurozóny.* Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2011, s. 319.
[26] EBERLE, J. Zahraničněpolitická kultura jako normativní a ideový základ zahraniční politiky Spolkové republiky Německo. In HANDL, V. (eds.). *Německo v čele Evropy? Spolková republika Německo jako civilní mocnost a hegemon eurozóny.* Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2011, s. 80.
[27] HANDL, V. Rámce zahraniční politiky a rolí sjednoceného Německa. In HANDL, V. (eds.*). Německo v čele Evropy? Spolková republika Německo jako civilní mocnost a hegemon eurozóny.* Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2011, s. 20-22.
[28] HANDL, V. Závěr. In HANDL, V. (eds.). *Německo v čele Evropy? Spolková republika Německo jako civilní mocnost a hegemon eurozóny*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2011, s. 321.

Vydává: Ochrana a bezpečnost o. s., IČ: 22746986
Lamačova 825/11, 152 00 Praha 5, http://ochab.ezin.cz, ochab@email.cz

Mezi **vnitřní faktory** působící na německou zahraniční politiku po znovusjednocení patří poté následující:

- Omezení finančních zdrojů – německým specifikem jsou náklady na sjednocení země. Podle různých odhadů bylo na vyrovnání situace mezi východem a západem země poskytnuto až 1,2 bilionu EUR.[29] S tím souvisí i výrazný pokles podílu zahraniční politiky a obrany na federálním rozpočtu. Zároveň tak v případě SRN přetrvala převaha potenciálu hospodářského nad vojenským.[30]
- Diferenciace německé společnosti, politické scény a celkový institucionální pluralismus – německá společnost je jako nikdy od konce 60. let 20. století značně rozdělená, a to sociálně (ohrožení sociální soudržnosti země), regionálně (především ve směru východ-západ) i kulturně (problematizace multikulturalismu). Na politické scéně se formuje systém pěti politických stran. Strana *Die Linke* nemá na federální úrovni koaliční potenciál, čímž se ztěžuje tvorba stabilních vlád. Oslabuje se ale také dřívější až automatický konsenzus v oblasti zahraniční politiky (viz především problematika nasazení ozbrojených sil SRN v zahraničí apod.). Krom toho je pro utváření německé zahraniční politiky typický silný vliv domácích aktérů s právem veta *(veto players)*. Jde především o Spolkový sněm *(Bundestag)*, Spolkovou radu *(Bundesrat)*, ale i jednotlivé spolkové země *(Bundesländer)* nebo Spolkový ústavní soud (*Bundesverfassungs-gerischt)*.[31]
- Kognitivní aspekty formování německé zahraniční politiky a sebekontrola – na základě prožitku 2. světové války a poválečného vnějšího omezení Německa vznikl jakýsi sebeomezující systém kontroly vlastní zahraniční politiky. Výjimkou tradičně byla hospodářská oblast, ve které SRN vždy reprezentovala své konkrétní zájmy. Omezení politiky spojené s historickou pamětí a identitou poválečného Německa, kdy SRN představovala následníka tzv. Třetí říše *(Drittes Reich)*, se však postupně stává již nikoliv jednoznačným korektivem, nýbrž spíše orientačním prvkem v hodnotovém systému německé politiky.[32]

2.2 Priority

Z hlediska priorit lze německou zahraniční politiku po znovusjednocení považovat za vcelku kontinuální. Samozřejmě jsou dílčí aspekty, které byly jednou či druhou spolkovou vládou upřednostňovány více nebo méně, ale stále je možné identifikovat jedny a tytéž základní pilíře, na kterých německá politika a celý její existující systém stojí.

---

[29] NOVOTNÝ, L. *Stručná historie států. Spolková republika Německo*. Praha: Libri, 2014, s. 108.
[30] HANDL, V. Závěr. In HANDL, V. (eds.). *Německo v čele Evropy? Spolková republika Německo jako civilní mocnost a hegemon eurozóny.* Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2011, s. 321-322.
[31] HANDL, V. Závěr. In HANDL, V. (eds.). *Německo v čele Evropy? Spolková republika Německo jako civilní mocnost a hegemon eurozóny.* Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2011, s. 322.
[32] HANDL, V. Závěr. In HANDL, V. (eds.). *Německo v čele Evropy? Spolková republika Německo jako civilní mocnost a hegemon eurozóny.* Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2011, s. 322-323.

Vydává: Ochrana a bezpečnost o. s., IČ: 22746986
Lamačova 825/11, 152 00 Praha 5, http://ochab.ezin.cz, ochab@email.cz

Jedná se o následující čtyři priority:

- **funkční Evropská unie,**
- **transatlantické spojenectví,**
- **fungující světové hospodářství,**
- **mírové partnerství s Ruskou federací.**[33]

S projektem **evropské integrace** je Německo (tedy jeho tehdejší západní část SRN, nikoliv Německá demokratická republika) úzce spojeno již od jejího prvopočátku. Integrace nejenže poskytla postupně téměř celé Evropě mír, svobodu a prosperitu, ale Německu přinesla také základnu pro plnohodnotné zařazení do mezinárodního společenství. S integrovanou Evropou – dnes ve formě Evropské unie – je německá politika a demokracie obecně, stejně tak ale i německá ekonomika, stále těsně spojena. Hovoří se o evropeizaci německé politiky. Po roce 1990 hrála SRN zásadní roli při všech klíčových integračních procesech, ať se již jednalo například o Společnou zahraniční a bezpečnostní politiku (dále jen SZBP), Evropskou měnovou unii, otázku rozšiřování nebo o reformy institucí a mechanismů fungování Evropské unie. SRN podporovala v těchto bodech mj. supranacionální strukturu SZBP, úplnou nezávislost Evropské centrální banky a tvrdý sankční mechanismus při porušení konvergenčních kritérií, vstup zemí střední a východní Evropy do EU, posílení pravomocí Evropské komise a Evropského parlamentu nebo rozšíření hlasování kvalifikovanou většinou do více oblastí spolupráce.[34]

Pro-integrační a pro-aktivní přístup SRN trvá dodnes. Viz např. oživení projektu neúspěšné tzv. Smlouvy o Ústavě pro Evropu vedoucí až k úspěšnému vstoupení v platnost tzv. Lisabonské smlouvy nebo postup při řešení tzv. řecké dluhové krize.

Jak už zaznělo v úvodu této kapitoly, SRN byla od svého poválečného vzniku na Spojených státech amerických strategicky závislá. Jako hraniční stát NATO během tehdejší studené války plnila funkci důležitého a věrného spojence. I když již dnes bipolární svět neexistuje, **spojenectví se Spojenými státy americkými** v NATO je v německé politice nadále vnímáno jako bezpečnostní strategická pojistka. A to i navzdory faktu, že od znovusjednocení země došlo mezi SRN a Spojenými státy americkými hned k několika kontroverzím. Prakticky ihned po rozpadu bloku Východ-Západ se nenaplnilo očekávání Spojených států amerických, že se SRN stane vojensky plně akceschopným partnerem. Ačkoliv následně Německo podpořilo zásah NATO v Srbsku v roce 1999 i v Afghánistánu v roce 2001, mj. v případě Srbska šlo od 2. světové války o první nasazení německé armády do bojové akce, invazi do Iráku v roce 2003 nebo intervenci v Libyi v roce 2011 již odmítlo. Jako jedna z příčin německé váhavosti v této oblasti bývá uváděna odlišná zahraničněpolitická kultura SRN, viz v předešlém textu zmiňovaný historicky podmíněný německý důraz na multilateralismus a neochota k použití

[33] HANDL, V. Závěr. In HANDL, V. (eds.). *Německo v čele Evropy? Spolková republika Německo jako civilní mocnost a hegemon eurozóny*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2011, s. 324.
[34] KUDELOVÁ, D. Spolupráce Francie a sjednoceného Německa – "motor" evropské integrace? In *Mezinárodní vztahy*. 2001, Vol 36, No 4, s. 22-38.

Vydává: Ochrana a bezpečnost o. s., IČ: 22746986
Lamačova 825/11, 152 00 Praha 5, http://ochab.ezin.cz, ochab@email.cz

síly. Nezastupitelná byla aktivní role SRN v rámci NATO při přijetí svých nejbližších východních sousedů do Aliance a při institucionalizaci partnerství s Ruskem.[35]

I když vztahu Německa a Spojených států amerických v poslední době uškodila např. aféra s odposlechy ze strany americké Národní bezpečnostní agentury, dle všeho je transatlantické spojenectví nadále jednou z priorit německé zahraniční politiky. Viz formulace z webu Spolkového ministerstva zahraničních věcí *(Auswärtiges Amt)*: *„Transatlantické partnerství je vedle evropské integrace nejdůležitějším pilířem německé zahraniční politik*y. Spojené státy americké jsou pro Německo mimo Evropu nejužším spojencem.“[36]

Poválečná SRN se prakticky ihned po svém vzniku zaměřila na **exportně orientovaný model rozvoje**. Důvodem byl tehdy jednak prakticky neexistující domácí trh a jednak poměrně rychlá obnova průmyslového potenciálu země. Každopádně tato strategie byla úspěšná a velmi rychle vedla k nastartování ekonomického růstu, tvorbě přebytků obchodní bilance a zvyšování životní úrovně obyvatel. Na zahraničním obchodu je pak německá ekonomika závislá dosud. Dosahování přebytků obchodní bilance představuje pro SRN v situaci nepříznivého demografického vývoje jedinou možnost, jak udržet německý sociálně-ekonomický model. Proto se Německo i dnes velmi výrazně zasazuje o liberalizaci mezinárodního obchodu, která přispívá k zvýšení objemu obchodní výměny. Tradičně tak činí především na mnohostranném základě v rámci mezinárodních organizací, kterými je členem. Jedná se například o Světovou obchodní organizaci, skupinu G20 či Mezinárodní měnový fond. Nakonec i členství SRN v Evropské unii a z něj plynoucí výhody pomohly Německu zvýšit jeho konkurenceschopnost na světových trzích. Tyto výhody plynou hlavně z jednotného vnitřního trhu a též ze zavedení jednotné evropské měny. Pro SRN tak má funkční Evropská unie a stabilní euro skutečně stěžejní význam. Německo bývá označováno jako obchodní stát *(Handelsstaat)* a hospodářská velmoc *(Wirtschaftsmacht)*.[37]

Základ **německo-ruských vztahů** je možné dohledat až do poměrně vzdálené historie, kdy se tehdejší modernizace carského Ruska opírala o Prusko. Prusko bylo zdrojem politických, institucionálních a kulturních modelů, načež Ruská federace zase jakýmsi pruským, potažmo německým zázemím. 2. světová válka vztahy samozřejmě značně poškodila, na druhou stranu v Německu zažehla ve vztahu k Moskvě určitý morální imperativ, a tak došlo poměrně rychle k jejich urovnání. Je zajímavé, že i v době studené války se německá politická špička v případě svého vztahu vůči Svazu sovětských socialistických republik (dále jen SSSR) – tedy hlavně v případě vzájemných ekonomických vztahů – nezdráhala postavit ani svému strategickému spojenci Spojeným státům amerických. Nakonec též tehdejší západoněmecká tzv. Východní politika *(Ostpolitik)* se svým způsobem poměrně vymykala době. Vztahy obou

---

[35] HANDL, V. Rámce zahraniční politiky a rolí sjednoceného Německa. In HANDL, V. (eds.). *Německo v čele Evropy? Spolková republika Německo jako civilní mocnost a hegemon eurozóny.* Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2011, s. 35-38.

[36] *Die transatlantischen Beziehungen* [online]. Berlin: Auswärtiges Amt, poslední revize 21. 8.2014 [cit. 2015-09-28]. http://www.auswaertiges-amt.de/sid_fac3bf3134c359c9c2bf685862d1394a/de/aussenpolitik/regionale schwerpunkte/usa/transatlantischebez-allg_node.html

[37] HŘÍCH, J., MUSILOVÁ, L. Německý systém podpory vnějších ekonomických vztahů. In HANDL, V. (eds.). *Německo v čele Evropy? Spolková republika Německo jako civilní mocnost a hegemon eurozóny.* Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2011, s. 238-253.

Vydává: Ochrana a bezpečnost o. s., IČ: 22746986
Lamačova 825/11, 152 00 Praha 5, http://ochab.ezin.cz, ochab@email.cz

zemí vždy měly a stále mají několik dimenzí. Z hlediska té politické a bezpečnostní je stěžejní německé přesvědčení, že bez Ruska nelze zajistit mír a bezpečnost Evropy. Natož proti němu. Právě to určovalo německé snahy po roce 1991 o rozvoj vztahů s Ruskem i na úrovni EU a NATO. SRN postupně budovala svou vlastní institucionální síť, která měla německo-ruskou spolupráci usnadnit. Jde o pravidelné mezivládní konzultace, činnost Výboru německého hospodářství pro východ *(Ostausschuss)*, založení Německo-ruského fóra *(Deutsch-Russisches Forum)*, Petěrburského dialogu *(Petersburger Dialog)* nebo vznik funkce tzv. Koordinátora pro mezispolečenskou německo-ruskou spolupráci *(Koordinators für die deutsch-russische zwischengesellschaftliche Zusammenarbeit)*. Základem hospodářské a energeticko-bezpečnostní dimenze je jednoduchá rovnice. Německo mělo do Ruska vyvážet technologicky vyspělé produkty a Rusko jej na druhou stranu zásobovat surovinami. SRN tak měla hrát se svými výrobky, zařízeními a kapitálem pro RF významnou modernizační roli, RF zase odbytiště pro německé firmy a hlavního dodavatele energosurovin. Především zemního plynu, ropy a černého uhlí. Vztahy obou zemí byly vždy o to zajímavější, že SRN jako hospodářská velmoc se svou politikou založenou na liberálním multilateralismu a pacifismu, navázala takto úzké vazby – chceme-li „strategické partnerství“ – se zemí zastávající spíše realistické postoje. Tedy se zemí klasického velmocenského formátu, která nikdy neměla zábrany ohledně užití vojenských prostředků při prosazování svých zájmů, zemí mající dokonce leckdy i diametrálně odlišné postoje vůči řadě aspektů tvořících základ liberálně-demokratického myšlení obecně.[38]

Pokud tedy konec studené války a rozpad Sovětského svazu pro mnohé země znamenal pokles významu Ruska a zájmu o něj, z hlediska německo-ruských vztahů naopak došlo k výraznému nárůstu vzájemných kontaktů a spolupráce. Nutno ovšem dodat, že vývoj posledních několika let, především ve vztahu k událostem na Ukrajině, vzájemné vztahy značně negativně ovlivnil. Od znovusjednocení Německa zřejmě bezprecedentně. Vyvstává proto otázka, jak se budou vztahy obou zemí nadále vyvíjet. A to jak v rovině politicko-bezpečnostní, tak též rovině hospodářské a energeticko-bezpečnostní. Evoluce vzájemných vztahů bude analyzována v další části textu.

[38] EHLER, T., HANDL, V. *Německá politika vůči Rusku – význam kontextu Evropské unie.* Praha: Ústav mezinárodních vztahů, Policy Paper, srpen 2009, s. 5-10.

Vydává: Ochrana a bezpečnost o. s., IČ: 22746986
Lamačova 825/11, 152 00 Praha 5, http://ochab.ezin.cz, ochab@email.cz

3 Německo-ruské vztahy v éře Helmuta Kohla

Helmut Kohl představoval bezesporu jednoho z nejvýznamnějších politiků SRN. Celkem stál v čele pěti koaličních vlád. Ty byly vždy tvořeny koalicí stran CDU/CSU a FDP. Spolkovým kancléřem *(Bundeskanzler)* byl poprvé zvolen dne 1. října 1982 a jeho pozice byla ve volbách v letech 1983, 1987, 1990 a naposledy v roce 1994 opakovaně potvrzena. Kancléřem byl Helmut Kohl až do dne 26. října 1998. Tehdy v zářijových volbách prohrál s lídrem opoziční SPD Gerhardem Schröderem.[39]

Za takto dlouhé období došlo ve světě k mnoha významným událostem. Před přelomovými roky 1989 a 1990, resp. před pádem Berlínské zdi a znovusjednocením Německa, byla mezinárodní politika silně ovlivněna probíhající studenou válkou. To se samozřejmě promítlo i do vztahů tehdejší SRN se SSSR. Ačkoliv i v tomto období byly minimálně ekonomické vztahy obou zemí na tehdejší dobu poměrně intenzivní. Každopádně z hlediska např. bezpečnostně-politického bylo ukotvení SRN v rámci Západu, potažmo NATO, neotřesitelné. Ovšem zlomové události z přelomu 80. a 90. let 20. století intenzitu vzájemných vztahů značně prohloubily. To samozřejmě souviselo s postavením SSSR jako jedné z vítězných velmocí, která měla výrazný vliv ve světě, tedy i v Evropě. Pozice Německa byla o to složitější, že SRN stála na rozhraní bloků Východ-Západ. Navíc tehdejší Německá demokratická republika (dále jen NDR) byla pod přímým vlivem Sovětů. Postoj SSSR k otázce případného znovusjednocení Německa, celkově k jeho budoucí pozici v rámci mezinárodních struktur, byl tudíž stěžejní. Od toho se také odvíjelo navázání úzkých kontaktů mezi vedoucími představiteli obou zemí. Ty poté trvaly i v letech dalších. Mezitím však došlo k rozpadu SSSR, navázání vztahů s Ruskou federací, odchodu Michaila Gorbačova, příchodu Borise Jelcina a řadě dalších významných světových událostí, jako byly např. první válka v Perském zálivu, boje na Balkáně, rozšiřování NATO atp. To vše samozřejmě vztahy obou zemí přirozeně ovlivňovalo.

3.1 Koalice CDU/CSU a FDP (1982-1983, 1983-1987, 1987-1990)

1982-1983, 1983-1987

Poté co se mezi koaličními partnery SPD a FDP rozvinul vzájemný rozkol do té míry, že byl dne 1. října 1982 na základě tzv. konstruktivního vyjádření nedůvěry z pozice kancléře odvolán lídr SPD Helmut Schmidt, došlo ke zvolení nového kancléře. Stal se jím předseda opoziční CDU Helmut Kohl. Od tohoto okamžiku hovoříme o první vládní koalici CDU/CSU a FDP. Ta byla posléze potvrzena v řádných volbách dne 6. března 1983. Blok CDU/CSU získal tehdy 255, FDP pak 35 křesel z celkového počtu 520 míst v tehdejším Spolkovém sněmu. Koalice tedy vládla s většinou 55 %.[40]

---

[39] *Helmut Josef Michael Kohl* [online]. Sankt Augustin: Konrad-Adenauer-Stiftung e.V., 2015 [cit. 2015-11-15]. http://www.helmut-kohl.de/helmut_josef_michael_kohl.html

[40] *Wahl zum 10. Deutschen Bundestag am 6. März 1983* [online]. Wiesbaden: Der Bundeswahlleiter-Statistisches Bundesamt, 2015 [cit. 2015-11-15]. http://www.bundeswahlleiter.de/de/bundestagswahlen/fruehere_bundestagswahlen/btw1983.html

Vydává: Ochrana a bezpečnost o. s., IČ: 22746986
Lamačova 825/11, 152 00 Praha 5, http://ochab.ezin.cz, ochab@email.cz

Týmy obou koaličních stran v čele s kancléřem Kohlem a předsedou FDP Hansem-Dietrichem Genscherem, který byl zároveň vicekancléřem *(Bundesvizekanzler)* a ministrem zahraničích věcí *(Bundesminister des Auswärtigen),* vyjednaly již v roce 1982 koaliční ujednání, jež obsahovalo několik bodů týkajících se německé zahraniční a bezpečnostní politiky. Kromě závazku dále budovat sjednocenou Evropu v rámci Evropských společenství (dále je ES) a podporovat brzké přistoupení Portugalska a Španělska k ES, ujednání vyznívá vcelku typicky pro probíhající bipolární konfrontaci. Koalice tak vyslovuje podporu americké pozici při vyjednávání odzbrojovací dohody START se SSSR nebo vyžaduje striktní dodržování a plné uplatňování dohod čtyř vítězných mocností nad Berlínem.[41] Ve smyslu bilaterálních vztahů SRN vůči SSSR ujednání nic významného neuvádí. Koaliční smlouva z roku 1983 z pohledu zahraniční politiky již nezmiňuje vůbec žádné relevantní body. Zabývá se především vnitropolitickými tématy, jako jsou doprava, daňová politika apod.[42]

V praktické rovině lze však nalézt několik událostí, jež v letech 1982 až 1987 vzájemné bilaterální vztahy formovaly. Jednou z nich byl např. **velký projekt výstavby plynovodu** vedoucího z poloostrova Jamal na severozápadě Sibiře do SRN. Podobné projekty probíhaly sice i v minulosti, kdy jak ropa, tak zemní plyn proudily ze SSSR do států západní Evropy již od 2. poloviny 50. let 20. století. Západoevropské koncerny, obvykle tedy západoněmecké, pak prodávaly sovětské straně moderní vybavení a zařízení, především potrubí pro nově budované produktovody. V případě uvedeného plynovodu šlo ale o projekt nebývale rozsáhlý. Jeho počátek sahá do roku 1979. Tehdy Helmut Schmidt obdržel od Leonida Brežněva nabídku, která spočívala ve výhodném odběru zemního plynu koncernem Ruhrgas AG na jedné straně, na druhé straně poté v dodávkách technologie a materiálu k výstavbě plynovodu koncernem Mannesmann AG. Navíc dle představ Kremlu měla Deutsche Bank celý projekt podpořit úvěrem ve výši 10 miliard německých marek (dále jen DM). Německá strana nabídku uvítala a ihned započalo tajné vyjednávání. Avšak vpád SSSR do Afghánistánu v témže roce a následně Spojenými státy vyhlášené ekonomické sankce vše jaksi zkomplikovaly. I když se SRN připojila k USA v rámci bojkotu letních olympijských her konaných roku 1980 v Moskvě, oficiální vyjednávání o projektu bylo přesto zahájeno. Navíc Helmut Schmidt podepsal v Moskvě smlouvu o dlouhodobé německo-sovětské hospodářské spolupráci. Američtí prezidenti Jimmy Carter a později Ronald Reagan kroky Německa silně kritizovali, kdy druhý jmenovaný postup SRN označoval jako hospodářskou pomoc tzv. říši zla. Ale navzdory všemu, i když byly sankce ze strany USA rozšířeny právě i na vývoz technologií pro stavbu plynovodů, německá vláda americkou politiku odmítla a dokonce získala podporu Francie, Itálie a Belgie. Celý projekt nakonec dotáhl do konce právě kancléř Helmut Kohl, kdy v létě roku 1983 podepsala v tehdejším Leningradu Deutsche Bank smlouvu o poskytnutí úvěru ve výši již uvedených 10 miliard DM, a projekt mohl být zahájen. Je tedy patrné, že západoněmečtí lídři podporovali projekt napříč politickým spektrem. Jejich

[41] DOKUMENTATION: Ergebnis der Koalitionsgespräche. In *Neue Bonner Depesche*. Sankt Augustin: Liberal-Verlag, Nr. 10/1982, s. 7-8.
[42] DOKUMENTATION: Wortlaut der Koalitionsvereinbarungen. In *Union in Deutschland-Informationsdienst der Christlich Demokratischen Union Deutschlands*. Bonn: Union Betriebs, 24. března 1983, s. 1-8.

Vydává: Ochrana a bezpečnost o. s., IČ: 22746986
Lamačova 825/11, 152 00 Praha 5, http://ochab.ezin.cz, ochab@email.cz

postup poté nebyly schopny ovlivnit ani Spojené státy americké. První dodávky plynovodem Jamburg dorazily do SRN v roce 1989.[43]

Dalším významným okamžikem byla **podpora druhé Kohlovy vlády tzv. dvojímu rozhodnutí NATO**. To bylo učiněno už roku 1979 a mělo být reakcí na kroky SSSR, který v Evropě rozmisťoval nové rakety SS-20. Rozhodnutí spočívalo jednak v protiopatření ve formě instalace raket středního dosahu Pershing II v západní Evropě, jednak v dalším vyjednávání o omezení jaderného zbrojení. Jelikož od té doby nedošlo mezi USA a SSSR k posunu ani ohledně stažení sovětských raket, ani v otázce odzbrojení obecně, odsouhlasil v listopadu 1983 Bundestag rozmístění raket Pershing II na území SRN. Tím se země přihlásila k bezpečnostní politice NATO a byly upevněny vztahy s USA. Na druhou stranu sovětská strana byla pochopitelně z nejen německého postupu rozladěna a v NDR a v Československu rozmístila své další rakety. Dosavadní vyjednávání mezi velmocemi tak bylo pozastaveno.[44]

Na obou případech lze vidět určitou dvojakost německé politiky. V oblasti ekonomické a obchodní spolupráce SRN realizovala svou vlastní hospodářskou politiku, kdy v tom žádnou roli nebyla s to hrát ani odmítavá pozice USA. Naopak v oblasti bezpečnostně-politické se Spolková republika jednoznačně hlásila ke svým americkým spojencům.

1987-1990

Ve volbách dne 25. ledna 1987 získala CDU/CSU 234 a FDP 48 křesel. Oproti předešlým volbám je tedy patrný úbytek pro první a přírůstek pro druhou politickou stranu. Vůči celkovému počtu 519 křesel dolní komory německého parlamentu tak koalice vládla s většinou 54 %.[45]

Na nejvyšších pozicích ve vládě změny nenastaly, resp. spolu s Helmutem Kohlem stál v čele koalice jako jeho zástupce a ministr zahraničí opět Hans-Dietrich Genscher. Ve vztahu k SSSR text koaliční smlouvy nic neuvádí. Zaměřuje se především na vnitropolitická témata, i když vcelku rozsáhle pojednává např. o ochraně životního prostředí, kde krom jiného zmiňuje nutnost užší mezinárodní spolupráce s Československou socialistickou republikou v této oblasti.[46]

Za uvedení ale stojí předmluva k textu koaliční smlouvy ze strany generálního sekretáře CDU Heinera Geißlera. Ten uvádí, že nová vláda bude spolu s USA prosazovat odzbrojení, tedy odstranění raket středního doletu dříve rozmístěných v Evropě jak SSSR, tak státy NATO. Stejně tak zdůrazňuje, že vláda odmítá cestu neutrality. Úsilí o znovusjednocení Německa

---

[43] MUSIAL, B. *Die westdeutsche Ostpolitik und der Zerfall der Sowjetunion* [online]. Bonn: Bundeszentrale für politische Bildung, 8. 2. 2011 [cit. 2015-11-15]. http://www.bpb.de/geschichte/zeitgeschichte/deutschlandarchiv/54107/ostpolitik-und-zerfall-der-su?p=all

[44] NOVOTNÝ, L. *Stručná historie států. Spolková republika Německo*. Praha: Libri, 2014, s. 95-96.

[45] *Wahl zum 11. Deutschen Bundestag am 25. Januar 1987* [online]. Wiesbaden: Der Bundeswahlleiter-Statistisches Bundesamt, 2015 [cit. 2015-11-15]. http://www.bundeswahlleiter.de/de/bundestagswahlen/fruehere_bundestagswahlen/btw1987.html

[46] DOKUMENTATION: Die Koalitionsvereinbarungen. In *Union in Deutschland-Informationsdienst der Christlich Demokratischen Union Deutschlands*. Bonn: Union Betriebs, 12. března 1987, s. 5-32.

Vydává: Ochrana a bezpečnost o. s., IČ: 22746986
Lamačova 825/11, 152 00 Praha 5, http://ochab.ezin.cz, ochab@email.cz

pak prý bude stále součástí politiky SRN a má tomu tak být v rámci sjednocování celé Evropy.[47]

Předmluva Heinera Geißlera z března roku 1987 jakoby předurčila dění příštích let, protože právě tyto dvě události – částečné odzbrojení a znovusjednocení – výrazně ovlivnily další vývoj světové politiky a vztahy SRN se SSSR. Poté co došlo koncem roku 1983 k přerušení jednání mezi USA a SSSR ve věci odzbrojení, nastal v březnu roku 1985 s příchodem Michaila Gorbačova do funkce generálního tajemníka ústředního výboru Komunistické strany Sovětského svazu (dále jen KSSS) obrat. Rozhovory byly prakticky okamžitě obnoveny. Jejich výsledkem byl **podpis smlouvy o úplné likvidaci jaderných zbraní středního doletu** (dále jen INF) dne 8. prosince 1987 ve Washingtonu. Tato přelomová dohoda byla celosvětově kladně přijata, dost možná ale nejvíce pozitivně právě v SRN a NDR, neboť území obou německých států byla jak prostorem pro rozmístění zbraní, tak také jejich možným cílem. Smlouva o likvidaci INF zlepšila vtahy nejen mezi USA a SSSR, ale umožnila i další rozvoj německo-německých vztahů.[48]

Situace v NDR se pod vlivem společenské a hospodářské přestavby v Sovětském svazu pod taktovkou Michaila Gorbačova stávala stále problematičtější. Obyvatelé NDR postupně projevovali více a více odvahy při artikulaci svých požadavků např. na právo svobodně vycestovat a samozřejmě také při volání po celkové demokratizaci země. Naneštěstí východoněmecký režim byl natolik rigidní, že se změny neděly prakticky žádné. Vcelku absurdně se jeví zákaz několika sovětských periodik v NDR v roce 1989, např. časopisu Sputnik s výtahem ze sovětského tisku. Je patrné, že vedoucí garnitura země zůstala v boji proti jakýmkoliv změnám svého režimu sama. Musela se obejít i bez podpory Moskvy. Když poté v červenci roku 1989 Gorbačov dokonce veřejně odmítl Brežněvovu doktrínu, byla pozice NDR a jejích vedoucích kádrů značně otřesena. Činnost různých východoněmeckých opozičních hnutí sílila a v průběhu roku 1989 došlo k několika masovým demonstracím. Zároveň rostlo množství Východních Němců, kteří opouštěli skrze velvyslanectví SRN (nejprve ve Východním Berlíně, posléze v Praze, Varšavě a v Budapešti) zemi. Jakmile byly na rakousko-maďarské hranici odstraněny zátarasy, množství prchajících obyvatel NDR ještě vzrostlo. Všechny tyto události nakonec vedly k odvolání Erika Honeckera dne 18. října 1989 z funkce generálního tajemníka Socialistické jednotné strany Německa (dále jen SED). Na jeho místo byl zvolen Egon Krenz. Ačkoliv sice poté došlo k několika ústupkům, kdy byla např. pro uprchlíky a demonstranty vyhlášena amnestie, události byly již natolik v pohybu, že se daly jen těžko zastavit. Zásadním zvratem byla tisková konference před sedmou hodinou večerní dne 9. listopadu 1989. Při ní sdělil mluvčí ústředního výboru SED Günter Schabowski tisku, že dochází k uvolnění režimu cestování občanů NDR do zahraničí. Ti nemuseli nově splňovat všechny dřívější požadavky a jejich žádostem mělo být co nejdříve vyhověno. Omylem ještě dodal, že tato opatření nabývají účinnosti okamžitě. Zpráva se rychle šířila světem, a to skrze agentury Reuters, Associated Press apod. Druhá jmenovaná hovořila jednoduše o otevření hranic NDR. I když přímo takto vedení NDR své záměry nevykládalo a bouřlivým vývojem příštích hodin bylo značně zaskočeno, nebylo možné již cokoliv zastavit.

---

[47] GEIßLER, H. Zukunft und Frieden gesichert. In *DOKUMENTATION: Die Koalitionsvereinbarungen.* Bonn: Union Betriebs, 9/1987, s. 3.
[48] MÜLLER, H., et al. *Dějiny Německa*. Praha: nakladatelství Lidové noviny, 1995, s. 449-450.

Vydává: Ochrana a bezpečnost o. s., IČ: 22746986
Lamačova 825/11, 152 00 Praha 5, http://ochab.ezin.cz, ochab@email.cz

Lidé vtrhli do ulic a v noci z 9. na 10. listopadu 1989 došlo k pádu Berlínské zdi. Pomalu ale jistě se tak tzv. německá otázka opět stávala tématem mezinárodní politiky.[49]

Z počátku nebylo vůbec zřejmé, jakou formou se **sblížení obou německých států** provede. Nakonec ještě po zveřejnění Kohlova tzv. desetibodového plánu *(Zehn-Punkte-Plan)* dne 28. listopadu 1989 prohlásilo vedení SSSR i nový východoněmecký premiér Hans Modrow, že sjednocení není na programu dne. Opozice v NDR navíc prohlašovala, že se chce vydat spíše cestou tzv. demokratického socialismu, což tedy rozhodně neodpovídalo pohledu SRN. Každopádně plán uváděl body jak okamžité pomoci, tak body několikaletého budování jakýchsi konfederačních struktur, které měly v konečném důsledku umožnit sblížení zemí. Šlo proto o střednědobý plán. I tak byl Kohl mnohými kritizován za uspěchanost. Ovšem situace se v NDR zhoršovala každým dnem natolik, že již na konci roku 1989 se rychlé sjednocení jevilo jako jediný možný způsob, jak zabránit jejímu úplnému zhroucení.[50]

Ačkoliv ke **znovusjednocení** nakonec došlo již dne 3. října 1990, cesta k němu byla náročná. Kohl s Genscherem jednali na všech frontách. Navzdory tzv. Pařížským dohodám z roku 1954, na základě kterých byla SRN přijata do Západoevropské unie (dále jen ZEU) a do NATO a které také hovořily o zodpovědnosti západních mocností za Německo jako celek, kdy tyto mocnosti tehdy mj. vyslovovaly podporu znovusjednocení, realita po pádu Berlínské zdi byla zcela odlišná. Sjednocené Německo zprvu víceméně odmítala jak britská premiérka Margaret Thatcherová, tak francouzský prezident François Mitterrand, ale také např. i italský premiér Giulio Andreotti. Prakticky jediné Spojené státy americké tehdy v čele s prezidentem Georgem H. W. Bushem jednotné Německo podporovaly kontinuálně. Počítaly však, že Německo bude nadále členem struktur NATO a ES. Obavy západních spojenců se podařilo rozptýlit vcelku záhy, ovšem vyjednat souhlas SSSR se jevilo jako úkol podstatně náročnější. Ostatně ztráta NDR, po událostech v Polsku, Maďarsku a Československu, by byla dalším výrazným oslabením Sovětského svazu. Dne 16. ledna 1989 si nechal kancléř Kohl předložit analýzu ekonomicko-sociálního stavu SSSR. Ta vyzněla až tragicky, obsahovala mj. údaj o 60-100 milionech obyvatel žijících na pokraji bídy. Toho Kohl využil a při snaze ovlivnit Sověty pro ně zajistil rozsáhlou dodávku základních potravin. Mezitím se v USA rýsoval plán formátu mezinárodních rozhovorů o Německu. Jeho první verze vnikla dne 28. ledna 1990 a nesla označení „2+4“ *(„Zwei-plus-Vier“-Konzept)*. Jednání měla probíhat mezi oběma německými státy a USA, SSSR, Británií a Francií. Tento postup byl nakonec skutečně všemi odsouhlasen, a to na setkání ministrů zahraničí zemí NATO a Varšavského paktu dne 13. února 1990 v Ottawě. Vzhledem k zhoršující se situaci v zemích Sovětského svazu, viz etnické násilnosti objevující se postupně v Ázerbájdžánu a Arménii, ale i demonstrace v samotném Rusku, to vše pozici Moskvy oslabovalo. Nakonec si toho bylo vědom též Helmut Kohl, a ačkoliv byl oficiální postoj Gorbačova a jeho ministra zahraničí Eduarda Ševarnadzeho stále skeptický, bylo zřejmé, že není v jejich silách sjednocení zabránit. Centrem pozornosti se tak stalo spíše členství jednotného Německa v NATO. Sověti si přáli, aby země volila neutralitu. To ale samozřejmě vyvolalo odpor nejen u západních spojenců, ale také například v Polsku či v Československu. Ještě před prvním setkáním ve formátu „2+4“ na ministerské úrovni zkraje května roku 1990 v Bonnu, nabídl Kohl

[49] TAYLOR, F. *Berlínská zeď*. Praha: BB/art, 2008, s. 389-411.
[50] FULBROOK, M. *Dějiny moderního Německa*. Praha: Grada Publishing, 2010, s. 260.

Vydává: Ochrana a bezpečnost o. s., IČ: 22746986
Lamačova 825/11, 152 00 Praha 5, http://ochab.ezin.cz, ochab@email.cz

sovětskému velvyslanci v SRN, kterým byl tehdy Julij Kvicinskij, dne 23. dubna 1990 uzavření jakési „charty spolupráce se Sovětským svazem ve smyslu velkých historických tradic“. Tato formulace hrála svoji roli a datum učinění této nabídky se stalo začátkem bilaterálního intenzivního vyjednávání. To trvalo prakticky až do září roku 1990. Nicméně lze říci, že středobodem jednání byly především peníze. Již během prvního kola rozhovorů „2+4“ v Bonnu byla ze strany SSSR vyslovena žádost o úvěr. Ševarnadze pak při pozitivním stanovisku SRN k úvěru nevylučoval nalezení kompromisu i ve věci členství Němců v NATO. Prvotní požadavek ze strany sovětského velvyslance byl 20 miliard DM. Dne 13. května 1990 proto odcestoval Horst Teltschik se zástupci bankovního sektoru na tajnou misi do Moskvy, aby byly probrány podrobnosti. Tam byl ze strany předsedy tzv. Rady ministrů SSSR Nikolaje Ryžkova učiněn nový požadavek na úvěr, a to ve výši 1,5 až 2 miliardy DM okamžitě a 10 až 15 miliard DM na dobu od deseti do patnácti let. Helmut Kohl odpověděl dne 22. května 1990 dopisem, ve kterém sovětské straně nabídl 5 miliard DM, ale zároveň očekával jejich konstruktivní přístup při dalších jednáních tak, aby se ještě v roce 1990 vyřešily všechny sporné otázky. Dne 18. června 1990 v Moskvě byla smlouva o úvěru podepsána. Dalším důležitým okamžikem na cestě k vyřešení německé otázky byl summit zemí NATO konaný ve dnech 5. a 6. července 1990 v Londýně, při němž nastal zásadní zvrat v politice organizace. Nepřátelství mezi NATO a Varšavským paktem mělo oficiálně zaniknout. I toto pomohlo dne 10. července 1990 ke znovuzvolení Michaila Gorbačova do funkce, a tak mohl proces nadále pokračovat. To do té doby nebylo zcela samozřejmé, protože zástupci moskevské tvrdé linie jeho údajně mírnou politiku odmítali. Avšak krátce po potvrzení své pozice pozval Gorbačov Kohla, Genschera a další německé zástupce do svého domovského Stavropolu na Kavkaze. Zásadní průlom nastal právě tam dne 16. července 1990, když došlo k oficiálnímu souhlasu se znovusjednocením Německa i s jeho členstvím v NATO. Základní podmínkou bylo zřeknutí se jaderných, biologických a chemických zbraní ze strany Německa a nerozšíření struktur NATO na východ země do doby odchodu sovětských vojsk z NDR. Vše bylo akceptováno. Později se ještě vyjednal strop pro německou armádu ve výši 370 tisíc vojáků. Uzavření jednání „2+4“ se tak již stávalo formalitou. Na třetím kole jednání dne 17. července 1990 v Paříži bylo zastoupeno také Polsko. Právě tehdy došlo ze strany znovusjednocené SRN k oficiálnímu potvrzení polských západních hranic na linii Odra-Nisa. Toto mělo být posléze ošetřeno ještě smluvně. Vše se chýlilo ke zdárnému konci. Avšak zcela nečekaně se objevil koncem srpna roku 1990 problém. Ševarnadze informoval svého německého kolegu, že stažení vojsk z NDR nebude možné stihnout tak, jak bylo předjednáno, tj. v horizontu tří až čtyř let. Údajně se jako reálné jevilo spíše pět až sedm let. Navíc bylo zcela otevřeno řečeno, že vše závisí na německé materiální a finanční pomoci. Sověti vyrozuměli Bonn, že SRN má prý zaplatit transportní náklady, výstavbu nových bytů pro vracející se sovětské vojáky i dokonce jejich pobyt v NDR do doby odchodu. Dne 5. září 1990 byl požadavek Moskvy vyčíslen na 17,5 miliardy DM. Dne 7. záři 1990 nabídl Kohl Gorbačovovi 8 miliard DM, dne 10. záři 1990 poté nabídku navýšil na 12 miliard DM. Jelikož byla Moskva i nadále nespokojená a hovořila o stále silnější opozici ve straně, v armádě atp., Kohl přidal ještě 3 miliardy DM ve formě bezúročné půjčky. Tím byla celá záležitost uzavřena a dne 12. září 1990 došlo v Moskvě k slavnostnímu podpisu tzv. Smlouvy 2+4 *(Zwei-plus-Vier-Vertrag)*.

I když smlouva vstoupila v platnost až po ratifikaci poslední ze stran, tj. dne 3. března 1991 ze strany SSSR, dnem znovusjednocení byl zvolen 3. říjen 1990. Tehdy byla obnovena německá

Vydává: Ochrana a bezpečnost o. s., IČ: 22746986
Lamačova 825/11, 152 00 Praha 5, http://ochab.ezin.cz, ochab@email.cz

jednota a vítězné mocnosti se oficiálně zřekly svých dřívějších závazků plynoucích z již výše uvedených tzv. Pařížských dohod.[51, 52]

Jak vidno, jednání na mezinárodním poli ve věci znovusjednocení Německa bylo náročné. Zprvu nebylo známo, jak bude vůbec SSSR reagovat. Zřejmě také díky krizi, která v Sovětském svazu panovala, a chytré politice Helmuta Kohla, bylo nakonec dohody dosaženo poměrně rychle. I když si SRN znovusjednocení prakticky zaplatila, vcelku vstřícná politika Moskvy vůči Německu zažehla v nejednom Němci určitou dávku vděčnosti. V případě politiků to lze zaznamenat napříč politickým spektrem dodnes. Ostatně např. v roce 2005 se tehdejší zahraničně-politický mluvčí CDU Wolfgang Schäuble vyjádřil ve smyslu, že vlídný postoj Sovětů nebyl zapomenut. Většina lidí v Německu prý vyjadřuje nezávisle na svých politických postojích Rusku stále vděčnost.[53]

3.2 Koalice CDU/CSU a FDP (1990-1994)

V prvních všeněmeckých volbách v novodobé historii země dne 2. prosince 1990 Helmut Kohl a jeho vláda jasně uspěli. CDU/CSU získala tehdy 319, FDP pak 79 křesel. Koalice tak mohla s pohodlnou většinou 60 % pokračovat ve stávajícím složení.[54] Pouze na pozici ministra zahraničí došlo později ke změně, a to když na vlastní žádost k 17. květnu 1992 odstoupil Hans-Dietrich Genscher. Již od následujícího dne ho poté nahradil jiný politik FDP, a to Klaus Kinkel.[55]

Koaliční smlouva sestává především z témat vnitropolitických. Vzhledem k čerstvému znovusjednocení země se její velká část věnuje právě nutné přestavbě nových spolkových zemí. Zahraniční politika zaznívá jen okrajově, a to především ve spojitosti s hospodářskou politikou a politikou ochrany životního prostředí. V prvním případě smlouva hovoří např. o nutnosti rozvíjet ekonomické vztahy se zeměmi Rady vzájemné hospodářské pomoci, v druhém pak např. o potřebě tvorby strategie pro spolupráci mezi Západem a Východem při ochraně životního prostředí. Ve smyslu bilaterální politické či ekonomické spolupráce se SSSR smlouva žádné podstatné body neobsahuje.[56]

---

[51] GÖRTEMAKER, M. *Verhandlungen mit den Vier Mächten* [online]. Bonn: Bundeszentrale für politische Bildung, 27. 8. 2009 [cit. 2015-11-18]. http://www.bpb.de/izpb/10297/verhandlungen-mit-den-vier-maechten?p=all

[52] *Vetrag über die abschließende Regelung in Bezug auf Deutschland* [online]. Bonn: Bundeszentrale für politische Bildung, 26. 3. 2009 [cit. 2015-11-18]. http://www.bpb.de/geschichte/deutsche-einheit/deutsche-teilung-deutsche-einheit/43784/2-plus-4-vertrag

[53] TIMMERMANN, H. Die deutsch-russischen Beziehungen im europäischen Kontext. In *Internationale Politik und Gesellschaft*, Berlin/Bonn: Friedrich-Ebert-Stiftung, 1/2007, s. 103.

[54] *Wahl zum 12. Deutschen Bundestag am 2. Dezember 1990* [online]. Wiesbaden: Der Bundeswahlleiter-Statistisches Bundesamt, 2015 [cit. 2015-11-18]. http://www.bundeswahlleiter.de/de/bundestagswahlen/fruehere_bundestagswahlen/btw1990.html

[55] Das Auswärtige Amt im Überblick. Berlin: Auswärtiges Amt, 2014, s. 4.

[56] DOKUMENTATION: Koalitionsvereinbarung für die 12. Legislaturperiode des Deutschen Bundestages. In *Union in Deutschland-Informationsdienst der Christlich Demokratischen Union Deutschlands.* Bonn: Union Betriebs, 17. ledna 1991, s. 13 a 76.

Vydává: Ochrana a bezpečnost o. s., IČ: 22746986
Lamačova 825/11, 152 00 Praha 5, http://ochab.ezin.cz, ochab@email.cz

Jak vidno, byla pro zemi aktuálně stěžejní především otázka zdárného a funkčního znovusjednocení země. Zřejmě proto vládní koalice nepromítla do koaliční smlouvy z pohledu zahraniční politiky žádné převratné ambice. Německá zahraniční politika tak zůstala i nadále pěvně ukotvena v organizacích typu Evropská unie a NATO. Avšak budoucí vývoj přinesl několik významných událostí, na které musela německá diplomacie reagovat. Ať už šlo o první válku v Perském zálivu, o rozpad SSSR nebo o vznik nástupnické Ruské federace a její postupnou a značně bouřlivou konsolidaci.

V případě **první války v Perském zálivu** stojí za zdůraznění především fakt, že došlo k bezprecedentní shodě mezi USA a SSSR ohledně přístupu k iráckému vpádu do Kuvajtu. To umožnilo postupně během několik měsíců přijmout celkem 12 rezolucí Rady bezpečnosti Organizace spojených národů (RB OSN), kdy poslední z nich, rezoluce č. 678 ze dne 29. listopadu 1990, která byla faktickým ultimátem pro Saddáma Husajna, umožnila pozdější legitimní a zároveň legální zahájení operace Pouštní bouře. Šlo skutečně o průlomový okamžik, jenž odblokoval letitou nefunkčnost Rady. SRN se tehdy podílela na zásahu finančně, když poskytla 10 miliard amerických dolarů.[57]

Tento vývoj ještě více pozitivně ovlivnil dosavadní vztahy mezi SRN a SSSR. Ve vládním prohlášení zde dne 14. ledna 1991 Helmut Kohl ocenil aktivní roli Organizace spojených národů a vyjádřil naději, vzhledem k ukončení konfliktu Východ-Západ, na budoucí další plné využití role RB OSN jako instrumentu kolektivní bezpečnosti.[58]

Kohlem zmíněné urovnání bipolární konfrontace spolupráci opravdu výrazně usnadnilo. Mj. jako dokument, který studenou válku oficiálně ukončil, bývá označována tzv. Pařížská charta za novou Evropu z listopadu roku 1990. Tu tehdy podepsalo celkem 32 evropských států, dále Spojené státy americké a Kanada. Klíčovým signatářem byl pak ale především Sovětský svaz. Charta zdůraznila, že bylo ukončeno rozdělení Evropy a skončila doba konfrontace. Dále uvedla, že všechny neshody se budou řešit výhradně mírovými prostředky a že bezpečnost jedněch nebude moci být upevňována na úkor jiných.[59]

Charta zároveň stanovila nový kurs Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě (KBSE), která se ze svého dosavadního modelu v podobě systému mezinárodních jednání a smluv stala mezinárodní bezpečnostní organizací se stálými orgány. Její transformace byla dokončena ke konci roku 1994, kdy na summitu v Budapešti zástupci participujících zemí přijali rozhodnutí změny názvu z KBSE na Organizaci pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (dále jen OBSE).[60]

---

[57] EICHLER, J. *Mezinárodní bezpečnost v době globalizace*. Praha: Portál, 2009, s. 143-144.

[58] KOHL, H. *Regierungserklärung zur Lage in der Golfregion und zur Lage in Litauen* [online]. Sankt Augustin: Konrad-Adenauer-Stiftung e. V., 14. 1. 1991 [cit. 2015-12-28]. http://www.helmut-kohl.de/index.php?menu_sel=17&menu_sel2=132&menu_sel3=&menu_sel4=&msg=1384

[59] EICHLER, J. *Jak je to s překreslováním mapy Evropy* [online]. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 18. 2. 2015 [cit. 2016-02-05]. http://iir.cz/article/jak-je-to-s-prekreslovanim-mapy-evropy

[60] *History* [online]. Vienna: Organisation for Security and Co-Operation in Europe, 2016 [cit. 2016-02-05]. http://www.osce.org/history

Vydává: Ochrana a bezpečnost o. s., IČ: 22746986
Lamačova 825/11, 152 00 Praha 5, http://ochab.ezin.cz, ochab@email.cz

Kontakty mezi SRN a SSSR od ukončení vyjednávání ohledně znovusjednocení země rozhodně neustaly. Německá vláda se snažila prosadit nejen dobré bilaterální hospodářské, ale též politické vztahy. Dne 9. listopadu 1990 tak podepsali Helmut Kohl a Michail Gorbačov tzv. Smlouvu o dobrém sousedství, partnerství a spolupráci. Ta měla představovat základní rámec vzájemných budoucích vztahů. Německá diplomacie usilovala též o bližší kooperaci mezi SSSR, EU a NATO, kdy se SRN v budoucnu (i když tedy později již šlo o RF) stala výrazným propagátorem a řekněme též mediátorem řady různých jednání v této věci.[61]

Ovšem navzdory dosavadnímu pozitivnímu vývoji se objevily i jisté třecí plochy. SRN stála nejen o dobré vztahy se Sověty, ale velmi se zasazovala též o úzkou spolupráci se zeměmi střední Evropy. Patrně nejužší vazby navázala s Polskem, které v daném prostoru představovalo a představuje jakousi středoevropskou velmoc. To si uvědomovalo nejen Německo, ale též Francie. Již během vyjednávání ve formátu „2+4“, když se hovořilo mj. o západních polských hranicích, docházelo k jejich vzájemným konzultacím. Ty postupně vedly až k ustanovení fóra s názvem Výmarský trojúhelník *(Weimarer Dreieck)*. Jeho činnost byla oficiálně zahájena dne 29. srpna 1991 v německém Výmaru při příležitosti setkání ministrů zahraničních věcí SRN, Francie a Polska. Jmenovitě šlo o Hanse-Dietricha Genschera, Rolanda Dumase a Krzysztofa Skubiszewskeho. Fórum mělo podpořit jejich vzájemnou spolupráci a v konečném důsledku pomoci obecně budoucímu vývoji v Evropě. Mělo se tak dít na základě pravidelných setkání především ministrů zahraničních věcí, ale čas od času i hlav jednotlivých vlád. Nedílnou součástí jsou pak dnes také kontakty občanské společnosti. Zde jde především o partnerství měst, různá kulturní představení apod.[62]

Každopádně vzhledem k historicky podmíněnému obecně spíše negativnímu vnímání SSSR (později RF) Polskem, tento privilegovaný vztah mezi SRN a Poláky často přináší z Moskvy určité negativní reakce, a to dodnes. Respektive když byly např. za vlády Gerharda Schrödera navázány užší vztahy SRN s RF, automaticky to znamenalo zase útlum činnosti Výmarského trojúhelníku.

Co však dělalo německé diplomacii starosti, byl **vnitropolitický vývoj v SSSR**. Prakticky již od nástupu Michaila Gorbačova do čela země bylo zřejmé, že jeho politika perestrojky a glasnosti není blízká všem špičkám tehdejší mocenské struktury. Především zástupci konzervativního křídla KSSS, armády či tajných služeb považovali plíživou ztrátu vlivu nad zeměmi střední a východní Evropy, dokonce pak i nad NDR, za zásadní oslabení pozice SSSR a víceméně prohru. Z jejich pohledu bylo na místě spíše nasazení armády, než faktické uznání nároků těchto zemí na svobodnou volbu o své budoucnosti a vyklizení pozic. Spolu s jejich čím dál tím větším tlakem na tehdejší vedení a čím dál tím horší ekonomickou situací, se projevovaly i národnostní problémy. Do období uvolnění za Gorbačova byly prakticky neviditelné, ale počínaje rokem 1986 začaly komplikovat vývoj v SSSR i ty. Tehdy došlo např. v kazašské Alma-Atě k demonstracím s protiruským podtextem, později pak např. ke

[61] CHOVANCOVÁ, N. Politicko-ekonomický vývoj Nemecka po zjednotení v roku 1990. In *Slovenská politologická revue.* Trnava: Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, 2005, Issue No. 1, s. 21-22.

[62] *Weimarer Dreieck* [online]. Berlin: Auswärtiges Amt, poslední revize 28. 10. 2014 [cit. 2015-12-28]. http://www.auswaertiges-amt.de/sid_7C8532C16C0E49AB08DAF61D66A54F59/DE/Europa/Zusammenarbeit_Staaten/Weimarer-Dreieck_node.html

Vydává: Ochrana a bezpečnost o. s., IČ: 22746986
Lamačova 825/11, 152 00 Praha 5, http://ochab.ezin.cz, ochab@email.cz

krvavým střetnutím mezi Azery a Armény apod. Situace se stávala čím dál tím výbušnější a volání po suverenitě a nezávislosti vyslovovaly nejen svazové, ale i autonomní republiky. Nejdůraznější byly zřejmě pobaltské republiky. Tehdejší zásah sovětské armády dne 13. ledna 1991 ve Vilniusu, který přinesl třináct civilních obětí, byl německým kancléřem zcela jasně odsouzen. Tehdy Helmut Hohl dne 14. ledna 1991 ve vládním prohlášení mj. řekl: *„...Litujeme velkého počtu obětí a zraněných, pozůstalým vyjadřujeme naši srdečnou účast. Jsme hluboce znepokojeni ohledně budoucnosti přestavby, reforem a politiky ´nového myšlení´ v Sovětském svazu, která v uplynulých letech přinesla zemi tak vysokou mezinárodní úctu a otevřela slibné perspektivy spolupráce. Obrátil jsem se proto včera ještě jednou s poselstvím na prezidenta Sovětského svazu Michaila Gorbačova, opřen o námi společně schválenou ´Pařížskou chartu pro novou Evropu´ a principy Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě jsem na něj apeloval, učinit každému dalšímu použití násilí přítrž, vrátit se k cestě dialogu a porozumění a zajistit, aby v Litvě a dalších svazových republikách byly respektovány svobodné volby. Ještě minulý týden sovětské vedení ujišťovalo, že se v Pobaltí neuchýlí k násilí...“*[63] To, že Gorbačov o této akci údajně nic nevěděl, mohlo jen posílit obavy SRN z vnitropolitického boje v SSSR s nejasným koncem. Důležité jsou ale i předešlé změny uvnitř sovětského systému, kdy na jaře roku 1990 byl zrušen mocenský monopol KSSS. I když byl její generální tajemník zároveň zvolen prezidentem Sovětského svazu, fakticky šlo o bezprecedentní zvrat. Stejně zásadní bylo poté dne 12. června 1990 Sjezdem lidových poslanců schválené prohlášení o státní suverenitě Ruské sovětské federativní socialistické republiky, které prakticky upřednostňovalo ruské zákony nad těmi sovětskými. Toto prohlášení protlačil předseda ruského Nejvyššího sovětu Boris Jelcin. Oba politici tak stáli proti sobě, jelikož Gorbačov nesouhlasil se zdůrazňováním suverenity této největší republiky Sovětského svazu. Obával se rozpadu SSSR. Avšak Boris Jelcin postupně získával stále více na oblibě a naopak pozice Michaila Gorbačova se neustále zhoršovala. Nakonec byl Boris Jelcin dne 12. června 1991 dokonce zvolen do nově ustavené funkce prezidenta Ruské sovětské federativní socialistické republiky. I přesto, navzdory Jelcinovi, se Gorbačov pokoušel SSSR zachránit alespoň tím způsobem, že připravoval novou svazovou smlouvu, řekněme tvořící jakousi volnější federaci. Pro účast získal mj. pouze devět republik. Ovšem den před chystaným podpisem této smlouvy došlo k puči. Stalo se tak dne 19. srpna 1991. Stály za ním již zmiňované špičky armády, tajných služeb a konzervativci uvnitř KSSS. Ti všichni požadovali zachování SSSR bez významnějších změn a nestáli ani o větší autonomii republik, natož pak o jejich případnou samostatnost. Gorbačov byl izolován na Krymu a vojáci obklíčili tanky sídlo vlády. Ovšem poté nastoupil Boris Jelcin. Prohlásil odstavení tehdejšího prezidenta SSSR za ilegální a poměrně rychle získal na svou stranu nejen obyvatele Moskvy, ale též přítomné vojáky. Puč tak záhy po třech dnech skončil fiaskem. Gorbačov se mohl vrátit z Krymu, avšak jako jednoznačný vítěz vyšel z celé akce především Boris Jelcin. Události nabraly rychlý spád a konec SSSR se blížil. Za účast na puči byla pozastavena činnost KSSS, Gorbačov rezignoval na funkci jejího generálního tajemníka, a když podepsali představitelé Běloruska, Ruska a Ukrajiny dne 8. prosince 1991 tzv. Bělověžskou dohodu o vytvoření Společenství nezávislých států (dále jen SNS), stal se Gorbačov prakticky prezidentem bez státu. Dne 21. prosince 1991 ke Společenství přistoupilo dalších osm států, načež až dne

[63] KOHL, H. In großer Sorge um den Frieden und um die Menschenrechte – Regierungserklärung. In *Union in Deutschland-Informationsdienst der Christlich Demokratischen Union Deutschlands*. Bonn: Union Betriebs, 17. 1. 1991, s. 8.

Vydává: Ochrana a bezpečnost o. s., IČ: 22746986
Lamačova 825/11, 152 00 Praha 5, http://ochab.ezin.cz, ochab@email.cz

25. prosince 1991 se vzdal Michail Gorbačov funkce prezidenta SSSR. Kontrolu nad ministerstvy a dalšími institucemi Sovětské svazu pak do konce prosince převzala vláda Ruské federace a **SSSR přestal existovat**.[64, 65]

SRN vše bedlivě sledovala. Již dne 19. srpna 1991 Helmut Kohl ve vládním prohlášení uvedl, že kvůli situaci v Moskvě prý přerušil dovolenou a setkal se narychlo se zástupci německých politických stran. Zároveň o věci hovořil mj. s americkým a francouzským prezidentem či s britským premiérem. Sovětské vedení v prohlášení vyzval k dodržení všech dosud uzavřených mezinárodních dohod a smluv, ke garanci osobní nedotknutelnosti Michaila Gorbačova, dodržování lidských a občanských práv a zdůraznil též, že Sovětský svaz může počítat se západní pomocí jen v tom případě, že krom dodržení výše uvedených bodů bude dále pokračovat v politice demokratizace a reforem.[66]

Ztroskotání pokusu o puč bylo nejen pro SRN úlevou. Každopádně patrně zde lze nalézt počátek nadstandardně kladného vztahu mezi Helmutem Kohlem a Borisem Jelcinem, který bude trvat praktiky po celou dobu vlády kancléře Kohla. Dne 4. září 1991 v Kohlově prohlášení mj. zaznělo: *„... Jsem si jistý, že vítězství demokratické myšlenky v Sovětském svazu bude v historických knihách hodnoceno jako ´srpnová revoluce´... Musíme obzvláště poděkovat a projevit náš respekt prezidentu Ruské republiky, Borisi Jelcinovi. Bez jeho odvahy a jeho angažovanosti by byl puč sotva tak rychle ztroskotal... Prezident Jelcin mi při telefonátu dne 21. srpna poděkoval za podporu a poukázal na to, že podpora svobodného světa mu velmi pomohla. Jak víte, mé pozvání k návštěvě Německa přijal a já doufám, že už se tak stane v krátkém čase...“*[67] Po zakrátko nastalém rozpadu SSSR, kdy dne 13. ledna 1992 oznámilo ve formě nóty ruské ministerstvo zahraničí německému velvyslanci, že Ruská federace bude nadále respektovat a uplatňovat všechna práva a povinnosti plynoucí z mezinárodních smluv uzavřených Sovětským svazem, byly mezi zeměmi bez výraznějších potíží navázány **nové bilaterální vztahy**.[68]

Ty se vyvíjely vcelku kontinuálně pozitivně. Např. dne 16. prosince 1992 byla mezi zeměmi podepsána tzv. Dohoda o kulturní spolupráci.[69] Navzdory napjatým vztahům mezi prezidentem Jelcinem a ruským parlamentem, které vyústily k jeho doslova vojenskému dobytí vládními silami dne 3. října 1993, byl Boris Jelcin i s jeho metodami stále jedinou

---

[64] DVOŘÁK, L., MOULIS, V., SLÁDEK, Z., ŠVANKMAJER, M., VEBER, V. *Dějiny Ruska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2012, s. 470-480.

[65] SCHATTENBERG, S. *Perestrojka und Glasnost* [online]. Bonn: Bundeszentrale für politische Bildung, 10. 10. 2014 [cit. 2015-12-29]. http://www.bpb.de/izpb/192793/perestrojka-und-glasnost?p=all

[66] KOHL, H. *Appell an die sowjetische Führung anlässlich des Putschs gegen Staatspräsident Michail S. Gorbatschow* [online]. Sankt Augustin: Konrad-Adenauer-Stiftung e.V., 19. 8. 1991 [cit. 2015-12-29]. http://www.helmut-kohl.de/index.php?menu_sel=17&menu_sel2=132&menu_sel3=&menu_sel4=&msg=1405

[67] KOHL, H. *Regierungserklärung zur Lage und Entwicklung in der Sowjetunion und in Jugoslawien* [online]. Sankt Augustin: Konrad-Adenauer-Stiftung e.V., 4. 9. 1991 [cit. 2015-12-29]. http://www.helmut-kohl.de/index.php?menu_sel=17&menu_sel2=132&menu_sel3=&menu_sel4=&msg=1409

[68] CHOVANCOVÁ, N. Politicko-ekonomický vývoj Nemecka po zjednotení v roku 1990. In Slovenská politologická revue. Trnava: Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, 2005, Issue No. 1, s. 21.

[69] *Verträge zwischen der Bundesrepublik Deutschland und der Russischen Föderation* [online]. Berlin: Auswärtiges Amt, 2009 [cit. 2015-12-29]. http://www.germania.diplo.de/Vertretung/russland/de/08-politik/1-bilaterale-beziehungen/bilaterale-vertraege/0-bilaterale-vertraege.html

Vydává: Ochrana a bezpečnost o. s., IČ: 22746986
Lamačova 825/11, 152 00 Praha 5, http://ochab.ezin.cz, ochab@email.cz

možnou zárukou, Němci a celým Západem podporované, reformní politiky. Po vítězství ultrapravicové nacionalistické strany Vladimíra Žirinovského v parlamentních volbách dne 12. prosince 1993, pro ledaskoho překvapivém, ještě o to více. Stejně tak navzdory souběžně konanému referendu, které schválilo novou ústavu a umožnilo prezidentovi země např. jmenovat premiéra, vydávat dekrety bez schválení Federálního shromáždění Ruské federace či vetovat jeho usnesení.[70]

Z pohledu západních států, tedy i SRN, jistě věc značně nestandardní, přesto bez významných reakcí.

3.3 Koalice CDU/CSU a FDP (1994-1998)

Volby ze dne 16. října 1994 stávající koalici umožnily, i když všechny její subjekty oproti minulým volbám oslabily, znovu stanout v čele země. Blok CDU/CSU získal 294 a strana FDP 47 křesel. Koalice tak vládla jen s těsnou většinou 51 %.[71] Ve složení vlády, tedy na jejích nevyšších postech, se nic nezměnilo. V čele stál nadále předseda CDU Helmut Kohl a předseda FDP Klaus Kinkel. Koaliční smlouva ovšem již jisté změny obsahuje. Oproti předešlým smlouvám je zahraniční politice věnováno o něco více prostoru. Prim hraje především německá politika v rámci či vůči EU, ale ve smlouvě zaznívá i několik bodů ve vztahu ke spolkové armádě *(Bundeswehr)*, NATO a také Ruské federaci. Je patrné, že vývoj posledních let politiku SRN přirozeně ovlivnil. Vzhledem k dosavadní nadmíru zdrženlivé německé politice ohledně nasazení německé armády v zahraničí je pasáž o závazku vlády mít armádu nejen schopnou obrany země, ale také neomezené spoluúčasti při mezinárodním krizovém řízení, dosti zásadní.[72]

Nakonec již v červenci roku 1994 německý ústavní soud k této otázce vydal stanovisko v tom smyslu, že akce armády, humanitární i vojenské, jsou možné, a to včetně nasazení mimo země NATO.[73]

Ve vztahu k NATO, potažmo k RF, ve smlouvě stojí: *„Severoatlantická aliance a transatlantické bezpečností spojení zůstávají nepostradatelným základem německé a evropské bezpečnosti. Společně s EU tvoří NATO jeden z fundamentů trvalého a spravedlivého mírového uspořádání v Evropě. Podporujeme postupné rozšiřování NATO, viděno v souvislosti s rozšiřováním EU (a ZEU). Rozšiřování NATO o nové členy musí být součástí celoevropského bezpečnostního konceptu. Integrace a kooperace – především intenzivní partnerství s Ruskem – se musí doplňovat, aby v Evropě nevznikaly žádné nové*

---

[70] DVOŘÁK, L., MOULIS, V., SLÁDEK, Z., ŠVANKMAJER, M., VEBER, V. Dějiny Ruska. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2012, s. 481-482.

[71] *Wahl zum 13. Deutschen Bundestag am 16. Oktober 1994* [online]. Wiesbaden: Der Bundeswahlleiter-Statistisches Bundesamt, 2015 [cit. 2015-12-31]. https://www.bundeswahlleiter.de/de/bundestagswahlen/fruehere_bundestagswahlen/btw1994.html

[72] Koalitionsvereinbarung für die 13. Legislaturperiode des Deutsches Bundestages. Bonn: CDU/CSU_FDP, 11. 11. 1994, s. 48.

[73] NOVOTNÝ, L. *Stručná historie států. Spolková republika Německo*. Praha: Libri, 2014, s. 111.

Vydává: Ochrana a bezpečnost o. s., IČ: 22746986
Lamačova 825/11, 152 00 Praha 5, http://ochab.ezin.cz, ochab@email.cz

dělící linie. Důležitá role při tom připadá posílení Konferenci o bezpečnosti a spolupráci v Evropě.“[74]
Utvářelo-li něco vztahy Západu, potažmo SRN a RF v příštích letech, byla to mj. vyhrocená situace na Balkáně a tamní dílčí války nebo také otázka postupného rozšiřování NATO a Evropská unie na východ a hledání jakéhosi optimálního poměru těchto organizací vůči nástupci Sovětského svazu, tedy RF. Mimoto sehrál svou roli také např. postup Ruska v rámci bojů v Čečensku, ale samozřejmě i mnoho dalších významných událostí té doby.

Posvěcení možnosti legálně nasadit německou armádu do akcí v zahraničí ústavním soudem bylo velmi významné. V letech 1992 a 1993 sice armáda již působila např. v Somálsku nebo Kambodži, ovšem její role byla výhradně nebojová. Navíc panovaly pochybnosti, není-li i tak porušována ústava. Tyto obavy byly náhle rozptýleny. K tomu bylo jasně stanoveno, že akce musí mít mandát OSN, musí se uskutečnit v rámci systému vzájemné kolektivní obrany (např. NATO) a nasazení musí schválit Spolkový sněm. Zahraničními partnery byla celá věc hodnocena různě. Na jedné straně se ozývaly obavy, aby Německo nenastoupilo cestu nacionalistické zahraniční politiky, na druhou stranu byly patrné i hlasy zdůrazňující, že pro svou ekonomickou sílu a z pohledu evropských měřítek také svůj politický význam je nezbytné, aby SRN převzala svůj díl zodpovědnosti za vývoj ve světě. Výbušná **situace na Balkáně**, kdy docházelo k postupnému a krvavému rozpadu Socialistické federativní republiky Jugoslávie (dále jen SFRJ), postoj Německa v této věci značně ovlivnila. Krom jiného SRN tehdy čelila poměrně velkému náporu uprchlíků. Dne 30. června 1995 tak němečtí poslanci schválili nasazení armády v Bosně a Hercegovině. Šlo sice opětovně o nebojové nasazení v rámci mírové mise OSN UNPROFOR, avšak podstatné bylo, že se jednalo o nasazení nejen legitimní, ale též jednoznačně legální.[75]

V procesu rozpadu SFRJ hrály svou roli historické animozity mezi jejími jednotlivými národy. Prakticky již od založení tohoto soustátí bylo jisté napětí patrné. Nepomohla tomu ani 2. světová válka, v jejímž průběhu došlo za podpory tzv. Třetí říše k vytvoření nezávislého chorvatského státu. Situace se začala opětovně komplikovat po Titově smrti v roce 1980, avšak jednoznačně největší spád nabraly události zkraje 90. let 20. století. Nejprve v roce 1991 propukla válka v Chorvatsku, kdy mezi sebou bojovali Chorvaté a Srbové, v roce 1992 se poté konflikt rozšířil ještě do Bosny a Hercegoviny a k bojujícím stranám tak přibyli ještě obyvatelé Bosny. Ačkoliv šlo o konflikt v bezprostřední blízkosti EU, pro vnitřní nejednotu členských států se Unie nebyla s to odhodlat prakticky k žádné akci. Pouze přední země integrace, tj. Francie, Velká Británie a SRN, se angažovaly v rámci tzv. Kontaktní skupiny, a to spolu s USA a Ruskem. Celá situace byla o to složitější, že konflikty měly civilizačně-náboženský rozměr. Proti sobě tak stály tři civilizace – katolická, pravoslavná a islámská.[76]

Ve vztahu k Rusku lze hovořit o další linii, která bude v budoucnu silně ovlivňovat vztahy SRN s RF. Tamní války a neshody s jejich všemi stranami, a to nikoliv jen těmi primárně bojujícími,

---

[74] Koalitionsvereinbarung für die 13. Legislaturperiode des Deutsches Bundestages. Bonn: CDU/CSU_FDP, 11. 11. 1994, s. 48.
[75] *Vor 20 Jahren: Bundestag bewilligt Bundeswehreinsatz in Bosnien und Herzegowina* [online]. Bonn: Bundeszentrale für politische Bildung, 29. 6. 2015 [cit. 2016-01-01]. http://www.bpb.de/politik/hintergrund-aktuell/208787/bundeswehr-in-bosnien-und-herzegowina
[76] EICHLER, J. *Terorismus a války na počátku 21. století*. Praha: Univerzita Karlova, 2007, s. 128-132.

Vydává: Ochrana a bezpečnost o. s., IČ: 22746986
Lamačova 825/11, 152 00 Praha 5, http://ochab.ezin.cz, ochab@email.cz

ale i se státy stojícími za jednotlivými zeměmi tehdejšího jugoslávského soustátí, trvaly s různými přestávkami ještě mnoho let. Přitom zájmy a postoje Německa a Ruska se značně lišily. Rusko stálo za Srbskem, načež Německo po boku západních spojenců tlačilo právě na srbskou stranu, aby zastavila vyhrocování hrozeb a stupňování násilí. Zřejmě nejvýznamnějším okamžikem těchto válek, především z hlediska vztahu RF k Západu a tedy i SRN, byl pak rok 1999, kdy tedy již za Gerharda Schrödera byly za německé účasti silami NATO bombardovány cíle v Srbsku a Černé Hoře. Jak tato operace ovlivnila vztahy Moskvy a Berlína, bude blíže popsáno v další části práce. Každopádně již v období páté a poslední vlády Helmuta Kohla bylo patrné, že nalézt vhodný a stabilní rámec pro společné styky mezi NATO a Ruskem bude značně náročné. Avšak pro Německo, ostatně jak uváděla koaliční smlouva této vlády, to byla jedna z priorit, takovéto spojení vybudovat.

Po ukončení studené války vznikla zcela nová bezpečnostní situace. Varšavská smlouva se v roce 1991 rozpadla a **NATO** se postupně transformovalo z výlučného paktu kolektivní obrany na uskupení mající v budoucnu plnit také funkci kolektivní bezpečnosti. S cílem mj. posílit stabilitu v Evropě a zvýšit schopnosti a možnosti k udržování míru v rámci akcí OSN nebo později vzniklé OBSE, vyhlásila Rada NATO v lednu roku 1994 program tzv. Partnerství pro mír. Pozvání směřovalo především zemím střední a východní Evropy zúčastněným na KBSE. Šlo částečně o reakci na volání bývalých satelitních států SSSR po bezpečnostních zárukách NATO. Tyto hlasy se objevovaly již od počátku roku 1993. V jejich čele stáli především prezidenti Lech Walesa a Václav Havel. Důležitým mezníkem byla tzv. Studie o rozšíření NATO ze září roku 1995, která stanovila základní zásady rozšiřování NATO. Ovšem vzhledem k nedávné minulosti, kdy NATO mířilo svou činnost jasně proti Sovětskému svazu a jeho spojencům, kde na jeho místě byla nyní nově Ruská federace, nenahlížela Moskva na další činnost této organizace, natož její další rozšiřování, příliš kladně. A proto probíhala vzájemná intenzivní jednání. Činnost západní a i německé diplomacie byla tehdy v této věci velmi vysoká. Snahou bylo rozptýlit obavy RF a naopak docílit vzájemné spolupráce. I když byl od poloviny roku 1994 zahájen proces pravidelných schůzek tehdejších šestnácti členů NATO a Ruska, ze strany Moskvy byla stále cítit velká nevole a neochota.[77]

Tehdejší německý ministr zahraničí Klaus Kinkel v reakci na dotaz redaktora německého týdeníku Spiegel, jak hodnotí vyjádření ruského ministra obrany Pavla Gračova, že bude-li NATO rozšířeno na východ, zastaví Rusko odzbrojování, rozmístí vojsko v ohrožených místech apod., a je-li to zase cesta k nové studené válce, v dubnu roku 1995 řekl: *„Ne... Ale s jeho ostrým tónem posiluje Gračov to, čemu vlastně chce zabránit: aby se středo- a východoevropské země do NATO tlačily ještě silněji než dosud... Pokud by to s takovými hrozbami mysleli vážně, znamenalo by to konec dosavadní spolupráce se Západem také v jiných oblastech. To Rusko nemůže chtít, a my to stejně tak vůbec nechceme... Rusko téma NATO v přehnané míře přehrává. Také rozšířené NATO přece Rusko vůbec žádným způsobem neohrožuje... Právě my Němci pomáháme Rusku s jeho snahami o vstup do Rady Evropy, být přítomno u jednání skupiny G7-největších průmyslových zemí, u Mezinárodního měnového*

[77] EICHLER, J. *Mezinárodní bezpečnost na počátku 21. století*. Praha: Ministerstvo obrany České republiky, 2006, s. 86-92.

Vydává: Ochrana a bezpečnost o. s., IČ: 22746986
Lamačova 825/11, 152 00 Praha 5, http://ochab.ezin.cz, ochab@email.cz

fondu, s kooperačními dohodami s Evropskou unií, skrze hospodářskou pomoc. To by Rusko nemělo dát v sázku.“[78]

Dne 20. května 1997 došlo k podpisu tzv. Zakládajícího aktu o vzájemných vztazích, spolupráci a bezpečnosti mezi NATO a Ruskou federací, který měl být právě oním rámcem nového bezpečnostního partnerství Aliance s nástupcem SSSR. Akt vymezil základní zásady vzájemné spolupráce a vytvořil fórum pro rozvoj spolupráce ve formě tzv. Stálé společné rady. Vzájemné konzultace měly vyjasňovat a sbližovat stanoviska při vojenských akcích NATO mimo smluvně vymezenou oblast a obecně prohlubovat spolupráci a důvěru. Ani jedna ze stran neměla mít právo vetovat akce druhé strany. Přesto, když o dva měsíce později padlo rozhodnutí, že NATO bude v první vlně rozšířeno o Polsko, Maďarsko a Českou republiku, byla reakce Ruska odmítavá. Ne jinak tomu pak bylo v roce 2002 při rozhodnutí o druhé vlně, resp. RF je vůči rozšiřování NATO kritická dosud. Její postoj v této věci zřejmě určuje jistá frustrace části elit v Ruské federaci, co se týče ztráty tehdejšího sovětského vlivu, proti němuž stojí právě posun NATO, ale i EU, stále více směrem na východ. Rusko tento vývoj vnímá jako hru s nulovým součtem, ve které obě uvedené organizace rozšiřují svůj vliv právě na jeho úkor.[79]

Stejně jako v případě NATO byla německá diplomacie činná i v případě **EU**. Již od počátku ukončení bipolárního rozdělení světa usilovala o prosazení inkluzivní politiky partnerství a asociace Ruské federace s Unií. SRN byla schopná formovat agendu Unie a vyjednávat v této věci kompromisy. I když je RF sousední zemí EU, vzájemné vztahy jsou regulovány mimo Evropskou politiku sousedství. Je tomu tak kvůli preferenci Ruska mít s Unii jakýsi privilegovaný vztah. Jeho právním základem se tak stala tzv. Dohoda o partnerství a spolupráci, která byla s Ruskem uzavřena v roce 1994 s tím, že její platnost započala v roce 1997 a měla vypršet po deseti letech.[80]

Nakolik šlo pro Německo o důležité priority, je patrné ze slov kancléře Kohla, která pronesl v Berlíně dne 4. června 1996: *„... Evropská unie uzavřela s Ruskem již v roce 1994 Dohodu o partnerství a spolupráci. Je také naším německým přáním, aby spolupráce mezi NATO a Ruskem, snad na bázi 'Charty', vyústila ve zvláštní vztah, který by mohl vést ke skutečně nosnému jádru bezpečnostní architektury v Evropě. Domnívám se, že zahrnutí Ruska a ruská ochota převzít zodpovědnost za mírový proces v Jugoslávii, jsou již odrazem nové kvality vztahů mezi NATO a Ruskem. Domnívám se, že tato spolupráce může být modelem pro budoucí spolupůsobení v Evropě...“*[81]

---

[78] KINKEL, K. *Leider hat Moskau immer noch Angst. Außenminister Klaus Kinkel über die Ost-Ausdehnung der Nato* [online]. Hamburg: SPIEGEL ONLINE GmbH, 10. 4. 1995 [cit. 2016-01-01]. http://www.spiegel.de/spiegel/print/d-9181593.html

[79] EICHLER, J. *Mezinárodní bezpečnost na počátku 21. století*. Praha: Ministerstvo obrany České republiky, 2006, s. 90-92 a 216.

[80] HANDL, V. Rámce zahraniční politiky a rolí sjednoceného Německa. In HANDL, V. (eds.). *Německo v čele Evropy? Spolková republika Německo jako civilní mocnost a hegemon eurozóny.* Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2011, s. 45.

[81] KOHL, H. *Bündniszugehörigkeit und Sicherheit, Rede vor dem Nordatlantischen Kooperationsrat am 4. Juni 1996 in Berlin* [online]. Sankt Augustin: Konrad-Adenauer-Stiftung e.V., 4. 6. 1996 [cit. 2016-02-06]. http://www.helmut-kohl.de/index.php?key=&menu_sel=15&menu_sel2=213&menu_sel3=121

Vydává: Ochrana a bezpečnost o. s., IČ: 22746986
Lamačova 825/11, 152 00 Praha 5, http://ochab.ezin.cz, ochab@email.cz

Jednou z dalších významných událostí tehdejší doby, která poměrně zapadala do bouřlivého vývoje Ruské federace po rozpadu SSSR, byla **první čečenská válka**. Jak už dříve zaznělo, různé národnostní nebo dokonce konfesní nepokoje se začaly objevovat prakticky již s nástupem Michaila Gorbačova do čela strany. Zprvu se týkaly především svazových republik, avšak po rozpadu Sovětského svazu, kdy svazové republiky získaly nezávislost, došlo i na autonomní republiky. Jedním z regionů neklidu byla a je oblast Kavkazu. Vztahy RF vůči Ázerbájdžánu nebo Gruzii byly od počátku bezpochyby velmi napjaté, v případě druhé jmenované země jsme tomu byli svědky ještě v roce 2008 za první vlády kancléřky Merkelové, každopádně během vlády kancléře Kohla byla situace nejvyhrocenější především s Čečenskem. Oproti jiným kavkazským autonomním republikám odmítl tehdejší prezident Čečny Džochar Dudajev jakýkoliv kompromis a trval na požadavku nezávislosti. Situace ale nebyla nikterak jednoznačná, resp. v zemi vznikaly různé opoziční skupiny a záhy vypukla občanská válka. Tak či tak zahájila dne 11. prosince 1994 ruská armáda ofenzivu. Čtvrtý den se dostala ke Groznému a po velmi krvavých bojích ohlásilo ruské velení v březnu 1995, že má město pod kontrolou. Zdaleka ale ještě nešlo o konec této kampaně, protože odpor Čečenců vedoucí posléze k jejich partyzánskému boji byl velmi silný. Válka se mezi ruským obyvatelstvem stala natolik nepopulární, že Boris Jelcin v prezidentských volbách v roce 1996 sliboval její ukončení. Nakonec se tak i stalo a Rusové po tzv. Chasavjurtských dohodách mezi generálem Alexandrem Lebeděm a čečenským umírněným vůdcem a pozdějším prezidentem Aslanem Maschadovem z Čečenska odešli. Faktem ale zůstává, že tato intervence značně poškodila prestiž ruské armády. Odhalila její nepřipravenost a armáda se diskreditovala i použitím brutálních způsobů boje. Západní státy vč. Spolkové republiky sice respektovaly čečenskou válku jako vnitřní záležitost Ruské federace, ale dávaly jasně najevo své výhrady ke způsobům vedení této války.[82]

Vztahy mezi SRN a RF během vlády Helmuta Kohla lze označit za velmi dobré. Bezpochyby k tomu přispěl kladný postoj tehdejšího vedení SSSR vyjádřený osobou Michaila Gorbačova vůči otázce znovusjednocení, ale i pozdější, řekněme osobní, vztah mezi kancléřem Kohlem a prezidentem Jelcinem. Německo jako země kladoucí důraz na multilaterální přístupy, navíc se svou zkušeností státu stojícího na pomezí dřívějšího bipolárního rozhraní v Evropě, velmi usilovalo o normalizaci vztahů mezi státy EU, NATO a Ruskem. V nemalé míře hrál svou roli zřejmě i fakt, že německá ekonomika byla a je exportně orientovaná a SRN je závislá na dovozu energosurovin. Předně právě z východní Evropy. To vše vzájemné vztahy ovlivnilo. Nelze ale nezmínit také fakt, že Německo prostě usilovalo o demokratizaci tohoto východního souseda EU. Zřejmě proto bylo připraveno přejít, z německého pohledu některé jistě netradiční, metody užité Borisem Jelcinem během transformace a konsolidace země po rozpadu SSSR.

[82] DVOŘÁK, L.; MOULIS, V.; SLÁDEK, Z.; ŠVANKMAJER, M.; VEBER, V. *Dějiny Ruska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2012, s. 488-501.

Vydává: Ochrana a bezpečnost o. s., IČ: 22746986
Lamačova 825/11, 152 00 Praha 5, http://ochab.ezin.cz, ochab@email.cz

4. Německo-ruské vztahy v éře Gerharda Schrödera

Gerhard Schröder patří k výrazným postavám německé politiky z přelomu tisíciletí. Podařilo se mu dvakrát po sobě zajistit to, co předtím dokázal Willy Brandt jen jednou a Helmut Schmidt dokonce ani jedenkrát, tedy dvakrát po sobě učinit SPD nejsilnější stranou. Schröder stál v čele dvou koaličních vlád SPD a Bündnis 90/Die Grünen, a to po volbách ze září roku 1998 a následně roku 2002. Prostřednictvím hlasování o důvěře, kde mu jako vzor posloužil postup Helmuta Kohla z roku 1983, zkrátil později své druhé volební období. Tato taktika mu však nepřinesla kýžený výsledek a tehdejší listopadové volby roku 2005 vyhrála, i když velmi těsně, opoziční CDU/CSU. Novou kancléřkou se pak stala Angela Merkelová.[83]

Ačkoliv byla doba vlády Gerharda Schrödera výrazně kratší, než tomu tak bylo v případě Helmuta Kohla, rozhodně nelze tvrdit, že by byla ochuzena o světové a historicky významné události. Německo jako celek již mělo za sebou zkušenosti s nasazením své armády v zahraničí, včetně oblastí mimo země NATO, a v budoucnu mělo získat vzhledem k situaci v Kosovu ještě další. Ve vztahu k RF vcelku zásadní okamžik. Patrně nejvýznamnějšími událostmi těchto let však byly nesporně teroristické útoky na New York a Washington ze září roku 2001, které vedly nejprve k válce v Afghánistánu, posléze ještě k válce v Iráku. Pokud první jmenovaný konflikt přinesl do vztahů spojenců s USA silnou vlnu solidarity a podpory, mj. to platilo i pro RF, druhý jmenovaný konflikt vyvolal naopak výrazný rozkol mezi členskými státy NATO i mezi ostatními hráči světové politiky. Zřejmě nejvýrazněji tomu tak bylo mezi Francií a SRN na jedné straně a USA na straně druhé, resp. mezi RF a USA. Konflikt ovšem nastartoval také zřejmě dosud nejintenzivnější spolupráci Spolkové republiky Německo s Ruskem v novodobých dějinách země. Tudíž pokud byly vztahy obou zemí za Helmuta Kohla velmi dobré, za Gerharda Schrödera byly ještě lepší. Po odchodu Borise Jelcina a nástupu Vladimíra Putina do čela Ruské federace se otevřela nová kapitola vzájemných vztahů. Kromě již uvedených konfliktů na Balkáně, v Afghánistánu a v Iráku ovlivnily vzájemné vztahy také např. nové boje v Čečensku, další vlny rozšiřování NATO nebo události na Ukrajině nesoucí přízvisko tzv. Oranžové revoluce.

4.1 Koalice SPD a Bündnis 90/Die Grünen (1998-2002)

Volby ze dne 27. září 1998 znamenaly pro SPD vítězství. Celkem strana obsadila 298 křesel Bundestagu. Oproti CDU/CSU tak získala o 53 křesel více. Uskupení Bündnis 90/Die Grünen pak dosáhlo na 47 křesel. Koalice tak měla většinu 51 %.[84]

V čele vlády jako kancléř dle očekávání stanul Gerhard Schröder. Post vicekancléře a zároveň post minstra zahraničních věcí zaujal Joschka Fischer. Při pohledu do koaliční smlouvy je patrné, že oproti dříve analyzovaným smlouvám, stávající koalice věnovala otázce zahraniční politiky opět o něco více prostoru. Na druhou stranu jsou samozřejmě stále hlavním obsahem témata vnitropolitická, snad jen s tím rozdílem, že zřejmě díky ideovému zaměření

---

[83] NOVOTNÝ, L. *Stručná historie států. Spolková republika Německo*. Praha: Libri, 2014, s. 113-119.
[84] *Wahl zum 14. Deutschen Bundestag am 27. September 1998* [online]. Wiesbaden: Der Bundeswahlleiter-Statistisches Bundesamt, 2015 [cit. 2016-02-06].
https://www.bundeswahlleiter.de/de/bundestagswahlen/fruehere_bundestagswahlen/btw1998.html

Vydává: Ochrana a bezpečnost o. s., IČ: 22746986
Lamačova 825/11, 152 00 Praha 5, http://ochab.ezin.cz, ochab@email.cz

vládních stran se objevuje více témat sociální a ekologické povahy. Body týkající se zahraniční politiky tyto aspekty akcentují také, resp. lze v nich nalézt i různé antimilitaristické pasáže. Ihned v úvodu příslušné kapitoly je tak např. zmínka o tom, že německá zahraniční politika je prý politikou mírovou nebo že nová federální vláda prý chápe mezinárodní spolupráci jako budoucí globální zabezpečení. Zřejmě tedy právě míru. Každopádně mimo podkapitoly věnované EU, obsahuje smlouva i podkapitoly týkající se NATO a atlantického partnerství, OBSE, otázce odzbrojení, OSN nebo otázce dobrého sousedství, mj. s Ruskem a Ukrajinou. USA jsou prý nejdůležitější mimoevropský partner SRN a Aliance samotná je prý německou vládou považována za nepostradatelný nástroj pro stabilitu a bezpečnost Evropy. Ve vztahu k RF zdůrazňuje nutnost prohlubování partnerství mezi NATO a Ruskem, a to skrze stávající k tomu vytvořené struktury. Zdůrazňuje ale též nutnost spolupráce s Ukrajinou a dalšími účastníky programu tzv. Partnerství pro mír. Dále zmiňuje vůli nové vlády rozvíjet dobré vztahy s RF a opět také Ukrajinou, s cílem zajistit v tomto prostoru stabilitu. Té má prý být dosaženo podporou demokratických, právních, sociálních a ekonomických reforem. Za uvedení stojí ještě jeden bod smlouvy, kterým je prohlášení Německa, že je s to využít možnost stát se stálým členem RB OSN. Prý pokud tedy do té doby neumožní reforma Rady členství přímo EU.[85]

Je ironií, že vývoj příštích let se všemi svými ozbrojenými střety, na kterých se bude podílet i SRN, pochopitelně kromě druhé čečenské války, a které budou též určovat vývoj dalších vztahů Západu, Německa a Ruska, stojí vcelku v opozici vůči skutečně jinak velmi pacifisticky laděné koaliční smlouvě. Ať již půjde o bombardování cílů v Srbsku a Černé Hoře nebo o válku v Afghánistánu. Stejně tak zajímavě působí fakt, nakolik se vlivem kampaně USA cílené na získání mezinárodní podpory pro zásah v Iráku zhorší v příštích letech vztahy mezi vládami SRN a USA. Ačkoliv koaliční smlouva zdůrazňuje jejich pro Německo strategický a neměnný význam.

Proces eskalace hrozeb a násilí při rozpadu SFRJ dosáhl vrcholu v **Kosovu**. Stejně jako v předešlých oblastech původní Jugoslávie i zdejší konflikt byl bojem o území a kontrolu nad ním, svou důležitou roli zde hrál opět ale také kulturně-civilizační rozměr. Proti sobě stály srbské jednotky, potažmo síly nyní tzv. Svazové republiky Jugoslávie (dále jen SRJ), a kosovští Albánci v čele s tzv. Kosovskou osvobozeneckou armádou. Ačkoliv vydával Bělehrad konflikt za vnitřní záležitost země, celý svět jeho postup bedlivě sledoval. Zlom nastal v únoru roku 1998 poté, co propukla vzpoura v oblasti Drenica a kosovští vojenští vůdci začali hovořit o tzv. Velké Albánii. Srbové reagovali silnými represemi a zřejmě v tom okamžiku se celý tento konflikt stal mezinárodní záležitostí. Postupně sílil tlak na režim Slobodana Miloševiče jak ze strany EU, tak OSN, NATO nebo OBSE. Na jaře roku 1998 Evropská unie vydala zákaz investic do Srbska, v červnu roku 1998 provedlo NATO v těsné blízkosti jugoslávských hranic odstrašující cvičení a dne 23. září 1998 schválila RB OSN rezoluci č. 1199, ve které ostře odsoudila násilí obou stran, předně pak vyhnání více než čtvrt milionu kosovských Albánců ze svých domovů. Tato rezoluce měla být posledním varováním před vydáním souhlasu k zásahu mezinárodního společenství. Bělehrad bohužel na nic z toho nedbal a naopak

[85] Aufbruch und Erneuerung – Deutschlands Weg ins 21. Jahrhundert. Koalitionsvereinbarung zwischen der Sozialdemokratischen Partei Deutschlands und Bündnis 90/Die GRÜNEN. Bonn: SPD_Bündnis 90/Die Grünen, 20. 10. 1998, s. 41-50.

Vydává: Ochrana a bezpečnost o. s., IČ: 22746986
Lamačova 825/11, 152 00 Praha 5, http://ochab.ezin.cz, ochab@email.cz

zvyšoval svou represivní činnost. Po neúspěchu jednání mezi Srby a Albánci v Rambouillet a po incidentu v Račaku bylo velmi blízko k zásahu. Dne 11. března 1999 schválila tzv. Stálá rada OBSE deklaraci, že kosovskou krizi už není možné považovat za vnitrostátní záležitost. NATO, i když díky vetu Ruska a Číny nezískalo výslovný mandát RB OSN, zahájilo dne 24. března 1999 vzdušnou operaci s názvem Spojenecká síla. Ta trvala až do 10. června 1999. Operace vyvolala řadu protestů ve světě i uvnitř NATO.[86]

Absencí mandátu RB OSN se akce NATO stala do určité míry nelegální (oproti první válce v Perském zálivu), ale o její legitimnosti pochyboval málokdo. Až samozřejmě např. na Rusko, které do poslední chvíle mělo zájem na tom, aby svého chráněnce Srbsko vojenský zásah minul. V rámci NATO byl patrný např. skeptický postoj Řecka nebo čerstvě přistoupivší České republiky. Avšak čelní vládní politici SRN měli vcelku jasno, zásah považovali za nezbytný. I když měli velký zájem na tom, aby nevedl ke zhoršení vztahu s RF. Ostatně patrné je to vše z vládního prohlášení kancléře Schrödera předneseným před Spolkovým sněmem dne 15. dubna 1999, kdy mj. řekl: *„...stále a znovu slyšíme otázku, proč muselo být toto vojenské nasazení... Říkám zde bez vykrucování: přihlížet tomuto zločinu by bylo cynické a nezodpovědné. NATO muselo na eskalaci násilí reagovat. Víme již od Chorvatska, Bosny a Hercegoviny se svými více než 200.000 válečných obětí, že Evropa by byla s vyčkáváním opětovně vinna... NATO je společenstvím hodnot. Společně s našimi partnery bojujeme v Kosovu za naše hodnoty: za lidská práva, za svobodu a za demokracii. U našeho angažmá jde také o to, jak by měla Evropa v příštích stoletích vypadat... Spolková vláda je v úzkém kontaktu s ruským vedením. Jsme také připraveni setkat se brzy s nově jmenovaným ruským velvyslancem v Srbsku Černomyrdinem... Spoléhám se na to, že se Moskva ještě silněji zapojí do mezinárodních snah o mírové řešení... Se všemi se najisto shodujeme: krize na Balkáně skutečně nesmí narušit dobré vztahy mezi Evropou a Ruskem a mezi Německem a Ruskem. Rusko je důležitý faktor stability a bezpečnosti na našem kontinentu...“*[87]

Aby německá vláda získala podporu sněmovny i občanů, ostatně účast SRN na bombardování jugoslávského režimu byla první bojovým nasazením armády od konce 2. světové války, přišla s heslem „nikdy více Auschwitz“ *(„Nie wieder Auschwitz“)*. Mělo se jednat o apel upozorňující na humanitární stránku kosovského konfliktu.[88]

Každopádně i přes vcelku brzké urovnání vztahů mezi RF a SRN, zásah NATO v SRJ znamenal pro Rusko velký šok. Moskva chápala rozhodnutí NATO jako ignorování jejích zájmů. Už historicky bylo Rusko s touto oblastí úzce spojeno a nyní ani přes své veto v RB OSN nedokázalo zabránit bombardování spřátelené země. Je zřejmé, že šlo o důležitý moment ve vztahu Ruska vůči Západu, potažmo vůči USA. Později můžeme být svědky, jak se RF opětovně snaží v regionu přímo i nepřímo angažovat, viz např. neuznání nezávislosti Kosova v roce 2008 nebo koncepce ruské zahraniční politiky z roku 2013, kde je západnímu Balkánu

---

[86] EICHLER, J. *Terorismus a války na počátku 21. století.* 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 2007, s. 132-141.

[87] SCHRÖDER, G. *Lösung des Kosovokonflikts, Regierungserklärung von Bundeskanzler Gerhard Schröder zur aktuellen Lage im Kosovo vor dem Deutschen Bundestag am 15. April 1999 in Bonn* [online]. Berlin: Büro Bundeskanzler a.D. Gerhard Schröder, 15. 4. 1999 [cit. 2016-02-07]. http://gerhard-schroeder.de/1999/04/15/regierungserklarung-kosovo/

[88] SCHÖLLGEN, G. Deutsche Außenpolitik in der Ära Schröder. In *Aus Politik und Zeitgeschichte*, Bonn: Bundeszentrale für politische Bildung, 32-33/2005, s. 3.

Vydává: Ochrana a bezpečnost o. s., IČ: 22746986
Lamačova 825/11, 152 00 Praha 5, http://ochab.ezin.cz, ochab@email.cz

připisován strategický význam. Od tohoto data navázala poté Moskva se Srbskem strategické partnerství a dochází mezi nimi ke zpravodajské a vojenské spolupráci. Není tajemstvím, že své zájmy má v oblasti i Evropská unie vč. SRN. Přitom ty jsou leckdy od zájmů Ruska odlišné.[89]

Druhá čečenská válka byla zahájena dne 7. srpna 1999 ofenzivou ruské armády. Předcházelo ji jednak několik bombových útoků v Moskvě a Volgodonsku, ze kterých byli záhy obviněni čečenští teroristé, jednak vpád čečenských ozbrojenců do Dagestánu. Zde chtěli rebelové v čele s veliteli Šamilem Basajevem a Jordáncem Chattábem vytvořit islámský stát. Akce armády byla spuštěna jen několik dní předtím, než se v nejvyšší ruské politice, tehdy na postu premiéra RF, poprvé objevil Vladimír Putin. Vojsko postupovalo opět velmi tvrdě a dne 6. února 2002 mohl Vladimír Putin v hlavním městě Čečenska Grozném prohlásit, že vojenská část této prý protiteroristické kampaně je ukončena. Tehdy to tedy již konstatoval jako ruský prezident, jelikož po rezignaci Borise Jelcina v závěru roku 1999 se stal nejprve tzv. úřadujícím, po řádných volbách dne 26. března 2000 poté už řádným prezidentem Ruska. I když tedy byly boje zkraje roku 2002 ukončeny, Moskva v oblasti působila nadále, a to když se pokoušela uvést tamní nové administrativní či politické instituce v soulad s právem. Stěžejní bylo např. březnové referendum z roku 2003, ve kterém byla schválena nová čečenská ústava, mj. s článkem o pevném zakotvení Čečenska jako subjektu v Ruské federaci. Stejně jako v případě první války byly reakce západních států rozporuplné. Alespoň tedy zkraje konfliktu. Jak již zaznělo, postup ruské armády byl nevybíravý, a to především vůči civilistům. To vyvolávalo řadu protestů a Západ volal po citlivějším řešení tohoto vleklého čečenského problému.[90]

Ilustrovat to lze např. na vyjádřeních dlouholetého německého politika Joschky Fischera. Jako poslanec přirovnával už v lednu roku 1995 postup Ruska v rámci první války víceméně k vraždám vedeným „jednou jadernou supervelmocí“ proti malému národu na severu Kavkazu. V lednu roku 2000, už ovšem jako ministr zahraničí, hovořil ve smyslu, že Rusko má prý sice právo i povinnost bránit své hranice, ale boj je nutné vést přiměřenými prostředky. Obecně se vyjádřil v tom smyslu, že válka proti celému národu pak vhodným prostředkem není. Zvrat ovšem nastal po útocích z 11. září 2001. Tehdy prakticky veškerá dosavadní kritika, ať již ze strany SRN či USA nebo dalších západních států, ustala a ruský postup začal být vnímán jako součást světového a legitimního boje proti mezinárodnímu terorismu.[91]

Teroristické útoky ze dne 11. září 2001 zcela proměnily do té doby panující pojetí bezpečnostních hrozeb. Útoky byly inspirovány tzv. plánem Bojinka Ramzího Júsefa z al-Káidy z první poloviny 90. let 20. století. Plán zahrnoval mj. masivní útok letadly na cíle v USA, atentát na prezidenta Billa Clintona či na papeže Jana Pavla II. apod. Přípravy na akci začaly v USA v roce 1999. Samotné útoky byly provedeny čtyřmi letadly, a to za účasti 19 teroristů.

---

[89] BIERI, M. *Der Westbalkan zwischen Europa und Russland*. Zürich: Center for Security Studies (CSS) ETH Zürich, CSS Analyse zur Sicherheit Nr. 170, März 2015, s. 1-2.
[90] DVOŘÁK, L.; MOULIS, V.; SLÁDEK, Z.; ŠVANKMAJER, M.; VEBER, V. *Dějiny Ruska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2012, s. 498-502.
[91] DEGGERICH, M. *Fischer und der Tschetschenien-Krieg: Rebell oder Terrorist – eine Frage des Datums* [online]. Hamburg: SPIEGEL ONLINE GmbH, 25. 10. 2002 [cit. 2016-02-13]. http://www.spiegel.de/politik/deutschland/fischer-und-der-tschetschenien-krieg-rebell-oder-terrorist-eine-frage-des-datums-a-219806.html

Vydává: Ochrana a bezpečnost o. s., IČ: 22746986
Lamačova 825/11, 152 00 Praha 5, http://ochab.ezin.cz, ochab@email.cz

Šlo předně o Saúdy, dále pak o dva občany Spojených arabských emirátů a po jednom občanu Egypta a Libanonu. První a druhý útok směřoval na Světové obchodní centrum v New Yorku, třetí na budovu Pentagonu a čtvrtý měl pravděpodobně za cíl Bílý dům ve Washingtonu D. C., avšak toto letadlo v Pensylvánii havarovalo. Útoky byly vskutku masivní a zanechaly za sebou mnoho obětí. Jen v letadlech zahynulo celkem 246 civilistů vč. posádky, v New Yorku ve věžích kolem 2.800 lidí a v důsledku nárazu do budovy Pentagonu dalších 184 osob.[92]

Útoky byly zcela bezprecedentní nejen počtem obětí, ale také faktem, že v takovém rozsahu postihly přímo území USA. Už několik hodin po únosech letadel americké úřady identifikovaly útočníky jako členy teroristické sítě al-Káida. Světoví politici vyjadřovali soustrast a nabízeli pomoc, NATO poprvé ve své historii aktivovalo článek 5 Washingtonské smlouvy. Americká administrativa v čele s Georgem W. Bushem začala okamžitě formovat mezinárodní koalici. Později, resp. v roce 2002, byla na základě těchto útoku uvedena prezidentem Bushem v život nová doktrína národní bezpečnosti, někdy nazývána jako tzv. Bushova doktrína. Jejím stěžejním bodem byl princip tzv. preventivní vojenské akce. Mimo jiné k uplatnění této doktríny došlo poprvé v roce 2003 v případě Iráku.[93]

Budování mezinárodní koalice probíhalo spontánně a rychle. Akce teroristů zažehla silnou vlnu solidarity nejen v rámci zemí NATO, ale i ze strany RF a dalších států světa. Jako první prezident se spojil s Georgem W. Bushem Vladimír Putin. Zdůraznil připravenost RF stát po boku USA v boji proti terorismu a ihned podpořil vznik protiteroristické koalice. Pomoc Ruska se měla skládat z několika bodů, a to např. ze spolupráce tajných služeb, otevření svého vzdušného prostoru pro letadla přepravující humanitární náklad do oblastí protiteroristických operací nebo z dohody RF se středoasijskými státy ohledně poskytnutí jejich leteckých základen k akcím spojenců. Jak již zaznělo, Rusko tím později nejen legitimovalo svůj postup v Čečensku, ale též získalo statut důležitého a rovnocenného partnera. Samozřejmě také doufalo i ve zlepšení své ekonomické pozice apod.[94]

Německý kancléř s vyjádřením podpory Spojeným státům americkým též neváhal. Ve vládním prohlášení ze dne 12. září 2001 před Spolkovým sněmem mj. řekl: *„...Včerejší 11. září 2001 vstoupí do dějin jako černý den pro náš všechny... Americkému prezidentovi jsem vyjádřil hlubokou soustrast celého německého národa. Také jsem mu přislíbil neomezenou – zdůrazňuji neomezenou – solidaritu Německa... Ještě včera večer jsem hovořil s francouzským prezidentem Chiracem a premiérem Jospinem, s britským premiérem Blairem*

[92] MAKARIUSOVÁ, R. *Terorismus, globální terorismus a éra al-Káidy.* Praha: Metropolitan University Prague Press, 2013, s. 113-117.
[93] SHI, D. E.; TINDALL, G. B. *Dějiny spojených států Amerických*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008, s. 777-780.
[94] TICHÝ, L. Postoj Ruské federace k vojenským intervencím Západu v letech 1999-2011. In *Vojenské rozhledy.* Praha: Ministerstvo obrany České republiky, 2013, roč. 22 (54), č. 4, s. 34-35.

Vydává: Ochrana a bezpečnost o. s., IČ: 22746986
Lamačova 825/11, 152 00 Praha 5, http://ochab.ezin.cz, ochab@email.cz

a ruským prezidentem Putinem. Ve svém hodnocení jsme za jedno, že tyto teroristické činy znamenají vyhlášení války svobodnému světu...“[95]

Samotnému **útoku na Afghánistán** předcházelo ultimátum USA tamní vládě v čele s hnutím Tálibán, aby Spojeným státům vydala vůdce al-Káidy Sauda Usámu bin Ládina. Režim toto ovšem odmítl, respektive později nabídl jeho vydání do Pákistánu. To ale prezident Bush považoval za nedostatečné. Dne 7. října 2001 tak byla zahájena operace Trvalá svoboda. Stejně jako v roce 1999 v rámci operace Spojenecká síla byla akce zahájena masivní leteckou ofenzivou. Následně byla nasazena americká speciální komanda a pozemní vojsko tvořené místní tzv. Severní armádou. Do Kábulu se intervenující vojska dostala již dne 13. října 2001. Tálibán byl vyhnán a moci se ujala vláda v čele s Hamídem Karzáím. Z hlediska mezinárodního práva byla akce díky široké shodě v rámci RB OSN jednoznačně legální, vzhledem k předešlým útokům na USA a politice Tálibánu také zcela legitimní. I když to nebyl přímo Afghánistán, kdo zaútočil na USA, RB OSN vycházela z faktu, že Tálibán nesl zodpovědnost za to, že svolil, aby bylo území Afghánistánu zneužito jako základna pro výcvik a akce al-Káidy. Tálibán tak prý nedostál své povinnosti bojovat proti mezinárodnímu terorismu dle rezoluce RB OSN č. 1 373. Zodpovědnost Afghánistánu, resp. hnutí Tálibán, byla přiřčena skrze rezoluci RB OSN č. 1 378 ze dne 14. listopadu 2001.[96]

V období po 11. září 2001 tak došlo až k nevídané mezinárodní shodě. Po rozepřích mezi RF a zeměmi NATO, především tedy RF a USA, po zásahu v SRJ v roce 1999 se otevřela nová kapitola vzájemných vztahů. To samozřejmě uvítala i německá diplomacie, která se dlouhodobě snažila vtáhnout Rusko do řešení všemožných světových problémů a různých mezinárodních krizí. Nyní se zdálo, že se to podařilo a SRN tak dosáhla svého cíle. Avšak budoucnost ukáže, viz otázka druhé války v Perském zálivu v roce 2003, že široká mezinárodní spolupráce bude mít své limity. To ale nemohlo zabránit pozdější ještě užší kooperaci Moskvy a Berlína. Ta ostatně byla naopak událostmi okolo Afghánistánu a Iráku silně povzbuzena. Do té doby se však skutečně zdálo, že úzká spolupráce Západu s Ruskou federací bude dlouhodobá a bez výrazných rozepří.

Patrné to bylo např. při ustavení nového institutu zajišťujícího spojení mezi NATO a Ruskem v podobě tzv. **Rady NATO-Rusko** *(NRC – NATO-Russia Council)*. NRC byla oficiálně založena na summitu NATO-Rusko v Římě dne 28. května 2002, a to deklarací nesoucí název „Vztahy NATO-Rusko: nová kvalita“. Deklarace vycházela z principů tzv. Zakládajícího aktu o vzájemných vztazích, spolupráci a bezpečnosti mezi NATO a Ruskou federací z roku 1997. Spolupráce v rámci nové Rady, která mj. nahradila dřívější tzv. Stálou společnou radu, se ovšem nově jednak posunula od formátu NATO jako celku vs. RF k formátu všech dílčích členů Aliance vs. RF, jednak se měla vzájemná kooperace utvářet na základě konsenzu. Nemělo tedy jít o pouhou výměnu názorů a stanovisek, ale o skutečnou praktickou spolupráci, v případě potřeby dokonce i o společné operace apod. Bohužel vývoj příštích let

[95] SCHRÖDER, G. *Terroranschläge des 11. September, Regierungserklärung von Bundeskanzler Gerhard Schröder zu den Anschlägen in den Vereinigten Staaten von Amerika vor dem Deutschen Bundestag am 12. September 2001 in Berlin* [online]. Berlin: Büro Bundeskanzler a.D. Gerhard Schröder, 19. 9. 2001 [cit. 2016-02-14]. http://gerhard-schroeder.de/2001/09/19/terroranschlaege-11-september/

[96] EICHLER, J. *Mezinárodní bezpečnost v době globalizace*. Praha: Portál, 2009, s. 217-219.

Vydává: Ochrana a bezpečnost o. s., IČ: 22746986
Lamačova 825/11, 152 00 Praha 5, http://ochab.ezin.cz, ochab@email.cz

spolupráci zkomplikoval natolik, že nejprve byla činnost NRC po intervenci RF v Gruzii v srpnu roku 2008 pozastavena na několik měsíců, posléze po ruském narušení územní integrity Ukrajiny byla spolupráce v rámci Rady přerušena znovu, přičemž k jejímu obnovení zatím nedošlo vůbec. Otevřeny zůstaly jen komunikační kanály.[97, 98]

Spolupráce mezi SRN a RF ale neprobíhala jen v oblasti multilaterální bezpečnosti. Už v dubnu roku 2001 byla zahájena činnost bilaterálního tzv. **Petěrburského dialogu**. Stalo se tak na popud kancléře Schrödera a cílem tohoto diskusního fóra mělo být zapojit do pravidelných kontaktů i širokou občanskou společnost. Frekvence setkávání byla stanovena jednou za rok, střídavě v RF a SRN. V rámci fóra bylo ustaveno několik pracovních skupin, např. skupina média, kultura, civilní společnost, církev, vzdělání atd. Za každou stranu byl zvolen předseda, kdy v případě SRN stál jako první v čele Peter Boenisch, za Rusko pak Michail Gorbačov. Setkání se mělo každoročně účastnit okolo sta zástupců z Ruska i z Německa. Z hlediska financování měly hrát svou roli jak soukromé nadace a podniky, tak obě federální vlády.[99, 100]

Setkání v následujících letech se konala pravidelně, avšak i do činnosti tohoto fóra se v roce 2014 promítly události na Ukrajině. Po odřeknutí účasti ze strany několika německých nevládních organizací nakonec k plánovanému setkání, tentokrát v Soči, nedošlo. Ačkoliv byl tehdejší německý předseda fóra Lothar de Maizière proti.[101] Ovšem tato pauza neměla dlouhého trvání, již o rok později, přesněji ve dnech 22. až 24. října roku 2015, se setkání opětovně uskutečnilo. A to v německém městě Postupim pod heslem „Modernizace jako šance pro společný evropský dům“.[102]

4.2 Koalice SPD a Bündnis 90/Die Grünen (2002-2005)

Ve volbách do Spolkového sněmu ze dne 22. září 2002 obsadili sociální demokraté 251 a strana Bündnis 90/Die Grünen 55 křesel Bundestagu. Staronová koalice tak mohla pokračovat, i když s těsnou většinou. Obsadila 306 z celkových 603 křesel.[103]

---

[97] *NATO-Russia Council* [online]. Brussels: NATO, 28. 4. 2014 [cit. 2016-02-19]. http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_50091.htm

[98] *Struktura a financování Severoatlantické aliance-Přehled hlavních orgánů a finančních zdrojů NATO* [online]. Ostrava: Jagello 2000, 2014 [cit. 2016-02-19]. http://www.natoaktual.cz/struktura-nato-0g6-/na_zpravy.aspx?y=na_summit/strukturanato.htm

[99] RUTZ, M. Zehn Jahre Petersburger Dialog. Zur Zukunft des deutsch-russischen Austausches. In *Die Politische Meinung*, Sankt Augustin: Konrad-Adenauer-Stiftung e.V., Juni 2011, Nr. 499, 56. Jahrgang, s. 57.

[100] *Ein Forum für den Dialog der Zivilgesellschaften* [online]. Berlin: Petersburger Dialog e.V., 2015 [cit. 2016-02-19]. http://www.petersburger-dialog.de/ein-forum-fuer-den-dialog-der-zivilgesellschaften

[101] VON SALZEN, C. *Streit um Petersburger Dialog, Lothar de Maizière verteidigt sich* [online]. Berlin: Verlag Der Tagesspiegel GmbH, 14. 10. 2014 [cit. 2016-02-19]. http://www.tagesspiegel.de/politik/streit-um-petersburger-dialog-lothar-de-maiziere-verteidigt-sich/10835538.html

[102] *14. Petersburger Dialog 2015 in Potsdam: „Modernisierung als Chance für ein gemeinsames europäisches Haus“* [online]. Berlin: Petersburger Dialog e.V., 2015 [cit. 2016-02-19]. http://www.petersburger-dialog.de/potsdam2015

[103] *Wahl zum 15. Deutschen Bundestag am 22. September 2002* [online]. Wiesbaden: Der Bundeswahlleiter-Statistisches Bundesamt, 2015 [cit. 2016-02-19]. https://www.bundeswahlleiter.de/de/bundestagswahlen/fruehere_bundestagswahlen/btw2002.html

Vydává: Ochrana a bezpečnost o. s., IČ: 22746986
Lamačova 825/11, 152 00 Praha 5, http://ochab.ezin.cz, ochab@email.cz

Zajímavostí je, že opětovnému vítězství levicové koalice, která v celostátním součtu získala oproti pravicové opozici pouze o 6.027 hlasů více, údajně napomohly povodně ze srpna roku 2002, resp. promptní reakce kabinetu Gerharda Schrödera na ně. Ovšem stejně tak bývá zmiňován i odmítavý postoj vlády k chystané vojenské kampani proti Iráku, kterou odmítala především veřejnost na východě země.[104]

Koalice pokračovala beze změn na nejvyšších postech, v čele stál opět Gerhard Schröder a jeho zástupcem, resp. též ministrem zahraničí, byl Joschka Fischer. Koaliční smlouva této vlády v mnohém navazuje na smlouvu z roku 1998. Zahraniční politice, která je zkraje příslušné pasáže smlouvy definována jako mírová, je opět věnováno poměrně dost prostoru. Vztah země k USA prý patří vedle Evropská unie k nejdůležitějším. Velký důraz je poté kladen na multilaterální spolupráci v rámci OSN, NATO, OBSE a Rady Evropy. Znovu se objevuje výzva k poskytnutí stálého místa v RB OSN Evropské unii, pokud by to nebylo možné, eventuálně přímo SRN. Novou je ve smlouvě samostatná podkapitola věnovaná terorismu. Vláda v ní vyjadřuje jak solidaritu USA, tak upozorňuje, že ohrožení stále trvá, resp. boj proti terorismu je prý primárně politickým úkolem. Dále se koalice zasazuje o urovnání blízkovýchodního konfliktu v rámci kooperace kvarteta OSN, USA, Evropská unie a RF. Koaliční smlouva se dosti obšírně zaobírá také Evropskou unií, mj. její SZBP, nebo rozvojovou politikou Německa. Ve vztahu k východní Evropě, potažmo k Rusku, zaznívá záměr využít rozšiřování NATO a EU k intenzivnější spolupráci se sousedy na východě. SRN prý v EU, v Alianci a ve skupině G8 usiluje a bude usilovat o vybudování odolného a dlouhotrvajícího bezpečnostního partnerství s Ruskem. Zároveň chce vláda podpořit politickou, hospodářskou a občanskou spolupráci, která má přispět k úspěchu tamních demokratických, sociálních a státoprávních reforem.[105]

Jak zaznělo výše, po 11. září 2001 probíhala užší spolupráce nejen mezi SRN a USA, ale i USA a RF. Německo zasazující se o užší kooperaci Západu s RF již léta, toto jistě hodnotilo kladně. Vztah k USA, nakonec i koaliční smlouva to zdůrazňovala, byl a je pro Němce naprosto zásadní. Avšak tento pozitivní stav jaksi negativně zastínily neshody mezi spojenci v rámci NATO ohledně chystané intervence v Iráku, resp. opozice především SRN a Francie vůči USA. To se samozřejmě promítlo i do vztahů těchto zemí s Ruskem, kdy bilaterální spolupráce Německa s RF v příštích několika letech velmi zintenzivnila. Kromě toho ale v průběhu druhé vlády kancléře Schrödera došlo také k uzavření kooperačních dohod mezi EU a Ruskem, NATO bylo rozšířeno mj. o bývalé svazové republiky SSSR či na Ukrajině proběhla tzv. Oranžová revoluce. Všechny tyto události měly vliv na německo-ruské vztahy.

Kořeny **druhé války v Perském zálivu** z roku 2003 lze hledat již v předešlých letech. Po první válce vstoupili do Iráku inspektoři OSN pátrající po biologických a chemických zbraních. Saddám Husajn tehdy zůstal u moci, ale byl pod značným mezinárodním tlakem. Ten plynul především z rezoluce RB OSN č. 687, která byla zamířena na irácké zbraně hromadného

---

[104] CHOVANCOVÁ, N. Politicko-ekonomický vývoj Nemecka po zjednotení v roku 1990. In *Slovenská politologická revue.* Trnava: Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, 2005, Issue no. 1, s. 35-36.

[105] Koalitionsvertrag 2002 – 2006: Erneuerung – Gerechtigkeit – Nachhaltigkeit. Für ein wirtschaftlich starkes, sozialesund ökologisches Deutschland. Für eine lebendige Demokratie. Berlin: SPD_Bündnis 90/Die Grünen, 16. 10. 2002, s. 72-85.

Vydává: Ochrana a bezpečnost o. s., IČ: 22746986
Lamačova 825/11, 152 00 Praha 5, http://ochab.ezin.cz, ochab@email.cz

ničení (dále jen ZHN). Po osvobození Kuvajtu byla sice oficiální politikou USA vůči Iráku politika zadržování, ale již během druhého mandátu Billa Clintona byl ze strany neokonzervativních kruhů vyvíjen tlak na vojenské řešení, resp. na svržení Husajnova režimu. Ten pochopitelně zesílil po zvolení republikána George W. Bushe prezidentem a po nástupu Donalda Rumsfelda do funkce minstra obrany. Zásadním mezníkem bylo pak 11. září 2001.[106]

Krátce po útocích se stala – dosud především mezi konzervativními kruhy pouze diskutovaná – doktrína tzv. preventivního vojenského zásahu oficiální politikou americké administrativy. Vzhledem k vypovězení inspektorů OSN Husajnem v roce 1998 ze země, panovaly obavy, že Irák ZHN skutečně vlastní. Navíc byl Irák mnohými stále častěji spojován s mezinárodním terorismem. Na základě toho se v září roku 2002 pokusil prezident George W. Bush přesvědčit OSN, aby jednala. V říjnu roku 2002 schválil Kongres Spojených států amerických Bushovu rezoluci, která ho zmocňovala použít k obraně USA všech prostředků. Dne 8. listopadu 2002 schválila RB OSN rezoluci č. 1 441, která přikazovala Iráku okamžité odzbrojení. Husajn svolil k návratu zbrojních inspektorů, ale spolupráce v řadě aspektů vázla. Američtí politici, např. ministr zahraničí Colin Powell, vyvinuli enormní úsilí přesvědčit spojence v rámci NATO i ostatní státy, že Saddám Husajn a jeho ZHN jsou akutní hrozbou. Poté co RB OSN nepodpořila novou rezoluci, jež měla umožnit vojenskou operaci, protože kromě Velké Británie a USA byly zbylí stálí členové proti, se Američané rozhodli jednat sami. Resp. spolu se zeměmi, u kterých našli podporu. Šlo předně o Velkou Británii, ale i o Španělsko nebo Polsko. Počátkem roku 2003 se v Perském zálivu začaly shromažďovat jednotky. Navzdory volání Francie, SRN, Číny či Ruska, aby bylo dáno inspektorům OSN více času, dal prezident Bush Husajnovi ultimátům k opuštění země. Když se tak nestalo, zahájila tzv. koalice ochotných dne 20. března 2003 operaci Irácká svoboda. Ta začala nejprve masivním bombardováním, po kterém následoval rychlý postup pěchoty. Již po třech týdnech byl obsazen Bagdád a dne 1. května 2003 prohlásil George W. Bush, že válka v podstatě skončila.[107]

Ovšem teprve události příštích let ukázaly, že svržení Husajnova režimu nepřineslo stabilitu ani v zemi, ani v regionu, a už vůbec neznamenalo konec angažmá spojenců v Iráku. Následná poválečná rekonstrukce a konsolidace neskončila prakticky dosud. Legitimita zásahu též značně utrpěla poté, co vyšlo najevo, že žádné ZHN nebyly nalezeny. Navíc viz aktuální působení tzv. Islámského státu, mj. také právě na území Iráku, opět učinilo tuto nestabilní zemi hrozbou.

Ačkoliv Německo nezlehčovala nebezpečí spojená s režimem Saddáma Husajna, jednoznačně odmítalo strategii preemptivního úderu. Jako jedinou možnou cestu kancléř Schröder označoval odzbrojení režimu, ne jeho vojenské odstranění. Navíc se tak mělo stát na základě dodržení mezinárodního práva. Proto kancléř v době vrcholících příprav vyhlásil německé „dvojí ne“, tj. německá neúčast, ať již zásah proběhne na základě rozhodnutí USA, nebo

[106] EICHLER, J. *Mezinárodní bezpečnost na počátku 21. století*. Praha: Ministerstvo obrany České republiky, 2006, s. 122-124.
[107] SHI, D. E.; TINDALL, G. B. *Dějiny spojených států Amerických*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008, s. 780-782.

Vydává: Ochrana a bezpečnost o. s., IČ: 22746986
Lamačova 825/11, 152 00 Praha 5, http://ochab.ezin.cz, ochab@email.cz

základě rozhodnutí RB OSN.[108] V reakci na zahájení operace Irácká svoboda Gerhard Schröder dne 20. března 2003 v televizním projevu mj. řekl: *„...pokoušeli jsme se válce zabránit. Do poslední minuty. Jsem si jistý: k odzbrojení diktátora se mělo vydat jinou cestou, cestou Spojených národů... Bylo učiněno špatné rozhodnutí. Logika války se prosadila proti šancím míru... Německo se na této válce nepodílí. Ale samozřejmě nebude stát stranou, pokud jde o pomoc lidem. Jsme připraveni k humanitární pomoci v rámci Spojených národů. Jsme připraveni pomoci uprchlíkům – s potravinami, medikamenty a oblečením. Jsme připraveni postarat se o zraněné vojáky... Řekl jsem, bylo učiněno špatné rozhodnutí. To je naše přesvědčení, které musí být jasně vysloveno. A sdílíme toto přesvědčení s francouzským prezidentem Chiracem, s ruským prezidentem Putinem a s mnoha dalšími, kteří nesou významnou politickou odpovědnost ve světě. Rozdíly ohledně války jsou jasné názorové rozdíly mezi vládami, nikoliv hluboké rozdíly mezi spřátelenými národy. Substance našich vztahů ke Spojeným státům americkým není ohrožena...“*[109]

Ačkoliv tedy kancléř zdůrazňoval, že vztahy s USA nebudou v základu ohroženy, k jejich ochladnutí jednoznačně došlo. Postup Gerharda Schrödera a jeho vlády v otázce války v Iráku bývá hodnocen různě. Např. dle prof. Gregora Schöllgena se kancléřova politika nevymykala předešlým vládám. Podílela se přece jak na řešení krize v Kosovu, tak podpořila vojenskou akci v Afghánistánu. Odmítnutí vojenského zásahu v Iráku navíc odpovídalo mínění většiny občanů země. Možná až na jisté detaily prý postoj tehdejší vlády, sebevědomý, ale ze suverenity země plynoucí, odpovídal váze a roli Německa ve světě.[110] Jiný postoj zaujal profesor Christian Hacke. Demonstrativní odklon od Washingtonu a příklon k Moskvě a Pekingu, kdy kancléř prý dokonce pojmenoval Vladimíra Putina „dokonalým demokratem“, silně kritizoval. Poukazoval na roli USA v poválečné konsolidaci země i v zajištění její bezpečnosti v době bipolární konfrontace. Zároveň odmítl nekritickou politiku vlády nejen vůči RF, ale také vůči Íránu, Turecku nebo Číně, která zcela opomíjela např. otázku lidských práv.[111]

Pokud byly vztahy mezi SRN a USA v bezprecedentním útlumu, vztahy RF a USA tolik neutrpěly. Vladimír Putin totiž dokázal jednat tak, že i když stál veřejně spolu se SRN proti vojenskému zásahu v Iráku, skrze úzké kontakty s Washingtonem se mu podařilo docílit jistého pochopení Američanů pro jeho odmítavé stanovisko. Spojku Kremlu tehdy dělal šéf prezidentského úřadu Alexander Vološin, který byl vypraven na zvláštní diplomatickou misi do USA. Ve vztahu k SRN byly vztahy nanejvýš dobré. Svým způsobem si prezident Putin Gerharda Schrödera zavázal. A to tím, že mu do určité míry pomohl z hrozící mezinárodní izolace.[112]

---

[108] EICHLER, J. *Mezinárodní bezpečnost v době globalizace*. Praha: Portál, 2009, s. 229-232.
[109] SCHRÖDER, G. *Beginn des Irak-Krieges – Fernsehansprache von Bundeskanzler Gerhard Schröder nach Beginn des Krieges gegen den Irak am 20. März 2003* [online]. Berlin: Büro Bundeskanzler a.D. Gerhard Schröder, 20. 3. 2003 [cit. 2016-02-19]. http://gerhard-schroeder.de/2003/03/20/beginn-irak-krieg/
[110] SCHÖLLGEN, G. Deutsche Außenpolitik in der Ära Schröder. In *Aus Politik und Zeitgeschichte*, Bonn: Bundeszentrale für politische Bildung, 32-33/2005, s. 3-8.
[111] HACKE, CH. Die Außenpolitik der Regierung Schröder/Fischer. In *Aus Politik und Zeitgeschichte*, Bonn: Bundeszentrale für politische Bildung, 32-33/2005, s. 10-14.
[112] REITSCHUSTER, B. *Vladimír Putin. Kam kráčíš, Rusko?* Praha: Ottovo nakladatelství, 2006, s. 174-175.

Spolupráce mezi **EU a RF** se dosud zakládala na tzv. Dohodě o partnerství a spolupráci, která byla s Ruskem uzavřena v roce 1994 s platností do roku 2007. Během summitu Unie a Ruska v Petrohradu v květnu roku 2003 došlo k zavedení konceptu čtyř tzv. společných prostorů *(Common Spaces)*. Ty měly v rámci dřívější smlouvy umožnit další rozvoj spolupráce. Stejně jako v roce 1994 i v tomto případě působila německá diplomacie jako iniciátor a dokonce spoluautor.[113] Ony čtyři oblasti představoval společný hospodářský prostor; společný prostor svobody, bezpečnosti a spravedlnosti; společný prostor vnější bezpečnosti a společný prostor vědy, výzkumu a kultury. Na summitu v Moskvě v květnu roku 2005 byly posléze přijaty ještě tzv. silniční mapy *(Road Maps)*. Mapy specifikovaly cíle jednotlivých oblastí spolupráce a nástroje umožňující jejich dosažení.[114]

Intenzivní spolupráce probíhala i **na bilaterální úrovni**. V říjnu a prosinci roku 2003 byla uzavřena tzv. Dohoda o výuce německého jazyka v Ruské federaci a ruského jazyka ve Spolkové republice Německo, resp. tzv. Dohoda o usnadnění cestovního ruchu státních příslušníků Spolkové republiky Německo a státních příslušníků Ruské federace. V prosinci roku 2004 poté přibyla ještě tzv. Dohoda o spolupráci v oblasti politiky mládeže.[115]

Vedle toho byla v roce 2003 při Spolkovém ministerstvu zahraničních věcí vytvořena funkce tzv. Koordinátora pro mezispolečenskou německo-ruskou spolupráci *(Koordinators für die deutsch-russische zwischengesellschaftliche Zusammenarbeit)*.[116] Tu dnes mj. zastává Gernot Erler z SPD, kdy se jeho předchůdce Andreas Schockenhoff z CDU díky své kritice represí vůči civilní společnosti v Rusku stal pro Moskvu personou non grata. Navíc tato funkce dnes zahrnuje i další země, a proto nese tento post aktuálně název Koordinátor pro mezispolečenskou spolupráci s Ruskem, střední Asií a zeměmi Východního partnerství *(Koordinator für die zwischengesellschaftliche Zusammenarbeit mit Russland, Zentralasien und den Ländern der Östlichen Partnerschaft)*.[117, 118]

Stejně jako v případě rozšíření **NATO** v roce 1999 bylo Moskvou kritizováno i rozšíření v roce 2004. O přijetí dalších sedmi zemí bylo rozhodnuto na summitu NATO v Praze v roce 2002. Jednalo se o Bulharsko, Rumunsko, Slovensko, Slovinsko, Estonsko, Lotyšsko a Litvu. Vedle toho byla vyhlášena politika otevřených dveří pro Chorvatsko, Makedonii a Albánii. RF se tak musela smířit s tím, že členy Severoatlantické aliance se staly dokonce tři bývalé svazové

---

[113] TIMMERMANN, H. Die deutsch-russischen Beziehungen im europäischen Kontext. In *Internationale Politik und Gesellschaft*, Berlin/Bonn: Friedrich-Ebert-Stiftung, 1/2007, s. 109.

[114] TUČEK, F. *Rusko* [online]. Praha: Vláda České republiky, 2016 [cit. 2016-02-20]. https://www.euroskop.cz/9130/sekce/rusko/

[115] *Verträge zwischen der Bundesrepublik Deutschland und der Russischen Föderation* [online]. Berlin: Auswärtiges Amt, 2009 [cit. 2016-02-20]. http://www.germania.diplo.de/Vertretung/russland/de/08-politik/1-bilaterale-beziehungen/bilaterale-vertraege/0-bilaterale-vertraege.html

[116] EHLER, T.; HANDL, V. *Německá politika vůči Rusku – význam kontextu Evropské unie.* Praha: Ústav mezinárodních vztahů, Policy Paper, srpen 2009, s. 6.

[117] HICKMANN, C. *Russland-Beauftragter Erler, Kurswechsel mit neuem Koordinator* [online]. München: Süddeutsche Zeitung GmbH, 11. 1. 2014 [cit. 2016-02-20]. http://www.sueddeutsche.de/politik/russland-beauftragter-erler-kurswechsel-mit-neuem-koordinator-1.1860642

[118] *Koordinator für die zwischengesellschaftliche Zusammenarbeit mit Russland, Zentralasien und den Ländern der Östlichen Partnerschaft* [online]. Berlin: Auswärtiges Amt, 2016 [cit. 2016-02-20]. http://www.auswaertiges-amt.de/DE/AAmt/Koordinatoren/D-RUS-Koord/KO-RUS-Aufgaben_node.html

Vydává: Ochrana a bezpečnost o. s., IČ: 22746986
Lamačova 825/11, 152 00 Praha 5, http://ochab.ezin.cz, ochab@email.cz

republiky tehdejšího SSSR. Nakolik bylo, tedy stále je, pro Rusko další rozšiřování NATO problematické, vyplývá i z dokumentu s názvem Aktuální úkoly ozbrojených sil Ruské federace. Dokument schválený v závěru prvního volebního období prezidenta Putina mj. vykresluje NATO za alianci s útočnou doktrínou. Tento fakt prý bude muset vést k přestavbě ruské jaderné strategie a ruského vojenského plánování.[119]

Navzdory německým soustavným snahám napomoci sblížení mezi Ruskem a Severo-atlantickou aliancí je nedůvěra mezi těmito aktéry stále značná.

Krize na Ukrajině v listopadu a prosinci roku 2004 souvisela s tamními prezidentskými volbami. Ty tehdy vyhrál dosavadní premiér Viktor Janukovyč, ale jelikož se objevovala různá svědectví o jejich zmanipulování, kdy dokonce někde bylo údajně více sečtených hlasů než zapsaných voličů, rozhodl jak vrchní soud, tak parlament o nepotvrzení ohlášených výsledků voleb. Mezitím se počínaje dnem 22. listopadu 2004 konaly mohutné demonstrace, jejichž účastnící nosili šály v barvách opozičního kandidáta Viktora Juščenka. Odtud tedy tzv. **Oranžová revoluce**. Shromáždění se konala předně v Kyjevě na tzv. Náměstí Nezávislosti *(Majdan Nezależnosti)*. Celá situace byla o to složitější, že ihned po ohlášení výsledků voleb blahopřál Janukovyčovi ke zvolení ruský prezident Putin a k pozdějšímu neuznání výsledku se stavěl negativně, navíc za Janukovyčem stál i východ Ukrajiny. Dne 27. listopadu roku 2004 přijeli do Kyjeva polský prezident Aleksandr Kwaśniewski, tzv. Vysoký představitel Unie pro SZBP Javier Solana a předseda Státní dumy Ruské federace Boris Gryzlov. Ti se snažili jednat jak s oběma prezidentskými kandidáty, tak s dosavadním prezidentem Leonidem Kučmou a dalšími ukrajinskými politiky. Ve stejný den rozhodl ukrajinský parlament o anulaci voleb a jejich zopakování. Termín soud stanovil na termín 26. prosince 2004. Nové volby proběhly za účasti mnoha zahraničních pozorovatelů a jejich vítězem se stal Viktor Juščenko. Mj. následující volby v roce 2010, mezinárodními pozorovateli považované za regulérní, vyhrál Viktor Janukovyč.[120]

Ačkoliv na první pohled nebyla německá diplomacie činná, opak je pravdou. Zapojení polského prezidenta a představitele unijní SZBP do jednání inicioval německý ministr zahraničí Joschka Fischer a svou roli sehrál i kancléř Gerhard Schröder, když ve dnech 24. a 30. listopadu 2004 jednal s prezidentem Putinem, aby respektoval nejprve eventuální, následně již schválené, druhé kolo voleb. To se mu nakonec dle všeho podařilo, dost možná díky jejich velmi dobrému vztahu.[121]

Zahraniční politika SRN vůči Rusku za kancléře Schrödera, ačkoliv zprvu byla oproti Kohlovu spíše osobnímu vztahu opravdu více posunuta na multilaterální a jakousi chladnější úroveň, kdy Schröder svého času kancléře Kohla dokonce kritizoval za jeho tzv. mužské přátelství *(Männerfreundschaft)* s Borisem Jelcinem, nakonec politiku svého předchůdce snad ještě předčila. Nejpozději v roce 2002 v souvislosti s odcizením od USA nabyly pro Gerharda

---

[119] EICHLER, J. *Mezinárodní bezpečnost na počátku 21. století*. Praha: Ministerstvo obrany České republiky, 2006, s. 237-238 a 214-215.
[120] SYRUČEK, M. *Rusko-ukrajinské vztahy. Mýty a skutečnost*. Praha: Grada, 2015, s. 198-203 a 209.
[121] TIMMERMANN, H. Die deutsch-russischen Beziehungen im europäischen Kontext. In *Internationale Politik und Gesellschaft*, Berlin/Bonn: Friedrich-Ebert-Stiftung, 1/2007, s. 108.

Vydává: Ochrana a bezpečnost o. s., IČ: 22746986
Lamačova 825/11, 152 00 Praha 5, http://ochab.ezin.cz, ochab@email.cz

Schrödera vztahy s RF opět velkého významu a jejich rozvoj se stal záležitostí prakticky výhradně jen jeho. Stal se tzv. věcí šéfa *(Chefsache)*, nikoliv tedy ministra zahraničí. Jeho kladný vztah k Rusku, potažmo přímo k Vladimíru Putinovi, trval poté po celý zbytek jeho funkčního období.[122]

[122] HANDL, V. Rámce zahraniční politiky a rolí sjednoceného Německa. In HANDL, V. (eds.*). Německo v čele Evropy? Spolková republika Německo jako civilní mocnost a hegemon eurozóny.* Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2011, s. 57.

Vydává: Ochrana a bezpečnost o. s., IČ: 22746986
Lamačova 825/11, 152 00 Praha 5, http://ochab.ezin.cz, ochab@email.cz

5. Německo-ruské vztahy v éře Angely Merkelové

Angela Merkelová byla poprvé zvolena kancléřkou dne 22. listopadu 2005 poté, co i když velmi těsně, přesto volby fakticky vyhrála CDU/CSU. Jelikož byl výsledek natolik těsný, že ani případná koalice s FDP by neutvořila většinu, vznikla nakonec tzv. velká koalice CDU/CSU s SPD. Stalo se tak podruhé v historii země. Poprvé to bylo v letech 1966-1969. Bývalý kancléř Schröder do vlády nevstoupil. Ve volbách ze dne 27. září 2009 opět zvítězil blok CDU/CSU, načež tentokrát již mohla vzniknout koalice s liberální FDP. Dosud poslední volby do Bundestagu ze dne 22. září 2013 pak Německu vcelku nečekaně přinesly opět koalici CDU/CSU s SPD. Angela Merkelová tak dosud stanula v čele celkem tří německých vlád.[123]

Nástup kancléřky do funkce byl spojen s očekáváním změn, které měly plynout z její kritiky předešlé vlády např. ohledně postupu v otázce Iráku v roce 2003, kdy Angela Merkelová zásah podporovala, nebo kritiky turecké žádosti o členství v EU apod.[124] Po intenzivním sblížení Spolkové republiky Německo s Ruskem za Gerharda Schrödera zavládla mezi mnohými, zejména těmi novými, členy NATO a Evropské unie určitá nedůvěra. Tu se však, minimálně v prvních letech vlády, nepodařilo zcela rozptýlit ani kancléřce Merkelové. Navíc se ona sama i její ministři zahraničí přihlásili k německé tradici „strategického partnerství“ s Ruskem.[125]

V politice jejích vlád tak lze sice nalézt významnou kontinuitu ve vztahu k RF, ale určité změny je možné asi přece jen identifikovat. Zároveň se jí podařilo opětovně zlepšit kontakty s Washingtonem. Vztahy s Moskvou za vlády kancléřky ovlivnila řada událostí. Až již šlo o válku v Gruzii v roce 2008, vyjednávání nových kooperačních smluv mezi EU a RF, unijní projekt tzv. Východního partnerství, výstavbu a spuštění ještě za kancléře Schrödera domluveného plynovodu Nord Stream nebo zásah v Libyi atd. Patrně nejvýznamnější událostí ovšem byla a je krize na Ukrajině z přelomu roku 2013/2014, jež vyústila ve válku na východě země a dosud naprosto bezprecedentně zasahuje do německo-ruských vztahů. Ty následkem tamní krize významně ochladly, a jelikož je řešení zatím v nedohlednu, je otázkou, jak vztahy Berlína s Moskvou situace na Ukrajině ještě v budoucnu ovlivní.

5.1 Koalice CDU/CSU a SPD (2005-2009)

Ve volbách ze dne 18. září 2005 obsadila CDU/CSU 226 a SPD 222 křesel. Jejich tzv. velká koalice tak vládla s většinou 73 %.[126] V čele vlády stanula Angela Merkelová z CDU, poprvé v dějinách země žena, a ministrem zahraničí se stal Frank-Walter Steinmeier z SPD.[127]

---

[123] NOVOTNÝ, L. *Stručná historie států. Spolková republika Německo*. Praha: Libri, 2014, s. 119-122.
[124] FULBROOK, M. *Dějiny moderního Německa*. Praha: Grada Publishing, 2010, s. 272.
[125] HANDL, V. Rámce zahraniční politiky a rolí sjednoceného Německa. In HANDL, V. (eds.*). Německo v čele Evropy? Spolková republika Německo jako civilní mocnost a hegemon eurozóny.* Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2011, s. 57.
[126] *Wahl zum 16. Deutschen Bundestag am 18. September 2005* [online]. Wiesbaden: Der Bundeswahlleiter-Statistisches Bundesamt, 2015 [cit. 2016-02-21].
https://www.bundeswahlleiter.de/de/bundestagswahlen/fruehere_bundestagswahlen/btw2005.html
[127] Das Auswärtige Amt im Überblick. Berlin: Auswärtiges Amt, 2014, s. 4.

Vydává: Ochrana a bezpečnost o. s., IČ: 22746986
Lamačova 825/11, 152 00 Praha 5, http://ochab.ezin.cz, ochab@email.cz

Vládní koaliční smlouva na svých více než 140 stranách věnuje dostatek prostoru i zahraniční politice. Tu předně označuje, dle dosavadních zvyklostí, jako mírovou. Zdůrazňuje, že zahraniční politika se odvíjí od zájmů a hodnot země. Základem má být dodržování mezinárodního práva a lidských práv. Jako dva nejdůležitější pilíře uvádí evropskou integraci a atlantické partnerství. NATO prý zůstává ústředním nástrojem obranné a bezpečností politiky Německa. Vůči USA uvádí, že je potřeba utvořit takové vztahy, kde nebude zapomenuta společná historie. USA a Evropa nemají být sobě protiváhou, ale partnery. Rozdíly v některých názorech prý vyloučit nelze, je ale potřeba řešit je přátelským dialogem. Za zmínku stojí také úmysl zintenzívnit spolupráci v rámci tzv. Výmarského trojúhelníku, zájem na prohloubení vzájemných vztahů s Tureckem, opětovné zdůraznění připravenosti země (eventuálně v budoucnu EU) přijmout stálé místo v RB OSN, cíl vyřešit konflikt ohledně íránského jaderného programu cestou vyjednávání nebo cíl dále podpořit demokratický a hospodářský proces reforem na Ukrajině.[128]

Ve vztahu k Ruské federaci smlouva v podkapitole s názvem Stabilita, bezpečnost a kooperace v Evropě a ve světě mj. uvádí: *„Zasazujeme se společně s našimi evropskými partnery za strategické partnerství s Ruskem, které urychlíme ve všech oblastech na úrovni bilaterální a na úrovni unijní. Německo má zvláštní zájem na tom, aby byla skrze posílenou politickou, hospodářskou a společenskou spolupráci podpořena obtížná modernizace země. Cílem zůstává Rusko, které prosperuje a které – orientováno na hodnoty, jimiž je Evropa zavázána, a s přihlédnutím ke svým tradicím – úspěšně zvládne přechod ke stabilní demokracii. Chceme rozvíjet obchod a vytvořit dlouhodobé partnerství v energetice bez jednostranných závislostí. Rusko pro nás zůstává důležitým partnerem při zdolávání regionálních a globálních výzev, v boji proti mezinárodnímu terorismu a ve vztahu ke státům v jeho bezprostředním sousedství.“*[129]

Ze smlouvy je patrné, že text byl velkým kompromisem mezi názory a cíli CDU/CSU a SPD, které z logiky věci byly v některých oblastech zřejmě dosti odlišné. Každopádně koalice vládla celé své funkční období. V jejím průběhu došlo k řadě mezinárodních událostí, které se promítly i do vztahu Berlína k Moskvě. Lze uvést např. jednání ve věci vybudování protiraketové obrany v Evropě, tvorbu nových kooperačních smluv mezi EU a RF, projekt unijního tzv. Východního partnerství, válku v Gruzii v roce 2008 nebo plynovou krizi na Ukrajině a následné potíže v Evropě z počátku roku 2009.

V dubnu roku 2006 vstoupil v Rusku v platnost **zákon regulující činnost nevládních organizací**, ať domácích či zahraničních. Mělo se tak stát skrze nové, přísnější podmínky jejich registrace a financování. Jeho oficiálním účelem bylo zamezit praní špinavých peněz, s ním související podpory teroristických aktivit apod. Avšak problematickým byl poněkud všeobecně deklarovaný cíl zabránit zahraniční podpoře „nepřípustné politické činnosti“. O jakou přesně činnost se mělo jednat, to záviselo na posouzení příslušných výkonných orgánů. Dle všeho ale záměr omezit zahraniční aktivity v zemi vycházel z přesvědčení

[128] Gemeinsam für Deutschland – mit Mut und Menschlichkeit. Koalitionsvertrag zwischen CDU, CSU und SPD. Berlin: CDU/CSU_SPD, 11. listopadu 2005, s. 125-137.
[129] Gemeinsam für Deutschland – mit Mut und Menschlichkeit. Koalitionsvertrag zwischen CDU, CSU und SPD. Berlin: CDU/CSU_SPD, 11. listopadu 2005, s. 134.

Vydává: Ochrana a bezpečnost o. s., IČ: 22746986
Lamačova 825/11, 152 00 Praha 5, http://ochab.ezin.cz, ochab@email.cz

ruského politického vedení, že tzv. barevné revoluce např. v Gruzii nebo na Ukrajině v letech 2003 a 2004 byly následkem masivní podpory ze zahraničí. Předně tedy z USA.[130]

Jelikož v Rusku působilo nemalé množství i německých nevládních organizací, byla norma již ve fázi příprav mnohými německými politiky kritizována. Ministr zahraničí Steinmeier např. uvedl, že Rusko prý potřebuje nezávislou občanskou společnost a z ruské filozofie a literatury prý víme, že svoboda, demokracie, právní stát a různost názorů nejsou pro Rusko cizí kategorie.[131] Kancléřka Merkelová pak využila svou první cestu do Moskvy z ledna roku 2006, aby také vyjádřila obavy o budoucí činnost těchto organizací v Rusku. Ruským prezidentem Putinem byla ale tehdy ujištěna, že práci zahraničních nevládních organizací v RF prý nebude bráněno.[132]

Každopádně činnost neziskových a nevládních spolků v Rusku byla v příštích letech omezena ještě více, a to když v roce 2012 jiný zákon zavedl nové byrokratické procedury pro všechny organizace, které využívají zahraniční granty. V květnu roku 2015 posléze ruská dolní komora parlamentu schválila zákon, který umožňuje prokuratuře zařadit jakoukoliv zahraniční organizaci na seznam nežádoucích. Jejich pracovníkům pak hrozí nejen pokuty, ale i tresty odnětí svobody na šest let. Navzdory protestům, že dochází k soustavnému utlačování občanské společnosti, je ruská politika v této věci zatím neměnná.[133]

Projekt americké **protiraketové obrany** *(US Missile Defence)* trvá již několik desetiletí, teprve po nástupu George W. Bushe do úřadu prezidenta USA, resp. po útocích ze dne 11. září 2001, nabyl ale opět na významu. Tamní administrativa se tehdy po vypovězení tzv. Smlouvy o omezení protiraketových systémů v prosinci roku 2001 rozhodla budovat obranu jako globální. Měla tak chránit nejen území Spojených států, ale také území spojenců. Washington se proto obrátil na Prahu a Varšavu, zdali by tyto země měly zájem o umístění radaru, potažmo antiraket na svém teritoriu. V létě roku 2006 si američtí experti prohlédli možné lokality. To vše vyvolalo rozporuplné reakce nejen u veřejnosti v těchto dvou zemích, ale především u čelních politiků v Rusku. Postupně se začala objevovat různá ruská prohlášení o odvetných opatřeních a Kreml se k rozšíření tohoto projektu do Evropy stavěl zcela odmítavě, viz podobné ruské reakce na vstup těchto zemí do NATO.[134]

Pro události dalších let se stal významným projev prezidenta Putina na 43. Mnichovské konferenci o bezpečnosti z února roku 2007 *(Münchner Sicherheitskonferenz)*. Tehdy hlava

---

[130] MERTENS, M. Im Visier des Kremls. Das neue russische NGO-Gesetz schwächt die Zivilgesellschaft. In *Internationale Politik*, Berlin: Deutsche Gesellschaft für Auswärtige Politik e.V., 7/2006, s. 56‑57.

[131] TIMMERMANN, H. Die deutsch-russischen Beziehungen im europäischen Kontext. In *Internationale Politik und Gesellschaft*, Berlin/Bonn: Friedrich-Ebert-Stiftung, 1/2007, s. 119.

[132] *Treffen in Moskau, Merkel und Putin führen „offenen Dialog“* [online]. Frankfurt am Main: Frankfurter Allgemeine Zeitung GmbH, 17. 1. 2006 [cit. 2016-02-26]. http://www.faz.net/aktuell/politik/ausland/treffen-in-moskau-merkel-und-putin-fuehren-offenen-dialog-1304208.html?printPagedArticle=true#pageIndex_2

[133] SEDLÁŘOVÁ, B. *Ruští poslanci schválili zákon proti „nežádoucím“ organizacím* [online]. Praha: MAFRA, a. s., 19.05.2015 [cit. 2016-02-26]. http://zpravy.idnes.cz/rusko-zakon-o-nezadoucich-nevladnich-organizaci-ful-/zahranicni.aspx?c=A150519_185844_zahranicni_bse

[134] KHOL, R. *Protiraketová obrana a Česká republika*. Argumenty namísto mýtů a emocí. Policy Paper, říjen 2006, s. 1-4.

Vydává: Ochrana a bezpečnost o. s., IČ: 22746986
Lamačova 825/11, 152 00 Praha 5, http://ochab.ezin.cz, ochab@email.cz

RF až překvapivě otevřeně zkritizovala americkou politiku, kdy USA dle něj překročily hranice snad ve všech oblastech. Přibylo prý ozbrojených konfliktů a jednostranná řešení problémů vyvolala mnohé lidské tragédie. Unipolární systém vytvořený po konci studené války označil Putin pro dnešní svět za nevhodný a nemožný. Ve vztahu k zvažovanému protiraketovému štítu v Evropě uvedl, že prý jde o další horečné zbrojení, které není v zájmu Evropanů. Rozšiřování NATO na východ poté označil za provokace.[135]

Postoj vlády SRN v této věci byl opatrný. Obecně projekt protiraketové obrany neodsuzovala, naopak jej podporovala. Nakonec i pro Německo byla a je proliferace ZHN a jejich nosičů rizikem. Jednoznačná ale byla preference takového řešení, které by vycházelo z rámce NATO, a které by se zároveň uskutečnilo za intenzivního dialogu s Ruskem. Nebylo by tedy založeno na bázi trilaterální spolupráce mezi USA, Českou republikou a Polskem.[136] Jak moc bylo pro SRN důležité zapojit do podobných jednání i RF, plyne z projevu ministra zahraničí Steinmeiera při příležitosti zahájení konference velvyslanců v Německu dne 3. září 2007, kdy mj. řekl: *„Spolupráce a partnerství jsou také konstanty naší politiky vůči Rusku. Hospodářská propojení jsou veliká, to stabilizuje celkové vztahy. Propaguji strategické partnerství, aby bylo Rusko zakotveno v Evropě tak pevně, jak to bude možné. To nevylučuje občasné odlišnosti názorů a disent. Důležité ale je stále hovořit. Také proto, protože v agendě s Ruskem stojí těžké otázky – budoucnost Kosova, Smlouva o konvenčních ozbrojených silách v Evropě* (pozn. autora: Ruská federace od této Smlouvy z listopadu roku 1990 stanovující maximální hranice výzbroje členů NATO a tehdejší tzv. Varšavské smlouvy v červenci roku 2007 odstoupila, údajně kvůli zhoršené bezpečnostní situaci v Evropě[137]), *protiraketová obrana – jen aby byly některé vyjmenovány. Potřebujeme pro to – jako pro globální otázky – ruské konstruktivní spolupůsobení. To je to, co mám na mysli, když mluvím o nutnosti nového úsilí v Ostpolitik.“*[138]

Navzdory diplomatickým jednáním se postoj Moskvy nezměnil. Ani nástupce Vladimíra Putina na postu prezidenta RF Dmitrij Medveděv nešetřil kritikou, když ve svém prvním projevu před ruským parlamentem v roce 2008 pohrozil, že v případě vybudování základen v České republice a Polsku by byly v Kaliningradské oblasti rozmístěny rakety Iskander. Také by prý mohlo být využito ruské válečné námořnictvo.[139] Situace se fakticky uklidnila až po

---

[135] PUTIN, V. *Rede auf der Münchner Konferenz zu Fragen der Sicherheitspolitik* [online]. Kassel: AG Friedensforschung, 10. 2. 2007 [cit. 2016-02-26]. http://www.ag-friedensforschung.de/themen/Sicherheitskonferenz/2007-putin-dt.html

[136] RYJÁČEK, J. *Německo a protiraketová obrana* [online]. Ostrava: Jagello 2000, 14. 5. 2007 [cit. 2016-02-26]. http://www.natoaktual.cz/nemecko-a-protiraketova-obrana-dm0-/na_analyzy.aspx?c=A070514_104515_na_analyzy_m02

[137] *Rusko odstoupilo od smlouvy o omezení konvenčních zbraní v Evropě* [online]. Praha: Borgis, a. s., 14. 7. 2007 [cit. 2016-02-26]. http://www.novinky.cz/zahranicni/evropa/118862-rusko-odstoupilo-od-smlouvy-o-omezeni-konvencnich-zbrani-v-evrope.html

[138] STEINMEIER, F.-W. *Rede des Bundesaußenministers anlässlich der Eröffnung der Botschafterkonferenz im Auswärtigen Amt* [online]. Berlin: Auswärtiges Amt, 3. 9. 2007 [cit. 2016-02-26]. http://www.auswaertiges-amt.de/DE/Infoservice/Presse/Reden/2007/070903-SteinmeierBoKo.html

[139] JEŘÁBKOVÁ, P. *Jako odvetu za štít USA rozmístíme u Kaliningradu rakety, hrozí Medveděv* [online]. Praha: MAFRA, a. s., 5. 11. 2008 [cit. 2016-02-26]. http://zpravy.idnes.cz/jako-odvetu-za-stit-usa-rozmistime-u-kaliningradu-rakety-hrozi-medvedev-14j-/zahranicni.aspx?c=A081105_102228_zahranicni_lf

Vydává: Ochrana a bezpečnost o. s., IČ: 22746986
Lamačova 825/11, 152 00 Praha 5, http://ochab.ezin.cz, ochab@email.cz

rozhodnutí nového amerického prezidenta Baracka Obamy ze září roku 2009 od výstavby protiraketových systémů na území obou států ustoupit.[140]

Po vypršení platnosti tzv. Dohody o partnerství a spolupráci v prosinci roku 2007 bylo mezi **EU** a Ruskem nutné dojednat novou strategickou smlouvu. Ta měla opět zajistit vhodný a funkční rámec pro vzájemné ekonomické, politické a kulturní vztahy. Jednání o nové smlouvě měla dle plánu Unie probíhat již dávno před vypršením smlouvy staré, avšak pro neshody mezi několika členy Evropská unie a Ruskem, kdy např. v případě Polska spor spočíval mj. v ruském embargu na import polského masa do RF, bylo zahájení oficiálních rozhovorů blokováno. Později se do celé záležitosti promítl ještě konflikt v Gruzii a jednání tak byla úplně odložena.[141]

Na jaře roku 2008 byl představen polsko-švédský návrh tzv. **Východního partnerství** *(EaP – Eastern Partnership)*. To mělo vycházet ze stávajícího rámce tzv. Evropské politiky sousedství *(ENP – European Neighbourhood Policy)*, která byla zformulována v reakci na rozšíření Unie směrem na východ v roce 2004. Partnerství samotné bylo částečně reakcí na předešlý francouzský projekt tzv. Středomořské unie, jež upínala pozornost k jižním sousedům. EaP cílil naopak na sousedy na východě, jmenovitě na Ukrajinu, Bělorusko, Moldávii, Arménii, Gruzii a Ázerbájdžán. Jádrem nových partnerských vztahů s těmito zeměmi měly být dohody o přidružení, obsáhlé zóny volného obchodu a postupně až úplná vízová liberalizace. Ačkoliv návrh zprvu vyvolal debaty ohledně zbytečného zdvojování struktur, bylo zřejmé, že někteří uvnitř Unie podporují jižní dimenzi, jiní východní. Co však polemiky zastavilo, byly události v Gruzii ze srpna roku 2008. Zvláštní summit Evropská unie svolaný právě při této příležitosti dne 1. září 2008 vyzval k urychlení příprav a spuštění EaP. To bylo následně, za českého předsednictví, formálně schváleno na summitu dne 20. března 2009. Zahajovací summit EaP se poté konal dne 7. května 2009 v Praze.[142]

Pro Německo bylo zásadní, jak bude na evropské aktivity v prostoru bývalého SSSR reagovat Rusko. Obecně EaP podporovalo, nakonec již během svého předsednictví v roce 2007 se SRN pokusila východní dimenzi unijní ENP posílit, mělo jít tehdy o tzv. ENP plus. Avšak tentokrát přenechala, navzdory polské nabídce na spoluúčast při přípravě projektu, iniciativu právě Polsku a Švédsku. Určitou roli hrál zřejmě fakt, že Polsko kladlo důraz na EaP bez účasti Ruska. A reakce z Moskvy na nový projekt byly velmi ostré. Ministr zahraničí Sergej Lavrov obvinil Unii, že ve svém východním sousedství vytváří zóny vlivu. Velkou nedůvěru Ruska vyvolala i účast Běloruska, resp. pozvání jejího prezidenta Alexandra Lukašenka na zakládající summit EaP do Prahy. A to kvůli nadstandardním a dlouhodobě úzkým rusko-běloruským vztahům. Ovšem počáteční německé upřednostnění vztahu s RF na úkor větší aktivity při přípravách projektu EaP záhy zarazily srpnové události v Gruzii. Jak již zaznělo, uspíšeny poté

---

[140] POLOCHOVÁ, I. *USA opustily plány na radar v Česku, Íránu už se tolik nebojí* [online]. Praha: MAFRA, a. s., 17. 9. 2009 [cit. 2016-02-26]. http://zpravy.idnes.cz/usa-opustily-plany-na-radar-v-cesku-iranu-uz-se-tolik-neboji-pqa-/zahranicni.aspx?c=A090917_071406_zahranicni_ipl

[141] *Vztahy Evropské unie a Ruska* [online]. Praha: EU-Media, s. r. o., 24. 3. 2014 [cit. 2016-02-26]. http://www.euractiv.cz/vnejsi-vztahy/link-dossier/vztahy-evropske-unie-a-ruska-000047

[142] THIM, M. Východní partnerství: světlo na konci tunelu východní politiky Evropské unie? In *Mezinárodní politika*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, ročník XXXIII, 4/2009, s. 4-6.

Vydává: Ochrana a bezpečnost o. s., IČ: 22746986
Lamačova 825/11, 152 00 Praha 5, http://ochab.ezin.cz, ochab@email.cz

byly nejen přípravy na spuštění EaP, ale i německá diplomacie došla k utvrzení o nezbytnosti poslat Rusku jasný signál, že EU není prostor bývalého SSSR lhostejný.[143]

Napětí v oblasti Kavkazu a celého Zakavkazska trvá již od rozpadu Sovětského svazu. Za časů Borise Jelcina se Moskva pokoušela upevnit vztahy s tamními státy v rámci SNS. Za Vladimíra Putina byla ale politika Kremlu ještě zintenzívněna. V případě **Gruzie** to dle všeho souviselo se změnou poměrů v zemi, kdy po tzv. Revoluci růží v roce 2003 stanula v čele země koalice vedená Michailem Saakašvilim. Ten byl posléze v lednu roku 2004 zvolen gruzínským prezidentem. Za prezidenta Saakašviliho bylo postupně dojednáno zrušení ruských základen v Gruzii nebo byl uveden do provozu, na Rusku nezávislý, ropovod Baku-Tbilisi-Ceyhan. Tyto kroky samozřejmě Rusko příliš nevítalo. Další třecí plochou mezi Gruzií a Ruskem byly po celou dobu existence novodobého gruzínského státu separatistické oblasti Abcházie a Jižní Osetie, obě výrazně proruské. V roce 2008, kdy spory mezi Jižní Osetií a Gruzií vyvrcholily, stál v čele této oblasti prezident Eduard Kokojty, který volal po sjednocení se Severní Osetií. Ta je součástí RF. Kolem 4. srpna roku 2008 proběhlo několik útoků jihoosetinských separatistů na gruzínské vesnice u hlavního města Jižní Osetie Cchinvali. Gruzínská armáda reagovala silou.[144]

Dne 8. srpna 2008 zahájila Gruzie vojenský úder. Ihned první den bylo dobyto hlavní město Cchinvali a několik další menších měst a vesnic. Následující den došlo k prvnímu přímému střetu s vojskem Ruské federace. Stalo se tak na moři, když ruské námořnictvo potopilo gruzínskou loď vyzbrojenou řízenými střelami. Dne 11. srpna 2008 začaly rusko-gruzínské pozemní boje. RF rychle dobyla vojenskou základnu v Senaki a zasadila mohutné letecké a dělostřelecké údery gruzínskému městu Gori. Brzy byla ruská armáda necelých 50 km od hlavního města Tbilisi. Ruský úder byl tak silný, že Gruzie záhy přistoupila na jednostranné ukončení bojů. Celý konflikt se vyznačoval nepřiměřeným násilím na obou stranách a zanechal za sebou mnoho civilních obětí.[145]

Reakce světových politiků byly bouřlivé. Jednoznačnou podporu Gruzii vyjádřili např. prezidenti Polska, Litvy, Lotyšska, Estonska a Ukrajiny. Ruský postup ale kritizovali také ministři zahraničí Finska, Švédska a mnozí další. Na urovnání krize se velmi podílela Francie, tou dobou předsednická země EU. Její prezident Nicolas Sarkozy představil ruskému protějšku Medveděvovi dne 12. srpna 2008 šestibodový plán, jenž měl vést ke stabilizaci. Ten zahrnoval definitivní ukončení nepřátelství, zajištění cest pro humanitární pomoc a pro návrat uprchlíků, stažení gruzínských vojsk do jejich počátečních pozic, odchod ozbrojených sil RF a mezinárodní jednání o budoucím statusu Abcházie a Jižní Osetie.[146]

Navzdory převažující silné mezinárodní kritice, znamenala gruzínská akce pro vedení Ruské federace jasný úspěch. Ruská veřejnost totiž postup Kremlu schvalovala. Obecně se po

---

[143] JEŘÁBEK, M. Německá integrační politika – postoje Spolkové republiky Německo k Evropské službě vnější akce a Východnímu partnerství. In HANDL, V. (eds.). *Německo v čele Evropy? Spolková republika Německo jako civilní mocnost a hegemon eurozóny.* Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2011, s. 222-223 a 228-229.
[144] DVOŘÁK, L.; MOULIS, V.; SLÁDEK, Z.; ŠVANKMAJER, M.; VEBER, V. *Dějiny Ruska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2012, s. 523-526.
[145] EICHLER, J. *Mezinárodní bezpečnost v době globalizace*. Praha: Portál, 2009, s. 245-247.
[146] EICHLER, J. *Mezinárodní bezpečnost v době globalizace*. Praha: Portál, 2009, s. 249-250.

Vydává: Ochrana a bezpečnost o. s., IČ: 22746986
Lamačova 825/11, 152 00 Praha 5, http://ochab.ezin.cz, ochab@email.cz

nástupu Vladimíra Putina na přelomu tisíciletí stalo požadavkem Rusů napříč politickým spektrem, aby bylo Rusko silné a sebevědomé. Ostatně již výše zmiňované vystoupení prezidenta Putina na konferenci v Mnichově v roce 2007 předznamenalo, že Rusko bude v mezinárodním prostoru vystupovat tvrdě.[147]

Německá vláda zkraje zaujala spíše neutrální pozici, avšak po eskalaci bojů, když začalo Rusko postupovat do samotné Gruzie, připojila se k tvrdé kritice i ona. Německý tlak RF poněkud zaskočil a spolu s působením Francie a propadem ruské burzy jistě přispěl k zastavení postupu ruských vojsk. Válka byla pro SRN jednoznačně šokem. Jasně totiž ukázala, jak omezený vliv německá politika ve vztahu k Rusku, potažmo Gruzii, má. Přitom ministr zahraničí Steinmeier inicioval trojstranné rozhovory mezi Gruzií, Abcházií a Ruskem. Ozbrojený konflikt je ale zastavil. I když byly nyní německé limity známy a v SRN byla válkou posílena citlivost vůči zemím ležících mezi EU a RF, co se týká jejich pocitu ohrožení ze strany Ruska, nebyla německá politika s to vzdát se své dosavadní strategie. Ta v případě Ruska spočívala v inkluzi, ke které Německo nevidělo žádnou alternativu. Aby zabránila izolaci Ruské federace, v dalším vývoji se německá diplomacie soustředila na multilaterální řešení. Byla proti pozastavení činnosti Rady NATO-Rusko, odmítla též snahy o urychlení procesu rozšíření NATO právě mj. o Gruzii. U Východního partnerství se zasazovala o jeho otevřenost vůči Moskvě a zároveň se snažila vyhýbat argumentu, že se krom jiného EaP zaměřuje i na normativní vliv EU. Ruský princip sfér vlivu odmítala.[148]

Spory mezi Moskvou a Kyjevem ohledně plateb za ruský plyn vedly dne 1. ledna 2009 k **zastavení dodávek plynu** pro Ukrajinu. Dne 6. ledna 2009 ovšem oznámily nulové dodávky i Bulharsko, Rumunsko, Makedonie, Srbsko, Řecko a Chorvatsko, načež výrazný pokles oznámily také státy střední Evropy. Rusko v reakci na to obvinilo Ukrajinu, že plyn určený dalším státům krade a dodávky zastavilo kompletně. Obdobný spor nebyl ničím novým, resp. již v roce 2006 podobné dohady mezi Moskvou a Kyjevem proběhly, avšak nynější krize byla svým rozsahem dosud bezprecedentní. Navzdory intenzivním jednáním mezi Ruskem a Ukrajinou, samozřejmě za účasti Unie v čele tehdy s Českou republikou, nebyly obě strany s to nalézt společnou řeč. Rozepře panovaly jak ohledně ceny za plyn pro Kyjev, tak skrze výši tranzitních poplatků, které dlužila Moskva Ukrajině. Nejasná byla také otázka pokut kvůli pozdním platbám.[149]

Ačkoliv předseda vlády České republiky Mirek Topolánek dne 11. ledna 2009 oznámil, že po složitých jednáních bylo dosaženo shody a plyn by mohl začít proudit ihned po rozmístění mezinárodních monitorovacích týmů[150], záhy se objevil další sporný bod, kterým byl tzv. technický plyn udržující tlak v plynovodu. I když tedy dne 13. ledna 2009 byly dodávky plynu

---

[147] ROMANCOV, M. Rusko a jeho pohled na mezinárodní systém: výzvy pro Českou republiku a střední Evropu. In *Acta Politologica*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2009, Vol. 1, No. 2, s. 112-113.

[148] EHLER, T.; HANDL, V. *Německá politika vůči Rusku – význam kontextu Evropské unie.* Praha: Ústav mezinárodních vztahů, Policy Paper, srpen 2009, s. 7-8.

[149] *Rusko a Ukrajina podepsaly dohodu o tranzitu plynu* [online]. Praha: EU-Media, s. r. o., 20. 1. 2009 [cit. 2016-02-27]. http://www.euractiv.cz/energetika/clanek/rusko-a-ukrajina-podepsaly-dohodu-o-tranzitu-plynu-005517

[150] *Energetická krize je pravděpodobně zažehnána* [online]. Praha: EU-Media, s. r. o., 12. 1. 2009 [cit. 2016-02-27]. http://www.euractiv.cz/energetika/clanek/energeticka-krize-je-pravdepodobne-zazehnana-005480

Vydává: Ochrana a bezpečnost o. s., IČ: 22746986
Lamačova 825/11, 152 00 Praha 5, http://ochab.ezin.cz, ochab@email.cz

skutečně obnoveny, Rusko pohrozilo, že pokud pozorovatelé potvrdí neoprávněný odběr ze strany Ukrajiny, Gazprom dodávky opět zastaví. Stejně tak pokud Kyjev využije plyn určený pro Evropu k udržení tlaku v potrubí. Ukrajinská premiérka Julija Tymošenková tehdy uvedla, že za technický plyn země zaplatí v okamžiku, kdy bude podepsána dohoda o cenách a tranzitních poplatcích.[151] Nakonec se tak stalo dne 19. ledna 2009 v Moskvě, kde toho času ruský předseda vlády Vladimír Putin a právě Julija Tymošenková dohodu podepsali. Kyjev získal slevu 20 % oproti evropským tržním cenám a Rusko se zavázalo platit 1,7 amerických dolarů za tisíc metrů krychlových za každých sto kilometrů tranzitu plynu přes Ukrajinu.[152]

Za urovnáním sporu ovšem nestálo jen české předsednictví. S ruskou stranou byla v úzkém kontaktu i německá vláda. Zjevné to bylo např. při první návštěvě Vladimíra Putina ve funkci premiéra RF právě v oněch lednových dnech roku 2009 v Berlíně. Při tiskové konferenci tehdy kancléřka Merkelová vyzvala svůj protějšek k obnovení dodávek do Evropy s tím, že je to přece i v ruském zájmu. Navíc poukázala na fakt, že stávající potíže mohou způsobit škody v důvěře, resp. za nebytné uvedla plnění smluvních závazků ze strany Ruska.[153]

Angela Merkelová, i přes stále výraznou kontinuitu německé politiky vůči Rusku – viz bilaterální smlouva s názvem Strategické partnerství v oblasti vzdělání, výzkumu a inovací ze dne 16. července 2009[154], vystupovala v určitých aspektech ve vtahu k Moskvě, např. v otázce sílících ruských represí proti tamní občanské společnosti, jednoznačně více kriticky, než její předchůdce. Jako zásadní pro další vývoj vztahů lze chápat ruský postup v Gruzii. Ten jasně ukázal limity vlivu SRN na Rusko. Stěžejním je a bude též postupně se horšící vztah mezi Moskvou a Kyjevem. Kam až spory mezi RF a Ukrajinou dospějí, to by v roce 2009 v Berlíně zřejmě nikoho ani nenapadlo.

5.2 Koalice CDU/CSU a FDP (2009-2013)

Ve volbách dne 27. září 2009 jasně uspěl blok CDU/CSU, který tehdy získal 33,8 % hlasů a obsadil 239 křesel Budestagu. Úspěšné byly volby i pro FDP. Výsledek 14,6 % hlasů a 93 křesel umožnil oběma subjektům vytvořit koaliční vládu s většinou 53 %.[155] Obměna koaličního partnera ze strany CDU/CSU přinesla ve vládě Angely Merkelové změny, kdy např. ministrem zahraničí se nově stal Guido Westerwelle z FDP.[156]

---

[151] *Plyn znovu teče, ale zatím jen v minimálním objemu* [online]. Praha: EU-Media, s. r. o., 13. 1. 2009 [cit. 2016-02-27]. http://www.euractiv.cz/energetika/clanek/plyn-znovu-tece-ale-zatim-jen-v-minimalnim-objemu-005487

[152] *Rusko a Ukrajina podepsaly dohodu o tranzitu plynu* [online]. Praha: EU-Media, s. r. o., 20. 1. 2009 [cit. 2016-02-27]. http://www.euractiv.cz/energetika/clanek/rusko-a-ukrajina-podepsaly-dohodu-o-tranzitu-plynu-005517

[153] WEILAND, S. *Berlin-Besuch: Merkel und Putin beharken sich wegen Gas-Streit* [online]. Hamburg: SPIEGEL ONLINE GmbH, 16. 1. 2009 [cit. 2016-02-27]. http://www.spiegel.de/politik/deutschland/berlin-besuch-merkel-und-putin-beharken-sich-wegen-gas-streit-a-601757.html

[154] *Verträge zwischen der Bundesrepublik Deutschland und der Russischen Föderation* [online]. Berlin: Auswärtiges Amt, 2009 [cit. 2016-02-27]. http://www.germania.diplo.de/Vertretung/russland/de/08-politik/1-bilaterale-beziehungen/bilaterale-vertraege/0-bilaterale-vertraege.html

[155] Bundestagswahl 2009. Ergebnisse der Wahl zum 17. Deutschen Bundestag. Wiesbaden: Büro des Bundeswahlleiters-Statistisches Bundesamt, November 2009.

[156] Das Auswärtige Amt im Überblick. Berlin: Auswärtiges Amt, 2014, s. 4.

Vydává: Ochrana a bezpečnost o. s., IČ: 22746986
Lamačova 825/11, 152 00 Praha 5, http://ochab.ezin.cz, ochab@email.cz

Koaliční smlouva z října roku 2009, resp. její část věnující se zahraničním aspektům vládní politiky, se opět vyjadřuje k velké řadě témat. Předně však jako konstantu německé zahraniční a bezpečnostní politiky označuje politiku lidských práv. Koalice se hlásí k jejich univerzalitě, dále k principům právního státu i vládě práva v mezinárodních vztazích. Smlouva zdůrazňuje význam silných partnerství a multilaterálních struktur. Centrem své politiky koalice stanovuje transatlantickou spolupráci a Evropskou unii. Důraz má být kladen mj. také na prohloubení přátelství a spolupráce s Polskem, a to především skrze tzv. Výmarský trojúhelník. Ve smlouvě je znovu obsaženo např. volání po stálém křeslu v RB OSN pro SRN nebo je v ní jasně formulovaný závazek podporovat unijní ENP vč. EaP. Nalézt lze i vyjádření obav z postupně se rozpadající architektury dosavadních smluvních závazků na poli kontroly zbrojení. Ve vztahu k Ruské federaci dokument zmiňuje několik bodů. Partnerství mezi RF a NATO má prý být prostřednictvím Rady NATO-Rusko zintenzivněno. Cílem je, na základě institucí jako jsou OBSE či Rada Evropy, tvorba společné euroatlantické bezpečnostní architektury. Rusko je označeno jako důležitý partner pro zvládání regionálních a globálních výzev. Jako příklad jsou uvedeny konflikt v Afghánistánu, jednání ve formátu „E3+3“ ve věci íránského jaderného programu nebo boj s mezinárodním terorismem.[157]

Text smlouvy dále k RF uvádí: *„...Zároveň budeme Rusko podporovat v důsledném pokračování kurzu modernizace země a přitom v odbourávání deficitů v oblasti lidských práv, právního státu a demokracie. K tomu chceme podporovat dialog občanské společnosti, chceme posílit ekonomické vazby a vytvořit dlouhodobé, spolehlivé partnerství v energetice bez jednostranných závislostí. Při utváření našich bilaterálních vztahů s Ruskem budeme zohledňovat oprávněné zájmy našich sousedů.“*[158]

Oproti předešlé velké koalici si byly strany té nynější ideologicky jistě bližší. Ačkoliv je z předešlého textu zřejmé, že se německá politika ve vztahu k Rusku vyznačuje obecně výraznou kontinuitou a schopností nalézat společné postoje, určité ještě snazší hledání konsenzu v některých oblastech se dalo očekávat. Jak se spolupráce stran fakticky projevila v zahraniční politice SRN v dalších letech, bude ilustrováno na vybraných událostech oné doby. Konkrétně např. na jednáních mezi EU, potažmo SRN a RF ohledně zajištění bezpečných dodávek plynu do Evropy, na výstavbě a spuštění plynovodu Nord Stream nebo na revolučních bouřích v řadě arabských zemí, resp. na vojenském zásahu v Libyi v roce 2011.

Otázka energetické spolupráce mezi **Evropskou unií a RF** má zvláštní význam pro celé jejich vzájemné vztahy. Ne jinak je tomu samozřejmě i v případě samotné SRN. S rostoucím importem ruské ropy a zemního plynu do EU během 90. let 20. století rostla potřeba tyto vztahy nějak institucionalizovat. V roce 2000 byl proto založen tzv. Energetický dialog EU-Rusko. Avšak ani ten nezabránil poškození vzájemných energetických vztahů, viz např. spory RF s Ukrajinou v letech 2006 a 2009, ale též např. s Běloruskem v roce 2007 apod. Po plynové krizi z ledna roku 2009 bylo dne 16. listopadu 2009 podepsáno tzv. Memorandum

[157] Wachstum. Bildung. Zusammenarbeit. Koalitionsvertrag zwischen CDU, CSU und FDP. Berlin: CDU/CSU_FDP, 26. října 2009, s. 113-120.
[158] Wachstum. Bildung. Zusammenarbeit. Koalitionsvertrag zwischen CDU, CSU und FDP. Berlin: CDU/CSU_FDP, 26. října 2009, s. 120.

Vydává: Ochrana a bezpečnost o. s., IČ: 22746986
Lamačova 825/11, 152 00 Praha 5, http://ochab.ezin.cz, ochab@email.cz

o mechanismu včasného varování, které mělo napomoci zamezit dalšímu přerušení importu ruských energetických dodávek do EU, eventuálně pak odstranit důsledky případné krize. Avšak k vyjasnění řady sporných otázek, ať již ekonomických, bezpečnostních nebo geopolitických, nedošlo.[159]

EU jako celek je ve světovém měřítku největší dovozce energií a Rusko je jejím největším dodavatelem. Ke konci roku 2011 Evropská unie importovala přibližně 80 % své spotřeby ropy a 60 % spotřeby zemního plynu. Prognózy navíc mluvily o dalším nárůstu budoucího dovozu, viz rostoucí unijní spotřeba zemního plynu a zároveň klesající produkce ropy v rámci EU. Dovoz z RF ke konci roku 2011 tvořil více než 30 % unijních importů ropy a o něco méně než 40 % dovozů zemního plynu. Nutno ovšem dodat, že stejně jako je Unie závislá na dodávkách energosurovin z Ruska, je zase jeho ekonomika závislá na ziscích z prodeje těchto surovin. Krom toho jsou státy EU pro RF nejvýznamnějším importérem výrobků v oblasti strojírenství, telekomunikací, technologií a chemického průmyslu. Velký význam pro Rusko mají i přímé zahraniční investice z EU, kdy prim v rámci Unie hraje tradičně SRN, dále je pak významná Francie nebo Spojené království.[160]

Ze všech zemí Evropské unie je provázanost energetického sektoru právě mezi **SRN a RF** nejvyšší.[161] Jak zaznělo v textu výše, spolupráce mezi SRN a Ruskem, dokonce tehdy již se SSSR, v této oblasti sahá poměrně hluboko do 20. století. Už tenkrát, navzdory bipolárnímu rozdělení světa a úzkým vztahům s USA jako čelním představitelem Západu, byla energetická spolupráce země se svým východním sousedem natolik významnou a strategickou záležitostí, že se němečtí politici nezdráhali postavit ani Spojeným státům. I když se později Německo podílelo na urovnání plynové krize z roku 2009 nebo se eurokomisař Günther Oettinger velmi zasadil o podpis aktualizované verze tzv. Memoranda o mechanismu včasného varování[162], samozřejmě formálně zcela nezávisle na zemi svého původu – Německu, tzn. SRN víceméně spolupracovala se svými unijními partnery, přesto lze německou energetickou politiku, minimálně s ohledem na diverzifikaci zdrojů a přepravních cest, označit za značně nezávislou.[163] Více než patrné to je např. na projektu plynovodu Nord Stream.

Vyjednávání o **nové strategické smlouvě** mezi **EU a RF**, zastavené kvůli válce v Gruzii, bylo obnoveno v únoru roku 2009. Bohužel ale nebylo možné nikterak výrazně pokročit, a to

---

[159] TICHÝ, L. Úvod: Pár slov o energetických vztazích EU-Rusko. In TICHÝ, L. (eds.) *Energetické vztahy mezi Evropskou unií a Ruskou federací: partnerství nebo rivalita?* Praha: Metropolitan University Prague Press, 2012, s. 4-7.

[160] BINHACK, P. Sporné otázky v energetických vztazích EU-Rusko. In TICHÝ, L. (eds.) *Energetické vztahy mezi Evropskou unií a Ruskou federací: partnerství nebo rivalita?* Praha: Metropolitan University Prague Press, 2012, s. 118-119.

[161] EHLER, T. Energetická bezpečnost v rámci zahraniční politiky Spolkové republiky Německo – mezi bilateralismem a europeizací. In HANDL, V. (eds.). *Německo v čele Evropy? Spolková republika Německo jako civilní mocnost a hegemon eurozóny.* Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2011, s. 300.

[162] TICHÝ, L. Úvod: Pár slov o energetických vztazích EU-Rusko. In TICHÝ, L. (eds.) *Energetické vztahy mezi Evropskou unií a Ruskou federací: partnerství nebo rivalita?* Praha: Metropolitan University Prague Press, 2012, s. 7.

[163] EHLER, T. Energetická bezpečnost v rámci zahraniční politiky Spolkové republiky Německo – mezi bilateralismem a europeizací. In HANDL, V. (eds.). *Německo v čele Evropy? Spolková republika Německo jako civilní mocnost a hegemon eurozóny.* Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2011, s. 311.

Vydává: Ochrana a bezpečnost o. s., IČ: 22746986
Lamačova 825/11, 152 00 Praha 5, http://ochab.ezin.cz, ochab@email.cz

především kvůli sporům v otázce dodržování lidských práv v Rusku nebo také vzhledem k ruským záměrům zřídit v gruzínských provinciích Jižní Osetie a Abcházie vojenské základny.[164] Určité oteplení vztahů přinesl, alespoň to takto bylo ve své době chápáno, summit v Rostově na Donu v roce 2010, kde bylo mezi Unií a Ruskem podepsáno tzv. Společné prohlášení o partnerství pro modernizaci. V něm ruská strana mj. zdůraznila potřebu „re-industrializace" své země skrze unijní investiční projekty.[165] Vlastně šlo o německou koncepci „modernizačního partnerství", jež navazuje na tradici tzv. Ostpolitik včetně záměru dospět k systémové změně v Rusku skrze sblížení *(Wandel durch Annäherung)*. Tentokrát ovšem v méně normativní formě sblížení skrze propojení *(Annäherung durch Verflechtug)*. Unie poté své partnerství orientovala ještě důrazněji než SRN na hospodářskou spolupráci.[166]

Historie projektu **Nord Stream** *(Nordeuropäische Gasleitung)* sahá prakticky až do 90. let 20. století. Tehdy v roce 1997 vznikl společný rusko-finský podnik s cílem nalézt možnou trasu plynovodu na severu Evropy a vůbec prověřit proveditelnost jeho výstavby.[167] Za počátek aktuální podoby projektu je možné považovat rok 2005, kdy se na výstavbě plynovodu Nord Stream dohodl kancléř Gerhard Schröder a ruský prezident Vladimír Putin. Je sice pravdou, že oproti kancléřově silnému důrazu na bilaterální jednání s RF, se kancléřce Merkelové později podařilo prosadit více multilaterální přístup k celé věci, přesto byla a je německá podpora projektu stejně silná.[168] I navzdory problémům a kritice, kterým projekt od začátku čelil. Volání po zajištění bezpečných dodávek plynu do Evropy se po krizi z ledna 2009 stalo velmi hlasitým. Hovořilo se jak o severních dodávkách z Ruska skrze Nord Stream, tak o jižních přes South Stream, ale také o zcela na Rusku nezávislé kaspické trase Nabucco. Ve vztahu k severní trase prosazovalo např. Polsko spíše než podmořský Nord Stream pozemní plynovod tzv. Jamal II. Kromě obav z poškození životního prostředí v případě Nord Streamu panoval totiž strach, že by nejen Polsko, ale také celé Pobaltí mohlo být Ruskem odstaveno od dodávek přes Ukrajinu a Bělorusko. Západní Evropa by to ani nepocítila. K tomu tehdejší polský ministr hospodářství Waldemar Pawlak argumentoval ještě vysokými náklady na podmořskou trasu, které měly být v případě Jamalu údajně až o 40 % nižší, a dle odhadů Evropského parlamentu se pak na dně Baltského moře mělo navíc nacházet až 80 tisíc tun munice z války. Tak či tak, německá vláda v čele s kancléřkou projekt Nord Stream podporovala.[169]

---

[164] *Napětí ve vztazích Evropské unie a Ruska přetrvává* [online]. Praha: EU-Media, s. r. o., 9. 2. 2009 [cit. 2016-03-11]. http://www.euractiv.cz/vnejsi-vztahy/clanek/napeti-ve-vztazich-eu-a-ruska-pretrvava-005589

[165] KUCHYŇKOVÁ, P. Role energetiky v politice Medveděvova Ruska ve vztahu k Evropské unii. In TICHÝ, L. (eds.) *Energetické vztahy mezi Evropskou unií a Ruskou federací: partnerství nebo rivalita?* Praha: Metropolitan University Prague Press, 2012, s. 41.

[166] HANDL, V. Rámce zahraniční politiky a rolí sjednoceného Německa. In HANDL, V. (eds.*). Německo v čele Evropy? Spolková republika Německo jako civilní mocnost a hegemon eurozóny.* Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2011, s. 61.

[167] FACT SHEET. The Nord Stream Pipeline Project. Zug: Nord Stream AG, August 2014, s. 3.

[168] EHLER, T. Energetická bezpečnost v rámci zahraniční politiky Spolkové republiky Německo – mezi bilateralismem a europeizací. In HANDL, V. (eds.). *Německo v čele Evropy? Spolková republika Německo jako civilní mocnost a hegemon eurozóny.* Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2011, s. 301 a 309.

[169] *Jamal nebo Nordstream? Německo a Polsko bojují o cestu ruského plynu* [online]. Praha: Česká televize, 30. 1. 2009 [cit. 2016-03-12]. http://www.ceskatelevize.cz/ct24/ekonomika/1423617-jamal-nebo-nordstream-nemecko-a-polsko-bojuji-o-cestu-ruskeho-plynu

Vydává: Ochrana a bezpečnost o. s., IČ: 22746986
Lamačova 825/11, 152 00 Praha 5, http://ochab.ezin.cz, ochab@email.cz

Společné rusko-německé konsorcium Nord Stream zprvu sdružovalo jen ruský Gazprom a německé společnosti E.ON a Wintershall Holding (člena koncernu BASF).[170] Dnes konsorcium kromě těchto společností zahrnuje ještě nizozemskou firmu Nederlandse Gasuine a francouzskou GDF SUEZ. Většinový podíl drží s 51 % ruská strana, německé společnosti mají každá 15,5 %, Nederlandse Gasuine a GDF SUEZ pak každá 9 %. Poté, co v průběhu října 2009 až února 2010 vyslovily vlády států, jejichž území měl plynovod protnout, souhlas s výstavbou, bylo v dubnu roku 2010 zahájeno pokládání prvního potrubí. Mj. šlo o vlády Dánska, Švédska, Finska, Ruska a Německa. Pokládka byla dokončena v květnu roku 2011. V té době byla zároveň zahájena pokládka druhého, souběžně vedoucího potrubí. Ta byla dokončena v dubnu roku 2012 s tím, že ale již v listopadu roku 2011 byla spuštěna první část plynovodu. Kompletně byl plynovod uveden do provozu v říjnu roku 2012. Celková délka potrubí, resp. každé z větví je 1.224 km a kapacita obou linií dohromady je 55 miliard kubických metrů plynu. Náklady činily 7,4 miliard EUR.[171]

Slavnostního spuštění první větvě plynovodu dne 8. listopadu 2011 se u německého Lubminu zúčastnila celá řada politiků. Přítomen byl např. ruský prezident Dmitrij Medveděv, kancléřka Angela Merkelová, ale také eurokomisař Günther Oettinger či exkancléř Gerhard Schröder coby šéf dozorčí rady konsorcia Nord Stream.[172] Kancléřka ve své řeči tehdy mj. řekla: *„...Tento projekt je příkladný pro kooperaci mezi Ruskem a Evropskou unií, a to v oblasti, která pro funkční ekonomiky znamená významný předpoklad, totiž v oblasti energetického zásobení. Tímto projektem a přítomností tolika zástupců evropských zemí ukazujeme, že v budoucnu spoléháme na bezpečné a odolné partnerství s Ruskem. Myslím, že tento projekt je pro to vynikajícím příkladem...“*[173]

Ačkoliv byl tedy projekt v rámci EU zdrojem řady neshod, tak se přesto realizoval. Postupně se k němu připojili i další partneři. I když k omezení závislosti na ruském plynu nepomohl, jednoznačně zajistil novou a snad bezpečnější trasu dopravy plynu do Evropy. O trvající atraktivitě plynovodu Nord Stream svědčí rozhodnutí stávající kapacity zdvojnásobit. Navzdory trvajícím ekonomickým sankcím, viz události na Ukrajině, se na tom v červnu roku 2015 dohodl ruský Gazprom a německý E.ON. Na výstavbě by se měla podílet i rakouská společnost OMV a britsko-nizozemská firma Shell. Od roku 2020 by tak do západní Evropy plyn proudil zcela mimo území Ukrajiny.[174]
Mimo jiné nástup Gerharda Schrödera do konsorcia Nord Stream jen pár týdnů po jeho odchodu z aktivní politiky v roce 2005 vyvolal tehdy v Německu rozporuplné reakce. Silné

---

[170] *Our Story* [online]. Zug: Nord Stream AG, 2016 [cit. 2016-03-12]. https://www.nord-stream.com/the-project/history/
[171] FACT SHEET. The Nord Stream Pipeline Project. Zug: Nord Stream AG, August 2014, s. 1-2.
[172] *Ruské plynové vítězství. Merkelová otevřela plynovod Nord Stream* [online]. Praha: Economia, a. s., 8. 11. 2011 [cit. 2016-03-12]. http://byznys.ihned.cz/c1-53565100-ruske-plynove-vitezstvi-merkelova-otevrela-plynovod-nord-stream
[173] MERKELOVÁ, A. *Rede von Bundeskanzlerin Dr. Angela Merkel bei der Inbetriebnahme der Nord Stream-Pipeline am 8. November 2011 in Lubmin* [online]. Berlin: Presse- und Informationsamt der Bundesregierung, 8. 11. 2011 [cit. 2016-03-12]. https://www.bundesregierung.de/Content/DE/Bulletin/2010-2015/2011/11/116-2-bk-pipeline.html
[174] *Trotz Wirtschaftsembargo Russen und Europäer bauen Ostseepipeline aus* [online]. Frankfurt am Main: Frankfurter Allgemeine Zeitung GmbH, 18. 6. 2015 [cit. 2016-03-12]. http://www.faz.net/aktuell/wirtschaft/energiepolitik/trotz-wirtschaftsembargo-russen-und-europaeer-bauen-ostseepipeline-aus-13654463.html

Vydává: Ochrana a bezpečnost o. s., IČ: 22746986
Lamačova 825/11, 152 00 Praha 5, http://ochab.ezin.cz, ochab@email.cz

kritice jej vystavil např. Guido Westerwelle z FDP, který viděl problém v možném střetu zájmů, viz prosazení samotného projektu výstavby plynovodu právě kancléřem. Naopak Frank-Walter Steinmeier z SPD považoval obsazení vysokého postu Němcem spíše za výhodu pro celou zemi.[175]

Arabské jaro, tak bývá označována řada protestů a demonstrací, které na přelomu roku 2010 a 2011 postihly nejprve Tunisko, posléze během jara i další arabské země jako např. Alžírsko, Sýrii, Libyi, Maroko, Jemen, Jordánsko, Egypt či Bahrajn. Pomyslnou rozbuškou v případě Tuniska, potažmo celého arabského jara, bylo sebeupálení Tunisana Muhammada Buazízího, kterému úřady nepovolily stánkový prodej a zabavily mu zboží. Hlavní zdroje nespokojenosti obyvatel těchto zemí byly různé, většinově šlo především o špatnou hospodářskou situaci, všude rozšířenou korupci a represe ze strany leckdy dosti tuhých režimů. Na základě demonstrací těchto několik režimů i skutečně padlo, např. z Tuniska uprchl prezident Zín Abidín bin Alí anebo rezignoval egyptský prezident Husní Mubárak.[176]

Naopak např. nepokoje v Sýrii se rozrostly až do podoby občanské války, která v zemi zuří dodnes. Značně složitou byla situace v Libyi, kde došlo dokonce k intervenci ze strany NATO.

Libye v čele s plukovníkem Muammarem Kaddáfím, oficiálně tzv. Velká libyjská arabská lidová socialistická džamáhírija, představovala poměrně složitý politický organismus založený na mixu socialismu, populismu a antiparlamentarismu, to vše navíc v podmínkách islámu. Kaddáfího Libye se v minulosti dopouštěla jednak krutých represí vůči vlastním občanům, jednak byla spojována s podporou mezinárodního terorismu. To připomínají např. masakr ve věznici v Tripolisu v roce 1996, zločiny libyjských ozbrojených sil v průběhu války s Čadem v 80. letech 20. století nebo atentát na letadlo společnosti PanAm nad skotským Lockerbie v roce 1988.[177]

Vojenskému zásahu v roce 2011 předcházely masové protesty, které vypukly v polovině února stejného roku ve městě Benghází na východě země a které se postupně šířily do dalších měst vč. hlavního města Tripolisu. Kaddáfí na nepokoje reagoval silou a proti demonstrantům nasadil letectvo, pozemní vojsko i dokonce námořnictvo. To vedlo k dalšímu zhoršení situace a propuknutí občanské války. Mezinárodní společenství reagovalo dne 17. března 2011 schválením rezoluce RB OSN č. 1973, jež zmocnila členské státy k použití síly za účelem ochrany civilního obyvatelstva. Předně skrze prosazení bezletové zóny nad Libyí. Ještě dříve byla vydána rezoluce č. 1970 o zavedení embarga na dovoz zbraní do země. Každopádně jen pár dní po schválení rezoluce č. 1973 zahájila koalice složená z Francie, Velké Británie, Itálie a USA s Kanadou vojenské operace. Ty pak byly koncem března roku 2011 nahrazeny společnou vojenskou operací pod velením NATO. Operace nesla název Jednotný ochránce a probíhala do října roku 2011. Postoj Ruské federace byl nejednoznačný.

---

[175] *Gazprom-Job: 250.000 Euro Jahresgehalt für Gerhard Schröder* [online]. Berlin: WeltN24 GmbH, 30. 3. 2006 [cit. 2016-04-09]. http://www.welt.de/wirtschaft/article207771/Gazprom-Job-250-000-Euro-Jahresgehalt-fuer-Gerhard-Schroeder.html

[176] *Arabské revoluce* [online]. Praha: Economia, a. s., 8. 8. 2011 [cit. 2016-03-12]. http://www.aktualne.cz/wiki/zahranici/arabske-revoluce/r~i:wiki:1198/

[177] ŠLECHTA, O. *Případ Libye* [online]. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 22. 6. 2012 [cit. 2016-03-13]. http://www.revuepolitika.cz/clanky/1675/pripad-libye

Vydává: Ochrana a bezpečnost o. s., IČ: 22746986
Lamačova 825/11, 152 00 Praha 5, http://ochab.ezin.cz, ochab@email.cz

Na jednu stranu Rusko schválilo rezoluci o embargu, na druhou stranu tu o bezletové zóně nikoliv. K vetu však země nesáhla. Pouze se zdržela hlasování. Dalo by se tudíž hovořit o nepřímém souhlasu se zásahem. Přesto byly některé pozdější výroky ruských politiků velmi kritické. Např. tehdejší premiér Vladimír Putin označil údery západních států za křížovou výpravu a kritikou nešetřil ani vicepremiér Sergej Ivanov či ministr zahraničí Sergej Lavrov. Své problémy by si prý měli Libyjci řešit sami.[178]

SRN, toho času nestálý člen RB OSN, k intervenci zaujala také spíše negativní postoj. Stejně jako RF první rezoluci schválila, v případě druhé se zdržela hlasování. V souvislosti s tím se v Německu začaly objevovat pochyby o správnosti německého rozhodnutí. Hovořilo se o izolaci země v rámci Západu. Přirovnáváno to bylo k situaci po německém „ne“ v roce 2003. Nutno ovšem dodat, že pokud tehdejší odmítavý postoj Gerharda Schrödera vyvolal mezi kancléřem a jeho ministrem zahraničí Joschkou Fischerem třenice, tak nynější postoj byl ve vládě předem diskutován. Ministr Westerwelle byl ve shodě jak s kancléřkou Merkelovou, tak ministrem obrany Thomasem de Maizière.[179]

Sám Guido Westerwelle vysvětloval stanovisko vlády dne 18. března 2011 v německém parlamentu mj. takto: *„...Rada bezpečnosti Spojených národů přijala dnes v noci po intenzivním projednávání další rezoluci k situaci v Libyi. Německo se při hlasování o této rezoluci zdrželo, stejně jako Brazílie, Indie, Čína a Rusko... Myslím, je jasné, kde nejen vláda, nýbrž my všichni společně... stojíme proti tomuto diktátorovi. Stojíme na straně mezinárodního práva... Alternativou k vojenskému zásahu není nečinnost, není přihlížení, nýbrž je jí zvýšení tlaku, odhlasování sankcí a zpřísnění sankcí... Je výslovným cílem spolkové vlády podpořit demokratické vzedmutí v severní Africe a arabském světě. Také v budoucnu budeme v Evropské unii a ve Spojených národech pracovat pro to, toto vzedmutí podpořit politicky, ekonomicky, finančně a humanitárně a dopomoci mu k úspěchu... Naše pozice je jednoznačně proti Kaddáfího režimu, zůstává beze změny. Diktátor musí okamžitě ukončit násilí proti svému vlastnímu lidu. Musí jít a za své zločiny musí být dohnán ke složení účtů...“*[180]

V případě zásahu v Libyi tak měla SRN blíže k postoji zemí skupiny tzv. BRIC (viz Brazílie, Rusko, Indie, Čína), než ke spojencům v rámci Aliance. Samotný zásah poté sice přispěl k pádu, dokonce i smrti, Muammara Kaddáfího, avšak situace v zemi se nestabilizovala. Naopak se stala snad ještě více nepřehlednou, kdy se na její území začali stahovat různí islamističtí radikálové napojení mj. na al-Káidu nebo na tzv. Islámský stát. Tyto skutečnosti dodnes stojí za nekončící angažovaností některých západních států v této oblasti. Např. v únoru roku 2016 USA za podpory Francie, Velká Británie a Itálie provedly nálet na tábor

---

[178] TICHÝ, L. Postoj Ruské federace k vojenským intervencím Západu v letech 1999-2011. In *Vojenské rozhledy.* Praha: Ministerstvo obrany České republiky, 2013, roč. 22 (54), č. 4, s. 35-37.

[179] SATTAR, M. *UN-Resolution zu Libyen – Die Isolierung des Systems Westerwelle* [online]. Frankfurt am Main: Frankfurter Allgemeine Zeitung GmbH, 19. 3. 2011 [cit. 2016-03-13]. http://www.faz.net/aktuell/politik/ausland/naher-osten/un-resolution-zu-libyen-die-isolierung-des-systems-westerwelle-1606261.html

[180] WESTERWELLE, G. *Regierungserklärung von Bundesaußenminister Guido Westerwelle zu den aktuellen Entwicklungen in Libyen* [online]. Berlin: Presse- und Informationsamt der Bundesregierung, 18. 3. 2011 [cit. 2016-03-13]. https://www.bundesregierung.de/ContentArchiv/DE/Archiv17/Regierungserklaerung/2011/2011-03-18-westerwelle-libyen.html

Vydává: Ochrana a bezpečnost o. s., IČ: 22746986
Lamačova 825/11, 152 00 Praha 5, http://ochab.ezin.cz, ochab@email.cz

tzv. Islámského státu v libyjském městě Sabráta. Hlavním cílem měl být údajně muž napojený na atentáty v Tunisku z jara a léta roku 2015.[181]

Koalice CDU/CSU a FDP se na jedné straně jednohlasně vymezovala vůči nedostatkům např. svobodného fungování občanské společnosti v Rusku, na druhé straně se taktéž shodovala v nezbytnosti rozvoje společných strategických projektů. Viz např. projekt Nord Stream. Blízkost názoru mezi SRN a RF na zásah v Libyi jen zdůraznila, nakolik je Německo stále tou zemí, jež namísto síly upřednostňuje diplomacii, eventuálně jiné prostředky tlaku. Stejně tak se opět o něco více ukázalo, jak moc je pro Německo partnerství s Ruskem významné. Tradičně především v hospodářské, resp. energetické oblasti. I když to v obecné rovině bude platit i v budoucnu, události příštích let, jmenovitě události na Ukrajině, německo-ruským vztahem silně otřesou.

5.3 Koalice CDU/CSU a SPD (2013-2017?)

Výsledky voleb ze dne 22. září 2013 přinesly jasné vítězství bloku CDU/CSU. Ten obsadil celkem 311 křesel dolní komory. Naopak koaliční FDP naprosto ztroskotala, resp. získaných 4,8 % hlasů straně neumožnilo ani vstup do Bundestagu. Koalici tak CDU/CSU utvořila opět s SPD, která získala 193 mandátů. Celkem tato koalice měla pro následující a dodnes trvající volební období většinu téměř 80 %.[182] V této prozatím třetí vládě kancléřky Angely Merkelová z CDU obsadil post ministra zahraničí FrankWalter Steinmeier z SPD.[183]

Z koaliční smlouvy je patrná návaznost jak na vládní politiku kancléřky utvářenou posledních několik let s liberály, tak na dřívější velkou koalici z let 2005 až 2009 se sociálními demokraty. Za nejdůležitější úkol Německa je označena práce na evropském sjednocení, přičemž rozšiřovací proces Unie je charakterizován jako aktivní mírová politika Evropy. Zmíněna je též důležitost prohloubení partnerství s Polskem, resp. i s Francií v rámci tzv. Výmarského trojúhelníku. Koalice volá po prohloubení a zintenzivnění práce Unie v oblasti SZBP, kdy Evropská unie jako nositelka Nobelovy ceny míru prý musí zaujmout silnou roli ve světě. Ovšem nikoliv v opozici k USA potažmo k NATO. Jejich role mají být komplementární. Pro Spolkovou republiku je prý Aliance i nadále základem její bezpečnosti, kde nejvýznamnějším prvkem německé zahraniční a bezpečnostní politiky je dle smlouvy politika kontroly zbrojení, resp. odzbrojení. Koaliční smlouva se věnuje řadě problémů od izraelsko-palestinské otázky, přes konflikt v Sýrii, až po jaderný program Íránu. Za strategické partnery pak označuje např. Čínu, Indii nebo Brazílii, avšak nejvíce prostoru v této oblasti je jednoznačně věnováno partnerství s Ruskou federací.[184]

---

[181] GUITTA, O. *ISIL's gains in Libya and the case for intervention* [online]. Doha: Al Jazeera Media Network, 3. 3. 2016 [cit. 2016-03-13]. http://www.aljazeera.com/indepth/opinion/2016/03/isil-gains-libya-case-intervention-isis-160301090505840.html

[182] Bundestagswahl 2013. Ergebnisse der Wahl zum 18. Deutschen Bundestag. Wiesbaden: Büro des Bundeswahlleiters-Statistisches Bundesamt, April 2015.

[183] Das Auswärtige Amt im Überblick. Berlin: Auswärtiges Amt, 2014, s. 4.

[184] DEUTSCHLANDS ZUKUNFT GESTALTEN. KOALITIONSVERTRAG ZWISCHEN CDU, CSU UND SPD. Rheinbach: Union Betriebs-GmbH, prosinec 2013, s. 109-121.

Vydává: Ochrana a bezpečnost o. s., IČ: 22746986
Lamačova 825/11, 152 00 Praha 5, http://ochab.ezin.cz, ochab@email.cz

V části s názvem Otevřený dialog a široká spolupráce s Ruskem se mj. uvádí: *„Německo a Rusko jsou spolu skrze proměnlivou historii úzce spojeny. Rusko je největší a nejdůležitější soused Evropské unie. Moderní, hospodářsky silné a demokratické Rusko je v německém i unijním zájmu. Chceme rozšířit modernizační partnerství na další oblasti, aby došlo ke společenským, politickým a hospodářským pokrokům... Vítáme a podporujeme rozmanité snahy o rozšíření a prohloubení vztahů na státní a civilní úrovni. Usilujeme o další rozvoj Petěrburského dialogu... Usilujeme o další liberalizaci vízových pravidel pro podnikatele, vědce, civilní aktéry a studenty... V Evropské unii se zasadíme o více soudržnosti v politice vůči Rusku... Přitom zaujímá klíčovou roli prohloubení trojstranného dialogu mezi Německem, Polskem a Ruskem. Při utváření našich vztahů k Rusku chceme zohledňovat zájmy našich společných sousedů. Bezpečnosti v Evropě a pro Evropu se nechá dosáhnout jen s Ruskem a ne proti Rusku...“*[185]

Dle obsáhlosti zahraničněpolitické části koaliční smlouvy a řadě témat, ke kterým se smlouva vyjadřuje, měla německá vláda v rámci zahraniční politiky zřejmě velké ambice. Nakonec i pasáž o spolupráci s Ruskem byla v porovnání se všemi dosud analyzovanými koaličními smlouvami pravděpodobně nejobsáhlejší. Partnerství s Ruskem mělo být nadále prohloubeno, a to nejen v zájmu Německa, ale i celé Evropy. Mj. tak měla být zajištěna evropská bezpečnost. Ta však paradoxně byla vcelku záhy po utvoření této třetí vlády kancléřky Merkelové naopak Ruskem do značné míry spíše ohrožena. A to skrze ruské angažmá během krize na Ukrajině, resp. díky anexi Krymu v roce 2014 a následné podpoře separatistů na východě země. Právě na pozadí těchto událostí, jež ovlivňují mezinárodní politiku do dnešních dní, bude analyzován německo-ruský vztah za současné třetí vlády Angely Merkelové. V té době pochopitelně došlo a stále dochází i k jiným událostem, avšak případ Ukrajiny je dle autora pro německo-ruské vztahy natolik zásadní, že bude analyzován poněkud podrobněji.

Rusko-ukrajinské vztahy byly zatíženy mnoha problémy již řadu let. Za pomyslný prvopočátek sporů lze považovat tzv. Oranžovou revoluci z roku 2004, která jednak do čela Ukrajiny vynesla na pozici prezidenta prozápadního Viktora Juščenka, jednak ale už tehdy odhalila rozštěpenost země. Viz proruský východ a prounijní západ státu. Že politika nové garnitury po roce 2004 lidem nepřinesla očekávané změny, svědčí fakt, že prezidentské volby z roku 2010, dle všeho regulérně, vyhrál během zmiňované revoluce odstavený Viktor Janukovyč. Navíc jeho tzv. Strana regionů vyhrála v roce 2012 i parlamentní volby. Ačkoliv byl prezident Janukovyč proruský, právě během jeho funkčního období vrcholila příprava asociační dohody s EU. Ta měla být podepsána dne 29. listopadu 2013 ve Vilniusu během summitu tzv. Východní partnerství. Avšak to se již nestalo, neboť Viktor Janukovyč dne 21. listopadu 2013 nečekaně označil dohodu za nevýhodnou a její chystaný podpis odvolal. Premiér Mykola Azarov posléze dodal, že prý má jít pouze o pozastavení podpisu, a to vzhledem k možným ekonomickým potížím, jež by mohly následovat. Měl na mysli dopad obchodních a eventuálně i dalších opatření připravovaných ze strany Ruska pro případ uskutečnění dohody. Každopádně proti odvolání podpisu se postavili jak opoziční poslanci, tak např. tou dobou vězněná Julija Tymošenková, ale samozřejmě dosti záhy také běžní lidé.

[185] DEUTSCHLANDS ZUKUNFT GESTALTEN. KOALITIONSVERTRAG ZWISCHEN CDU, CSU UND SPD. Rheinbach: Union Betriebs-GmbH, prosinec 2013, s. 118.

Vydává: Ochrana a bezpečnost o. s., IČ: 22746986
Lamačova 825/11, 152 00 Praha 5, http://ochab.ezin.cz, ochab@email.cz

Na řadě míst země, vzhledem k rozštěpení Ukrajiny tedy předně v její západní či centrální části, propukla řada demonstrací. Logicky nejmasovější se staly shromáždění v Kyjevě na tzv. Náměstí Nezávislosti *(Majdan Nezaležnosti)*. Tyto protesty vešly později ve známost jako tzv. **Euromajdan**.[186]

I když je tedy z níže uvedených slov kancléřky Merkelové ze dne 19. listopadu 2013 zřejmé, že dohoda neměla představovat přípravu Ukrajiny na členství v EU, ani nebyla unijní politika obecně mířena proti Rusku, to dle všeho orientaci země na Západ, resp. na EU, prostě odmítalo. Kancléřka tehdy v Bundestagu mj. řekla: *„...za deset dní se ve Vilniusu uskuteční třetí summit Východního partnerství. ...setkají se tam všechny členské státy Evropská unie se zástupci šesti východoevropských partnerských zemí, Moldavskem, Gruzií, Arménií, Ukrajinou, Běloruskem a Ázerbájdžánem... Je náš společný strategický cíl, podporovat další rozvoj těchto zemí, transformaci v oblastech demokracie, lidských práv a dobré vlády, posílit jejich hospodářský rozvoj... Aby se předešlo nedorozumění: Východní partnerství není nástrojem politiky rozšíření EU. V rámci Východní partnerství nejde o perspektivu přistoupení, jde mnohem více o to, podpořit naše partnery v demokratizaci a modernizaci tím, že nabízíme politické sblížení a hospodářskou integraci... Aby bylo jasně řečeno: země rozhodují o jejich budoucím směřování samy. Veto třetí strany nemůže existovat... Tuto otázku jsem opakovaně rozvedla také při mých jednáních s ruským prezidentem Vladimírem Putinem. Opakovaně jsem objasnila, že ani Východní partnerství, ani bilaterální smluvní vztahy, které chce EU se svými partnery uzavřít, nejsou namířeny proti Rusku. Naopak: z posílení a modernizace ekonomik našich východoevropských partnerů by, takové je naše porozumění, profitovalo také Rusko...“*[187]

Ačkoliv se o změnu pohledu Moskvy na rozšiřování Evropské unie, částečně i NATO, pokoušela německá diplomacie prakticky již od zániku SSSR, resp. vzniku Ruské federace, vše nasvědčuje tomu, že byla neúspěšná. Ruské vedení všechny tyto kroky dlouhodobě považuje za hru s nulovým součtem. Východní partnerství EU nevyjímaje.

Protivládní demonstrace na Ukrajině nabývaly postupně stále větších rozměrů, přitom např. v Doněcku, Chersonu, Sevastopolu nebo Oděse probíhaly zároveň akce na podporu vlády. Pod heslem tzv. **Antimajdanu** požadovaly vytvoření celní unie s RF a tak podobně. Ruský postoj k asociační dohodě mezi Ukrajinou a EU odmítli dne 25. listopadu 2013 předseda Evropské komise José Manuel Barroso i prezident EU Herman van Rompuy. O den déle naopak unijní postup vůči Ukrajině zkritizoval spolu s Janukovyčem ruský prezident Vladimír Putin. Dnes 8. prosince 2013 se s opozicí v čele s pány Arsenijem Jaceňukem, Vitalijem Klyčkem a Olehem Ťahnybokem setkala náměstkyně amerického ministra zahraničí Victoria Nulandová a také šéfka unijní diplomacie Catherine Ashtonová. Dne 17. prosince 2013 Rusko výrazně snížilo cenu zemního plynu pro Ukrajinu a ze svých devizových rezerv pro ni uvolnilo 15 miliard amerických dolarů. Dne 16. ledna 2014 vláda protlačila úpravu trestního zákoníku

---

[186] SYRUČEK, M. *Rusko-ukrajinské vztahy. Mýty a skutečnost*. Praha: Grada, 2015, s. 202-203, 209-212.
[187] MERKELOVÁ, A. *Regierungserklärung von Bundeskanzlerin Merkel zum EU-Gipfel "Östliche Partnerschaft" am 28./29. November 2013 in Vilnius* [online]. Berlin: Presse- und Informationsamt der Bundesregierung, 8. 11. 2013 [cit. 2016-03-25]. https://www.bundeskanzlerin.de/ContentArchiv/DE/Archiv17/Regierungserklaerung/2013/2013-11-18-merkel-oestl-partnerschaften.html

Vydává: Ochrana a bezpečnost o. s., IČ: 22746986
Lamačova 825/11, 152 00 Praha 5, http://ochab.ezin.cz, ochab@email.cz

s tím, že měly být nově pod hrozbou odnětí svobody zakázány např. manifestace před státními úřady nebo jízda v koloně více než pěti aut. Nesplnění podmínek omezujících použití internetu mělo být poté pro změnu pokutováno apod. To samozřejmě vyvolalo novou vlnu nevole.[188]

Reakce přišly mj. i z Německa. Dle ministra zahraničí Frank-Waltera Steinmeiera byl Janukovyčův dosavadní kurs chybný. Omezení občanských práv prý povede Ukrajinu jen dále od Evropy. Na politické kontroverze prý nesmí být odpovědí represe.[189]

Situace se začala zdánlivě uklidňovat poté, co se opozice s prezidentem domluvila na amnestii pro zatčené demonstranty i na zrušení předtím schválených restrikcí. Dne 28. ledna 2014 rezignoval premiér Mykola Azarov, jenž zanedlouho uprchl ze země. Ovšem již dne 18. února 2014 došlo do té doby k nejkrvavějšímu okamžiku od počátku protestů, když zahynulo celkem 8 osob. Z toho 7 příslušníků bezpečnostních složek. V průběhu dalších dní mrtvých ještě přibylo, především na straně demonstrantů. Velkou roli v tom mj. hrálo zapojení krajně pravicových skupin do protestů. Šlo o desítky obětí. Zřejmě právě toto krveprolití vyburcovalo západní diplomaty k větší aktivitě. Dne 20. února 2014 jednali s prezidentem Janukovyčem ministři zahraničí Francie, Polska a Německa – Laurent Fabius, Radoslaw Sikorski a Frank-Walter Steinmeier. O den později pak zástupci opozice, s přispěním ministrů výše a za přítomnosti ruského ombudsmana Vladimíra Lukina, podepsali s prezidentem Janukovyčem dohodu o ukončení krize. Ukrajina se dle této dohody měla vrátit k ústavě z roku 2004, do prosince roku 2014 měly být vypsány nové prezidentské volby a měla vzniknout vláda jakéhosi národního porozumění. Samozřejmostí bylo okamžité zastavení střetů. Parlament dokonce v den podpisu dohody zrušil trestnou podstatu skutku, za který byla odsouzena Julija Tymošenková. Platnost tohoto usnesení již však předseda parlamentu svým podpisem nestvrdil, jelikož mezitím uprchl. Dne 22. února 2014, navzdory platnému mandátu a bezpečnostním zárukám, uprchl i prezident Viktor Janukovyč. Pro opozici to byl impuls k převzetí moci. Předsedou parlamentu a zároveň prozatímním prezidentem se stal Olexandr Turčynov s tím, že na den 25. května 2014 byly vypsány nové prezidentské volby. Ve stejný den pak byla z vězení propuštěna Julia Tymošenková, jež později odletěla na léčení do Německa. Dne 27. února 2014 byl novým premiérem zvolen Arsenij Jaceňuk.[190]

Německá diplomacie vcelku brzké ustavení nové vlády v čele s Jaceňukem uvítala. Zároveň ale ministr Steinmeier jasně dne 27. února 2014 uvedl, že ukrajinská vláda má před sebou spoustu úkolů. Viz finanční nestabilita země, ale také dosud ne zcela uklidněná politická situace. Tak či tak nová vláda prý musí zajistit, aby byla vládou všech Ukrajinců. Tedy včetně těch na východě či jihu země. Frank-Walter Steinmeier zároveň zdůraznil, že je SRN ve věci finanční stabilizace země ve spojení s USA, Ruskem i Mezinárodním měnovým fondem.

---

[188] SYRUČEK, M. *Rusko-ukrajinské vztahy. Mýty a skutečnost*. Praha: Grada, 2015, s. 214-217.
[189] STEINMEIER, F.-W. *Pressemitteilung – Janukowitsch-Kurs führt in Sackgasse* [online]. Berlin: Auswärtiges Amt, 17. 1. 2014 [cit. 2016-03-25]. http://www.auswaertiges-amt.de/DE/Infoservice/Presse/Meldungen/2014/140117_BM_Ukraine.html
[190] SYRUČEK, M. *Rusko-ukrajinské vztahy. Mýty a skutečnost*. Praha: Grada, 2015, s. 218-224 a 232.

Vydává: Ochrana a bezpečnost o. s., IČ: 22746986
Lamačova 825/11, 152 00 Praha 5, http://ochab.ezin.cz, ochab@email.cz

S Ruskou federací se prý mj. jedná o tom, aby byla z konce roku 2013 Ruskem přislíbená pomoc Ukrajině skutečně realizována.[191]

Jak vidno, události na Ukrajině byly do té doby Německem hodnoceny předně jako vnitropolitický boj o směřování země. Proto byla slova vůči RF sice jasná, viz např. kancléřčina slova výše před summitem ve Vilniusu z podzimu roku 2013, ale nikterak razantní. To se však mělo záhy změnit. Důvodem k tomu byla příští ruská politika vůči Krymu a separatistickým skupinám na východě země.

Nutno ale zmínit, že stejně jako řada jiných západních politiků kritizovala kancléřka Merkelová tehdy Rusko také úplně v jiné věci. Tou byl ruský zákon z předešlého roku namířený proti sexuálním menšinám. Nakonec vše vygradovalo v **bojkot** oficiálních ceremoniálů konaných v rámci **zimních olympijských her v Soči**, kam v únoru roku 2014 řada politiků, vč. kancléřky Merkelové nebo německého prezidenta Joachima Gaucka, ostentativně nedorazila. Mj. se svou účastí neměl naopak problém např. exkancléř Gerhard Schröder.[192]

Jakkoliv je historie **Krymu** složitá, od roku 1954 byl Krym součástí Ukrajinské sovětské socialistické republiky (USSR). Poté co USSR v roce 1991 vystoupila ze SSSR, se Krym stal součástí nezávislé Ukrajiny s tím, že i když sice panovalo několik let mezi Kyjevem a Simferopolem jisté napětí, po příchodu Leonida Kučmy do čela Ukrajiny schválil v roce 1996 ukrajinský parlament novou krymskou ústavu a Krym se stal v rámci země autonomní republikou. Na území poloostrova krom toho leží město Sevastopol, jež má zvláštní statut a podléhá přímo ukrajinské vládě. K říjnu roku 2015 mělo město okolo 370 tisíc obyvatel, resp. na celém Krymu žilo přibližně 2,3 milionu lidí, z toho byly nevýrazněji zastoupeny s 58 % Rusové, s 24 % Ukrajinci a s 13 % Krymští Tataři. V souvislosti s probíhajícími událostmi v rámci tzv. Euromajdanu, resp. Antimajdanu, obsadili dne 27. února 2014 proruští demonstranti krymský parlament a vyvěsili na něm ruskou státní vlajku. V té době se na poloostrově objevili též neoznačení vojáci, kteří začali obsazovat všechna strategická místa. Dne 6. března 2014 rozhodl krymský parlament o vyhlášení nezávislé republiky a o jejím připojení k RF. Dne 11. března 2014 oznámila autonomní krymská republika a město Sevastopol spojení v tzv. Republiku Krym, načež dne 16. března 2014 vše stvrdilo referendum. O den později republika oficiálně požádala o vstup do Ruské federace. Dne 18. března 2014 dohodu o připojení k Rusku podepsal prezident Vladimír Putin, krymský premiér Sergej Aksjonov, starosta Sevastopolu Alexej Čalyj a předseda krymského parlamentu Vladimír Konstantinov.[193]

Ruské angažmá v celé věci bylo od počátku zřejmé. Po dobu ještě několika týdnů však Vladimír Putin jakoukoliv přítomnost ruských ozbrojených sil na Krymu odmítal. Že oni

---

[191] STEINMEIER, F.-W. *Pressemitteilung – Neue Regierung in Kiew muss sicherstellen, dass sie für alle Ukrainer da ist* [online]. Berlin: Auswärtiges Amt, 27. 2. 2014 [cit. 2016-03-25]. http://www.auswaertiges-amt.de/DE/Infoservice/Presse/Meldungen/2014/140227-Ukraine.html

[192] *Gerhard Schröder reist nach Sotschi – Merkel nicht* [online]. Berlin: WeltN24 GmbH, 31. 1. 2014 [cit. 2016-04-09]. http://www.welt.de/politik/deutschland/article124417580/Gerhard-Schroeder-reist-nach-Sotschi-Merkel-nicht.html

[193] SYRUČEK, M. *Rusko-ukrajinské vztahy. Mýty a skutečnost*. Praha: Grada, 2015, s. 310-313.

Vydává: Ochrana a bezpečnost o. s., IČ: 22746986
Lamačova 825/11, 152 00 Praha 5, http://ochab.ezin.cz, ochab@email.cz

neoznačení vojáci byli ruští, přiznal až v polovině dubna roku 2014. Pro změnu ale popřel přítomnost ruských vojáků kdekoliv na východě Ukrajiny.[194]

Pro německou vládu byly tyto události od samého počátku alarmující. Už dne 3. března 2014 uvedl vládní mluvčí Steffen Seibert, že ruský postup je nepřijatelný a zcela v rozporu s mezinárodními dohodami. Zejména prý s tzv. Budapešťským memorandem z roku 1994, které Ukrajině, mj. i ze strany RF, zaručuje nezávislost a uzemní celistvost, ale také prý se smlouvou o černomořské flotile z roku 1997. Zároveň uvedl, že ruské jednání je v rozporu s hodnotami a principy skupiny G7, resp. G8. Proto se prý skupina G7 rozhodla pozastavit přípravy na summit s Ruskem (tedy summit G8) plánovaný na červen stejného roku v Soči.[195]

Na summitu skupiny G20 na podzim roku 2014 v Brisbane Rusko přítomno bylo. Po silné kritice ze strany západních politiků ohledně ruského počínání ve vztahu k Ukrajině ovšem prezident Vladimír Putin z Austrálie předčasně odjel. Např. s kancléřkou Merkelovou o věci jednal údajně několik hodin. Oficiálně byl odjezd prezidenta Kremlem zdůvodněn jinými úkoly doma, ale je možné se domnívat, že jej spíše zaskočila všude přítomná kritická slova.[196] Za povšimnutí stojí jednotná pozice západních politiků. Na summitu skupiny G20 o rok dříve, který se konal Petrohradu a kde se jednalo mj. o situaci v Sýrii, podobný konsenzus nepanoval. Válka v Sýrii, tj. jeden z následků výše v textu zmíněného tzv. Arabského jara, dělala politikům velké starosti. Poté, co se objevily informace o užití jedovatých plynů ze strany vládních vojsk, se státníci pokoušeli domluvit na případném odzbrojeném zásahu. RF, jako dlouholetý spojenec syrského režimu, byla pochopitelně proti. Avšak proti byla právě i SRN. Prohlášení o nutnosti zamezit dalšímu nasazení otravných látek v boji, třeba též za cenu vojenského zásahu, podepsalo pouze 10 zemí. Tedy polovina zúčastněných. Německo prohlášení nepodepsalo jako jediný evropský stát.[197]

Pokud SRN doufala, že situace bude deeskalovat a Rusko se stáhne, dovršení anexe Krymu německou diplomacii vyvedlo z omylu. Dne 19. března 2014 při příležitosti konání členské schůze Německo-ruského fóra v Berlíně řekl ministr Steinmeier ve svém obsáhlém projevu mj. toto: *„...za posledních 25 let jsme na obou stranách – v Rusku a v Německu, v Rusku a v EU – neudělali vždy všechno správně a bezchybně. Ale to není ospravedlnění pro nic. Neboť musí být jasné: pokus, sedm desetiletí po konci druhé světové války o úpravu hranic je v rozporu s mezinárodním právem a ve svých politických důsledcích – ostatně také pro mnohonárodnostní Rusko – ještě naprosto neodhadnutelný... Ruský vztah k Ukrajině byl vždy zvláštním a takovým zůstane. Rusko je s Ukrajinou úzce spojeno, těsněji, než chtěli*

---

[194] *Putin přiznal, že na Krymu působili neoznačení ruští vojáci* [online]. Praha: Český rozhlas, 17. 4. 2014 [cit. 2016-03-26]. http://www.rozhlas.cz/zpravy/evropa/_zprava/putin-priznal-ze-na-krymu-pusobili-neoznaceni-rusti-vojaci--1340213

[195] SEIBERT, S. *Statement von Regierungssprecher Steffen Seibert zur Lage in der Ukraine* [online]. Berlin: Presse- und Informationsamt der Bundesregierung, 3. 3. 2014 [cit. 2016-03-26]. https://www.bundeskanzlerin.de/Content/DE/Mitschrift/Pressekonferenzen/2014/03/2014-03-03-seibert-ukraine.html;jsessionid=DC51E6DA3EFAB4F84338D650CEAF562D.s5t2

[196] *Nach Beratungen über Ukraine-Konflikt: Putin verlässt vorzeitig G20-Gipfel* [online]. Hamburg: SPIEGEL ONLINE GmbH, 16. 11. 2014 [cit. 2016-04-09]. http://www.spiegel.de/politik/ausland/g20-putin-reist-vorzeitig-von-gipfel-in-australien-ab-a-1003208.html

[197] *Merkel verweigert Obama die Syrien-Unterstützung* [online]. Hamburg: ZEIT ONLINE GmbH, 6. 9. 2013 [cit. 2016-04-09]. http://www.zeit.de/politik/ausland/2013-09/putin-g-20-/komplettansicht

Vydává: Ochrana a bezpečnost o. s., IČ: 22746986
Lamačova 825/11, 152 00 Praha 5, http://ochab.ezin.cz, ochab@email.cz

v minulosti mnozí na Západě vnímat... Je chybné, pro Rusko, stejně tak pro Západ, vnucovat Ukrajině rozhodnutí buď-anebo mezi Východem a Západem. To neodpovídá historii země a tato logika by neměla mít místo ve světě, který již nefunguje v geopolitických kategoriích 20. století. Studená válka je pryč: logikou 21. století je kooperace, ne konfrontace. V logice helsinského procesu by neměla žádná země, ani Rusko, vystupovat jako ochranná moc svých menšin v jiných zemích... Neboť právě pro tuto ochranu, která dnes slouží jako ospravedlnění, jsme přece společně vyvinuli nástroje: OBSE například a Radu Evropy, ve kterých jsme všichni zastoupeni: Rusko, Německo a Ukrajina k tomu patří... Má linie a linie německé zahraniční politiky je následující: zaprvé, naše poselství musí být jasné – a bez dvojznačností! Naši ruští kolegové musí pochopit, jak ruskou politiku hodnotíme – a také vědět, že dle našeho hodnocení není nedělní referendum v souladu s ukrajinskou ústavou a ofenzivně uspíšené odštěpení Krymu od Ukrajiny je v rozporu s mezinárodním právem. Zadruhé, odpověď na to může být jen celoevropská. Rusko ví: pokud by se Evropa v této ústřední otázce rozštěpila, poté by byla celoevropská zahraniční politika u konce, ještě než začala. Zatřetí to znamená, že k možným reakcím mohou patřit také opatření, která – i když škodící nám samotným – dávají najevo, že nepřijmeme pokračování politiky, která rozkládá a dále dělí Ukrajinu, nebo přenesení krymského modelu na další země ve východní Evropě. Nenechte se nikdo ošálit: byla-li by to linie ruské zahraniční politiky, pak bychom zavedli rozhodná opatření, i když bychom museli vzít do úvahy hospodářské nevýhody... Moje hluboké přesvědčení zůstává: bezpečnost v Evropě a pro Evropu může existovat pouze společně s Ruskem, ne proti Rusku. Tento poznatek zůstává správný navzdory aktuální krizi. Cíl společného prostoru od Lisabonu po Vladivostok zůstává správným cílem...“[198]

Další vývoj bohužel uklidnění situace nepřinesl. Spíše naopak. Proruské demonstrace přerostly na východě Ukrajiny v separatistický ozbrojený boj. V dubnu roku 2014 tito lidé uspořádali referendum a následně vyhlásili dvě nové nezávislé republiky, a to tzv. **Doněckou lidovou a Luhanskou lidovou republiku**. Vzhledem k bojovým úspěchům separatistů nebo jejich moderní výzbroji se od počátku prakticky dosud diskutuje o tom, nakolik se v oblasti angažuje ruské armáda. Kreml samozřejmě svůj podíl na bojích odmítá. Rozbroje mezi Ruskem a Ukrajinou se přenesly i na hospodářské vztahy, kdy např. **Gazprom** v dubnu roku 2014 razantně zvýšil Ukrajině cenu plynu, následně v polovině června roku 2014 dodávky dokonce úplně zastavil. Nikterak tomu nezbránila ani osoba Petra Porošenka, jenž vyhrál dne 25. května 2014 ukrajinské prezidentské volby.[199]

Nebylo to ostatně poprvé, co Moskva využila této metody, viz zpochybnění předtím pracně Kyjevem vyjednané dohody ze strany Gazpromu na počátku roku 2015 a následná pomoc Slovenska Ukrajině při zajištění dodávek plynu.[200] Možné těžiště používání energetiky jako

[198] STEINMEIER, F.-W. *Rede von Außenminister Steinmeier anlässlich der Mitgliederversammlung des Deutsch-Russischen Forums e.V. am 19.03.2014 in Berlin* [online]. Berlin: Auswärtiges Amt, 19. 3. 2014 [cit. 2016-03-26]. http://www.auswaertiges-amt.de/DE/Infoservice/Presse/Reden/2014/140319-BM_dtrus-Forum.html
[199] SYRUČEK, M. *Rusko-ukrajinské vztahy. Mýty a skutečnost*. Praha: Grada, 2015, s. 232, 245-246.
[200] SYRUČEK, M. *Rusko-ukrajinské vztahy. Mýty a skutečnost*. Praha: Grada, 2015, s. 254.

Vydává: Ochrana a bezpečnost o. s., IČ: 22746986
Lamačova 825/11, 152 00 Praha 5, http://ochab.ezin.cz, ochab@email.cz

politického nástroje ze strany Kremlu zřejmě plyne z faktu, že Ruská federace nemá žádný jiný zdroj prostředků, než právě svou energetickou základnu.[201]

K další eskalaci situace vedlo dne 17. července 2014 **sestřelení civilního letadla** společnosti Malaysia Airlines. Stalo se tak na východě Ukrajiny, poblíž vesnice Hrabová. Při neštěstí zemřelo všech 298 osob na palubě, z toho asi dvě třetiny byli Nizozemci. Prakticky dosud není zcela známo, kdo přesně za sestřelením stojí. Kyjev viní separatisty, potažmo Rusko, oni zase vládní síly. Tak či tak nizozemští vyšetřovatelé vydali v říjnu roku 2015 zprávu, ve které uvádějí, že letadlo bylo sestřeleno raketou země-vzduch ruské výroby. Tu prý lze vystřelit systémem zvaným Buk. Na příčině se shodly všechny zúčastněné strany, a to vč. Ruska a Ukrajiny. Na vinících se ale stále neshodnou. Ty se snaží odhalit souběžné policejní vyšetřování. Je ovšem nejisté, zdali bude vůbec úspěšné. Spolupráce se všemi zainteresovanými totiž velmi vázne. Ostatně Rusko předtím v RB OSN vetovalo zřízení mezinárodního tribunálu pro vyšetřování této katastrofy.[202, 203]

Nestabilní byla a je i kyjevská vláda Arsenije Jaceňuka. Což taktéž nic neulehčuje. Jen několik měsíců vydržela ta z konce února roku 2014, načež jeho vláda vzešlá z nových podzimních voleb stejného roku se v první čtvrtině roku 2016 opět potýkala s problémy. V únoru roku 2016 jen těsně ustála hlasování o nedůvěře, kdy krátce na to koalici opustily dvě strany a vláda tak přišla o většinu. Počátkem března roku 2016 se začalo spekulovat o tom, že novou premiérkou by se mohla stát dosavadní ministryně financí Natalja Jaresková, mj. rodilá Američanka s ukrajinským a americkým občanstvím.[204, 205] Na konci března roku 2016 se však jako pravděpodobnější jevilo jméno dosavadního předsedy parlamentu Volodymyra Hrojsmana.[206] Dne 10. dubna 2016 oznámil premiér Jaceňuk své rozhodnutí rezignovat. Měl by tak prý učinit do dvou dní.[207]

Už v souvislosti s anexí Krymu se členské státy **EU**, pochopitelně za zvýšené aktivity Německa, domluvily na vytvoření trojstupňového **sankčního mechanismu** vůči Rusku. První stupeň tvořily diplomatické sankce (pozastavení jednání o nové kooperační smlouvě, o usnadnění vízových povinností apod.), druhý představovaly sankce proti vybraným osobám

---

[201] ROMANCOV, M. Ruské užívání energetiky jako politického nástroje – fikce nebo realita? In TICHÝ, L. (eds.) *Energetické vztahy mezi Evropskou unií a Ruskou federací: partnerství nebo rivalita?* Praha: Metropolitan University Prague Press, 2012, s. 84.

[202] SYRUČEK, M. *Rusko-ukrajinské vztahy. Mýty a skutečnost*. Praha: Grada, 2015, s. 246-250.

[203] *Závěr vyšetřování: Let MH17 sestřelila raketa Buk odpálená z východu Ukrajiny* [online]. Praha: Česká televize, 13. 10. 2015 [cit. 2016-04-09]. http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/1600819-zaver-vysetrovani-let-mh17-sestrelila-raketa-buk-odpalena-z-vychodu-ukrajiny

[204] SYRUČEK, M. *Rusko-ukrajinské vztahy. Mýty a skutečnost*. Praha: Grada, 2015, s. 250.

[205] *Do čela ukrajinské vlády míří žena. Ale má podmínku: žádné politické tlaky* [online]. Praha: MAFRA, a. s., 4. 3. 2016 [cit. 2016-03-26]. http://www.lidovky.cz/do-cela-ukrajinske-vlady-miri-zena-ale-ma-podminku-zadne-politicke-tlaky-1az-/zpravy-svet.aspx?c=A160304_152533_ln_zahranici_msl

[206] *Na Ukrajině se rodí nová koalice, ministrem financí má být Slovák* [online]. Praha: MAFRA, a. s., 29. 3. 2016 [cit. 2016-04-09]. http://zpravy.idnes.cz/dohodao-o-nove-vladni-koalici-na-ukrajine-fpd-/zahranicni.aspx?c=A160329_063206_zahranicni_jkk

[207] *Rozhodl jsem se rezignovat, oznámil ukrajinský premiér Jaceňuk* [online]. Praha: MAFRA, a. s., 10. 4. 2016 [cit. 2016-04-10]. http://zpravy.idnes.cz/ukrajinsky-premier-jacenuk-rezignoval-d92-/zahranicni.aspx?c=A160410_153555_zahranicni_san

Vydává: Ochrana a bezpečnost o. s., IČ: 22746986
Lamačova 825/11, 152 00 Praha 5, http://ochab.ezin.cz, ochab@email.cz

(zákaz vstupu nebo zmrazení majetku na území EU atd.) a posledním stupněm měly být hospodářské sankce (zbraňové embargo, zákaz vývozu zboží s tzv. dvojím užitím do RF, omezení přístupu pro ruské banky a podniky na unijní kapitálový trh atp.). Mezi březnem roku 2014 a únorem roku 2015 Evropská unie aktivovala všechny tři stupně s tím, že svou sankční politiku úzce konzultovala s USA. Spojené státy zavedly také sankce, přičemž ty jejich cílily již od počátku přímo na lidi v okolí prezidenta Putina. Přístup EU byl v tomto o něco opatrnější. Každopádně cíl unijních sankcí byl a je zřejmý. Rusko má revidovat anexi Krymu a Sevastopolu, má přestat s materiální a jinou podporou separatistů na východě Ukrajiny, resp. se má zasadit o prosazení tzv. Minských dohod.[208]

Spolupráci s Ruskou federací pozastavilo též **NATO**, a to když jeho členové odsoudily anexi Krymu a prohlásily uskutečněné referendum za nelegální a nelegitimní. Zrušeny byly všechny plánované společné akce vč. pravidelných setkání v rámci tzv. Rady NATO-Rusko.[209] Dle posledních informací ale v průběhu dubna roku 2016 k setkání na úrovni velvyslanců zemí Aliance a Ruské federace skrze tzv. Radu NATO-Rusko opět dojde. Diskutovat se bude údajně mj. právě o situaci na Ukrajině. Generální tajemník NATO Jens Stoltenberg však jasně uvedl, že dřívější plnou spolupráci bude prý možné obnovit až ve chvíli, kdy bude Rusko respektovat mezinárodní právo.[210]

Výše uvedené tzv. **Minské dohody** byly výsledkem jednání pod patronací běloruského prezidenta Alexandra Lukašenka. První jednání se uskutečnilo v září roku 2014. Že se tak vůbec stalo, bylo zásluhou především francouzského prezidenta Françoise Hollanda a německé kancléřky Angely Merkelové. Na základě těchto jednání se ukrajinská vláda dohodla se separatisty na příměří a mírovém plánu. Za OBSE finální dokument podepsala Švýcarka Heidi Tagliaviniová, za Ukrajinu exprezident Leonid Kučma, za Rusko jeho velvyslanec na Ukrajině Michail Zurabov a za vzbouřenecké republiky jejich vůdci Alexandr Zacharčenko a Igor Plotnickij. Bohužel mělo příměří jen velmi krátké trvání. Např. nejtěžší boje o doněcké letiště se rozhořely jen několik dní poté. Definitivně první dohoda z Minsku zkolabovala v lednu roku 2015. To byl impuls pro kancléřku Merkelovou, aby iniciovala další schůzku. Ta se opět konala v Minsku za účasti nejvyšších představitelů RF, Ukrajiny, SRN a Francie, a to z 11. na 12. února roku 2015. Výsledkem bylo opětovné vyhlášení příměří počínaje termínem 15. února 2015. Krom toho měly být staženy těžké zbraně, propuštěni vězni, odzbrojeny ilegální skupiny, zrušeny restrikce vůči Donbasu, do konce roku měl Kyjev ústavní reformou decentralizovat povstalecké oblasti nebo měl ve stejném časovém horizontu opětovně moci kontrolovat svou hranici s RF. Plnění nové dohody se mělo průběžně kontrolovat na společných setkáních.[211]

---

[208] FISCHER, S. *EU-Sanktionen gegen Russland – Ziele, Wirkung und weiterer Umgang.* Berlin: Stiftung Wissenschaft und Politik, SWP Aktuell 26, März 2015, s. 1-3.
[209] *NATO's Relations with Russia* [online]. Brussels: NATO, 11. 11. 2015 [cit. 2016-03-26]. http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_50090.htm
[210] SVĚTNIČKA, L. *NATO se po dvou letech sejde s Ruskem na úrovni velvyslanců* [online]. Praha: MAFRA, a. s., 8. 4. 2016 [cit. 2016-04-09]. http://zpravy.idnes.cz/rada-nato-rusko-se-opet-sejde-die-/zpr_nato.aspx?c=A160408_171705_zpr_nato_inc
[211] SYRUČEK, M. *Rusko-ukrajinské vztahy. Mýty a skutečnost*. Praha: Grada, 2015, s. 281-285.

Vydává: Ochrana a bezpečnost o. s., IČ: 22746986
Lamačova 825/11, 152 00 Praha 5, http://ochab.ezin.cz, ochab@email.cz

Průběh dalších měsíců však úplné zastavení bojů a naplnění dohod nepřinesl. To byl také důvod, proč byly sankce vůči Rusku dne 21. prosince 2015 ze strany EU prodlouženy. Aktuálně mají trvat do konce července roku 2016. Sankce prý potrvají do té doby, dokud nebudou plně implementovány tzv. Minské dohody.[212]

Samozřejmě za zdůrazňování nutného dodržení mírových smluv, avšak přece, již v lednu roku 2016 se začaly objevovat informace, že by sankce mohly být v létě roku 2016 zrušeny. Hovořil o tom např. francouzský ministr hospodářství Emmanuel Macron.[213] Stanovisko kancléřky Merkelové je přitom neměnné. Zopakovala to i při návštěvě ukrajinského prezidenta Petra Porošenka dne 1. února 2016 v Berlíně. Základem zrušení sankcí je prý úplné dodržení dohod z Minsku, což se dosud nestalo. Proto jsou zmínky o zrušení sankcí předčasné. Ačkoliv se již nevedou těžké boje, úplný klid zbraní stále nenastal. Stejně tak zatím Kyjev neprovedl ústavní reformu vedoucí k decentralizaci země a naopak vláda stále nezískala pod svou kontrolu hranici s RF. Ukrajinský prezident při té příležitosti v Berlíně řekl, že Rusko údajně stále dodává separatistům zbraně a munici. Nakonec prý vázne i amnestie pro Ukrajince zajaté separatisty.[214]

Jak vidno, celá záležitost má dle všeho stále otevřený konec. Avšak určité tlaky, mj. ve věci zrušení sankcí vůči Rusku, je vystavena kancléřka Merkelová i doma v Německu. Krátce po návštěvě ukrajinského prezidenta v Berlíně se totiž naopak do Moskvy vydal, vcelku netradičně, ministerský předseda Bavorska a šéf koaliční CSU **Horst Seehofer**. Svou cestu obhajoval tím, že v dnešní době plných globálních výzev je prý nutné s Ruskem zůstat v kontaktu. Zároveň při návštěvě ale vychvaloval úzké hospodářské partnerství mezi Bavorskem a Ruskou federací, načež ještě letos by se prý dle Seehofera měla do Moskvy vydat bavorská hospodářská delegace.[215] Tím se samozřejmě jasně vymezil vůči Angele Merkelové, jež kontinuálně prosazuje naplnění všech bodů tzv. Minských dohod a mj. také odmítá ruskou anexi Krymu. Proto podporuje vyhlášené sankce a tlačí tak na Rusko. To se přitom všemožně snaží tlak oslabit. Návštěva Horsta Seehofera k tomu Moskvě výborně posloužila, to když se v tamním tisku objevily titulky hlásající vítězství zdravého lidského rozumu ohledně protiruských sankcí a sám Seehofer byl opěvován za odvahu zaujmout vlastní pozici, což je prý v politicky korektním a tolerantním Německu vzácné.[216]

---

[212] *Russia: European Union Prolongs Economic Sanctions by Six Months* [online]. Brussels: Press office – General Secretariat of the Council, 21. 12. 2015 [cit. 2016-03-26]. http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2015/12/21-russia-sanctions/

[213] *Francie chce v létě zrušit sankce proti Rusku, podmínečně* [online]. Praha: Borgis, a. s., 24. 1. 2016 [cit. 2016-03-26]. http://www.novinky.cz/zahranicni/evropa/392733-francie-chce-v-lete-zrusit-sankce-proti-rusku-podminecne.html

[214] SMIRNOVA, J. *Für Merkel steht in der Ukraine viel auf dem Spiel* [online]. Berlin: WeltN24 GmbH, 1. 2. 2016 [cit. 2016-03-26]. http://www.welt.de/politik/deutschland/article151744216/Fuer-Merkel-steht-in-der-Ukraine-viel-auf-dem-Spiel.html

[215] SCHMIDT, F. *Seehofer bei Putin – Pragmatiker auf Reisen* [online]. Frankfurt am Main: Frankfurter Allgemeine Zeitung GmbH, 3. 2. 2016 [cit. 2016-03-26]. http://www.faz.net/aktuell/politik/ausland/europa/kritik-fuer-horst-seehofers-putin-besuch-moskau-freut-sich-14050219.html

[216] *Russische Presse über Seehofer bei Putin: "Sieg des gesunden Menschenverstands"* [online]. Hamburg: SPIEGEL ONLINE GmbH, 4. 2. 2016 [cit. 2016-03-26]. http://www.spiegel.de/politik/ausland/seehofer-bei-putin-so-kommentiert-russlands-presse-a-1075695.html

Vydává: Ochrana a bezpečnost o. s., IČ: 22746986
Lamačova 825/11, 152 00 Praha 5, http://ochab.ezin.cz, ochab@email.cz

Proti sankcím se od samého počátku vyslovuje také exkancléř **Gerhard Schröder**. Nespatřuje v nich prý žádný přínos, naopak zdůrazňuje, že sankce všechny strany poškozují.[217] Mimoto říká, že anexe Krymu byla sice porušením mezinárodního práva, ale nejinak tomu prý bylo v případě invaze do Iráku v roce 2003. Za chybný vývoj od 90. let 20. století prý nesou zodpovědnost především Spojené státy americké.[218]

Bude skutečně zajímavé sledovat, jak se budou události na Ukrajině nadále vyvíjet. Jak ve vztahu Ukrajina vs. Rusko, tak Německo vs. Rusko. V tom druhém případě je na místě zmínit slova německého zahraničněpolitického experta Ulricha Specka z dubna roku 2014, který ruské působení na Ukrajině označuje za útok na pořádek, jenž podpírá německou bezpečnost, svobodu a prosperitu. Totiž za útok na postmoderní politiku 21. století se svými jednáními, kompromisy a dohodami. Ruská politika se prý chová klasicky velmocensky. A jelikož Německo oproti např. Francii nebo Velké Británii, jež údajně stojí v postmoderním světe jen jednou nohou, nemá prostředky k autonomní obraně, je proto SRN závislá na takovém světovém pořádku, kde všichni respektují základní principy. A to je prý nyní díky Rusku v ohrožení. Anexí Krymu vojenskými prostředky a hrozbou násilí na ukrajinských hranicích prý Rusko utočí na základní světový pořádek daný Chartou OSN, potažmo tedy na německou bezpečnost, svobodu a prosperitu.[219]

Německá zahraniční politika vůči Rusku prošla v průběhu vlády kancléřky Angely Merkelové určitým vývojem. Zprvu byl očekáván jasný obrat zpět k USA, viz politika Gerharda Schrödera, avšak záhy se ukázalo, že „strategické partnerství“ s RF je v německé politice pevně ukotveno, a to bez ohledu na stranickou příslušnost. Samozřejmě v určitých aspektech byla kancléřka k Moskvě od počátku kritičtější, např. v případě otázky dodržování lidských práv apod., ale bylo zřejmé, že dobré a funkční vztahy s Ruskem jsou pro SRN velmi důležité. Určitý zvrat nastal po srpnu roku 2008, resp. zcela definitivně po březnu roku 2014. Tehdy Ruská federace zpochybnila jak hranice Gruzie, Ukrajiny, potažmo evropské hranice obecně, tak např. princip dodržování uzavřených dohod. Nejpozději od března roku 2014 tak kancléřka vyvíjí na ruské vedení tlak s cílem, aby Ruská federace své kroky přehodnotila. Zdali se jí to podaří, to je samozřejmě věc neznámá. Stejně jako otázka, kdo přijde do čela vlády SRN po ní, resp. jaký vůbec zaujme k předešlým událostem, potažmo k celé Ruské federaci, postoj. Ostatně návštěva Horsta Seehofera v Moskvě, názory Gerharda Schrödera nebo slova Franka-Waltera Steinmeiera o volném prostoru od Lisabonu po Vladivostok dávají tušit, že do úvahy bude zřejmě připadat ledasco.

---

[217] *Gerhard Schröder ist gern ein "Russland-Versteher"* [online]. Berlin: WeltN24 GmbH, 1. 10. 2014 [cit. 2016-04-09]. http://www.welt.de/politik/deutschland/article132810275/Gerhard-Schroeder-ist-gern-ein-Russland-Versteher.html

[218] *Schröder – "Sicherheit gibt es nur mit Russland"* [online]. Berlin: WeltN24 GmbH, 8. 5. 2015 [cit. 2016-04-09]. http://www.welt.de/politik/deutschland/article140701893/Schroeder-Sicherheit-gibt-es-nur-mit-Russland.html

[219] SPECK, U. *Putins Aggression: Die Ukraine-Krise bedroht besonders Deutschland* [online]. Hamburg: ZEIT ONLINE GmbH, 7. 4. 2014 [cit. 2016-03-26]. http://www.zeit.de/politik/ausland/2014-04/ukraine-konflikt-machtpolitik-postmoderne/komplettansicht

Vydává: Ochrana a bezpečnost o. s., IČ: 22746986
Lamačova 825/11, 152 00 Praha 5, http://ochab.ezin.cz, ochab@email.cz

Závěr

Pravděpodobně žádnou zahraniční politiku jakéhokoliv státu nelze z hlediska teorie mezinárodních vztahů definovat pouze jednou dílčí koncepcí. Z logiky věci se vždy jedná o jejich množinu. Mnohé její aspekty totiž mohou vycházet z různých paradigmat. V případě Spolkové republiky Německo se dle názoru autora můžeme na jeho zahraniční politiku dívat prizmatem liberalismu, konstruktivismu i realismu.

Německý důraz na mírovou spolupráci všech zemí světa, mj. také skrze mezinárodní vládní organizace, nebo snahy v maximální možné míře rozvíjet svobodný obchod, viz koncept tzv. vzájemné ekonomické závislosti, to vše jsou jasné vlivy liberalismu. Nakonec též samotná činnost Evropské unie, jejíž je Německo vůdčí zemí, spojená s postupným přenášením národních kompetencí na supranacionální úroveň, je toho důkazem. Setkáváme se tak v praxi s koncepty a názory jak Normana Angella, tak Davida Mitranyho nebo Ernsta Bernarda Hasseho a mnohých dalších liberálů.

Pro Němce, po jejich zkušenosti s nacismem a s ním související válkou, je dodnes typický značný odpor k silovému řešení světových problémů všeho druhu. Německá zahraniční politika, i když samozřejmě z novodobé historie známe případy, kdy se Německo na mezinárodních vojenských akcích podílelo, převážně upřednostňuje spíše cestu diplomacie. Zde lze v praxi spatřit tzv. kantovskou kulturu anarchie, jež se vyznačuje stavem, kdy se státy zcela vzdávají při řešení vzájemných sporů síly, tj. vliv sociálního konstruktivismu Alexandra Wendta.

Z pohledu realismu, který je zahraniční politice státu asi nejvíce vzdálen, je možné určité jeho rysy odhalit v oblasti hospodářské politiky. Německá exportně orientovaná ekonomika na jedné straně a závislost na importu energosurovin na straně druhé, tyto prvky často vedou zahraniční politiku Německa, namísto multilaterální kooperace, spíše cestou bilaterálních smluv a svazků. Typicky právě s Ruskou federací. Spolková republika Německo zde pragmaticky sleduje své národní zájmy.

Mezi vnější faktory, které utvářely zahraniční politiku Německa po znovusjednocení, lze zařadit např. rozpad bipolárního rozdělení světa a po něm následující rozmach nových bezpečnostních hrozeb. S tím souvisí také očekávání mnohých západních spojenců ve smyslu převzetí aktivnější role Německem v bezpečnostní politice. Dále jde o růst ekonomického i politického významu zemí jako Brazílie, Rusko, Indie či Čína, resp. o postupnou tvorbu skutečně multipolárního systému. Mezi vnitřní faktory se počítají jednak vysoké náklady, které země vydala na vyrovnání situace mezi západem a východem po znovusjednocení, což se v zahraniční a obranné politice země promítlo ve formě rozpočtových škrtů, jednak také např. pro Německo typický institucionální pluralismus. V zemi existuje poměrně hodně institucí, které mají vliv na tvorby zahraniční politiky země. Z tohoto faktu pak plyne stále složitější hledání konsenzu. No a v neposlední řadě je vnitřním faktorem také již výše zmíněný německý prožitek 2. světové války, který pozměnil německou poválečnou identitu do té míry, že se v zemi vytvořil jakýsi systém dobrovolného omezení vlastní zahraniční politiky.

Vydává: Ochrana a bezpečnost o. s., IČ: 22746986
Lamačova 825/11, 152 00 Praha 5, http://ochab.ezin.cz, ochab@email.cz

Při náhledu na zahraniční politiku Německa po znovusjednocení je možné identifikovat několik jejích hlavních priorit. Patří mezi ně funkční Evropská unie, pevné transatlantické spojenectví, fungující světové hospodářství a nakonec mírové partnerství s Ruskou federací. A právě posledním vektorem německé zahraniční politiky se detailněji zabývala tato studie.

Kontakty mezi Německem a Ruskem sahají hluboko do historie. Zcela nová kapitola německo-ruských vztahů se však začala psát po konci studené války a znovusjednocení Spolkové republiky Německo. Zřejmě právě druhá uvedená událost v roce 1990, resp. přesněji možná až překvapivá benevolentnost ze strany tehdejšího sovětského vedení v čele s Michailem Gorbačovem vůči vzdání se vlivu v Německé demokratické republice a umožnění spojení obou německých států v jeden celek, pozitivně ovlivnila vztahy zemí na řadu dalších let. I když si Němci znovusjednocení prakticky zaplatili, viz uhrazení mnohých nákladů souvisejících s odchodem sovětských vojsk zpět na východ nebo poskytnutí bezúročných půjček Moskvě, je patrné, že ve značné části německé populace Gorbačův souhlas dodnes vyvolává vděk. Vztahy s nově vzniklou Ruskou federací po nečekaném rozpadu Sovětského svazu v roce 1991 navázal Berlín bez výrazných komplikací. Sice bouřlivý vývoj v Rusku sledoval místy s obavami, ale postava Borise Jelcina byla pro kancléře Helmuta Kohla (CDU) jedinou osobou, která mohla zaručit Západem podporovaný směr vývoje země, tedy směr demokratický. Samozřejmě ani Boris Jelcin nebyl v této souvislosti bezproblémový, ale jistě poskytoval větší šanci na úspěch, než např. Vladimír Žirinovskij a jemu podobní. Země postupně uzavřely řadu bilaterálních smluv a od samého počátku se kancléř Kohl velmi zasazoval o institucionalizaci vztahů jak Evropské unie, tak Severoatlantické aliance s Ruskem. Tyto snahy, pravda, občas narážely na potíže, to když se Moskva např. soustavně stavěla proti rozšiřování Aliance na východ, ale nakonec i zde došlo k určitým úspěchům, když byly mezi oběma organizacemi a Ruskou federací uzavřeny základní kooperační smlouvy. Jmenovitě unijní tzv. Dohoda o partnerství a spolupráci z roku 1994 a alianční tzv. Zakládající akt o vzájemných vztazích, spolupráci a bezpečnosti mezi NATO a Ruskou federací z roku 1997, načež ten dal vzniknout ještě tzv. Stálé společné radě. Rozpad bipolárního světa vyvolal určitou euforii a naděje také s ohledem na fungování Organizace spojených národů. Kladně tak mohl Helmut Kohl hodnotit jednotný postup Rady bezpečnosti Organizace spojených národů v případě první války v Perském zálivu, ovšem v případě bojů v Chorvatsku a v Bosně a Hercegovině již byla situace odlišná. Zde Rusko společný postoj s ostatními státy Západu, tj. i s Německem, nezastávalo, naopak v opozici k nim podporovalo Srbsko. Obecně lze německo-ruské vztahy v éře Helmuta Kohla charakterizovat jako velmi dobré. Vztah Kohla s Jelcinem byl přátelský (tzv. *Männerfreundschaft*) a navzdory dílčím neshodám byla podpora Berlína Moskvě silná. Pro Německo bylo prioritou začlenit Rusko co nejdříve do světového společenství tak pevně, jak jen to bylo možné. Cílem bylo jednak dosáhnout multilaterálního a mírového způsobu řešení globálních problémů, jednak ukončení dlouhá léta trvajícího rozštěpení Evropy na dvě části a usnadnění tak mj. i mezinárodního obchodu.

Nástup Gerharda Schrödera (SPD) na post kancléře v roce 1998, pro mnohé nečekaně, přinesl aktivní zahraniční politiku Německa i na poli bezpečnostním. Bylo to totiž právě za něj, kdy se německá armáda poprvé od konce 2. světové války zapojila do bojových akcí. Navíc mimo území států Aliance. Bylo tomu tak v případě letecké ofenzivy spojenců v čele s Američany proti zbytkové Jugoslávii v roce 1999. Stejně jako u prvního zásahu západních států na Balkáně ovšem stálo Rusko proti. Přesto k zásahu došlo a lze to vnímat jako určitý

Vydává: Ochrana a bezpečnost o. s., IČ: 22746986
Lamačova 825/11, 152 00 Praha 5, http://ochab.ezin.cz, ochab@email.cz

důležitý moment ve vztahu Ruska k Západu. To tehdy navzdory četným námitkám nebylo s to postup západních států ovlivnit. Stejně odhodlaně postupoval kancléř též po událostech z 11. září a Německo se v rámce invaze do Afghánistánu v roce 2001 solidárně postavilo po bok Spojených států amerických. K tomu všemu ve věci této akce vládl soulad také s Moskvou, reprezentované již Vladimírem Putinem, a to přineslo spoustu očekávání nejen ze strany německé diplomacie. Založena byla nově např. tzv. Rada NATO-Rusko. Ta nahradila Radu z roku 1997 a měla umožnit ne pouze dosavadní společnou diskuzi, nýbrž také reálnou spolupráci. Následná invaze do Iráku v roce 2003 však euforii zbrzdila, potažmo německé „ne“ své účasti nejen, že výrazně zhoršilo vztahy Německa se Spojenými státy, ale předně velmi prohloubilo spolupráci Německa s Ruskou federací. Byla uzavřena řada nových bilaterálních smluv a mezi kancléřem Schröderem a prezidentem Putinem se vytvořil, řekněme, velmi přátelský vztah. Kancléř od této chvíle o styky s Ruskem pečoval téměř výhradně sám (tzv. *Chefsache*). Tento nadstandardní vztah v dalších letech usnadnil prohloubení spolupráce jak mezi politiky, tak firmami nebo německou a ruskou občanskou společností. Viz podpora kulturní spolupráce, programy partnerství měst apod. V roce 2005 byla oběma politiky dojednána krom jiného také výstavba plynovodu Nord Stream. Šlo o dobu, kdy se zhoršily vztahy Německa např. s Polskem či Pobaltím. Země se totiž obávaly odstavení od dodávek plynu proudícího do Evropy přes Ukrajinu. Tehdy byly však pro Berlín prioritní předně vlastní vize a zájmy, resp. minimálně nebyl kancléř s to své postoje a třeba i eventuální celoevropské výhody projektu vhodně vysvětlit. Každopádně v průběhu jeho druhé vlády se německo-ruské vztahy dostaly v novodobé historii země na bezprecedentně nejintenzivnější a nejpozitivnější úroveň.

Poté, co se funkce kancléřky ujala v roce 2005 Angela Merkelová (CDU), došlo sice na rehabilitaci vztahů s Washingtonem, ale intenzivní spolupráce s Ruskem nadále pokračovala. Ostatně tento kurs nastavil již Helmut Kohl a Gerhard Schröder postup vpřed pouze urychlil. Snad jen Kohl tehdy počítal se spoluprací více na celoevropské bázi. Kancléřka tak svou politikou potvrdila, že německé partnerství s Ruskem je dle všeho pro Němce skutečně strategickou záležitostí. I když se jí vcelku úspěšně podařilo učinit z projektu Nord Stream vícestrannou záležitost, nejen německo-ruskou, nebo se oproti Schröderovi jednoznačně dokázala vymezit proti stále více autoritářské politice Moskvy např. vůči tamní občanské společnosti, přesto také ona kladla na úzké a dobré vztahy s Ruskem velký důraz. Plány Spojených států amerických vybudovat v Polsku a v České republice prvky protiraketové obrany, vyvolal u ruských politiků značnou nevoli. Německo štít obecně podporovalo, ale samozřejmě kladlo důraz na dialog s Moskvou. Ačkoliv z projektu Američané nakonec couvli, Rusko se stávalo postupně více a více asertivnější. Na kolik za toto mohl zmiňovaný protiraketový štít, nebo již událostmi v Kosovu vyvolané bombardování Srbska a Černé Hory, je těžké říci. Ale už na Mnichovské bezpečnostní konferenci v roce 2007 Putin svou nebývale tvrdou kritikou Západu, předně Spojených států, ledaskoho překvapil. Zprvu zůstávalo nejasné, zdali to bude mít nějaké faktické dopady na ruskou zahraniční politiku, ale zásah Ruska v Gruzii v roce 2008 ukázal, že ano. S ospravedlněním prý nezbytné ochrany ruských menšin a dalších proruských obyvatel gruzínské provincie Jižní Osetie se tehdy ruská armáda zastavila jen několik desítek kilometrů od Tbilisi. Kromě místy skutečně nevybíravému postupu gruzínské armády je také však nutné uvést, že v předešlých letech gruzínští politici dosáhli zrušení místních ruských základen nebo byl vybudován na Rusku nezávislý ropovod Baku-Tbilisi-Ceyhan. Tak či tak tlak mj. Francie a Německa Ruskou federaci, v čele tou dobou

Vydává: Ochrana a bezpečnost o. s., IČ: 22746986
Lamačova 825/11, 152 00 Praha 5, http://ochab.ezin.cz, ochab@email.cz

s Dmitrijem Medveděvem, zastavil. Pro Německo šlo ovšem o velmi zásadní okamžik. Německá diplomacie se akorát pokoušela dovést Rusko, Gruzii a provincii Abcházie k jednání, načež Rusko Gruzii náhle vojensky napadlo. Z německého pohledu postup zcela neadekvátní a nepřípustný. Jasně se tak ukázalo, že Německo, i když se od vzniku Ruské federace skutečně velmi zasazovalo o její přimknutí k Unii a Alianci a její postupnou demokratizaci a modernizaci (tzv. *Annäherung durch Verflechtug*), má na Rusko velmi omezený vliv. To posléze sice urychlilo přípravy unijního projektu tzv. Východního partnerství, ale německou politiku vůči Rusku vlastně ani moc nezměnilo. Berlín odmítal jak pozastavení činnosti tzv. Rady NATO-Rusko, tak především Američany prosazované urychlené přijetí právě např. Gruzie do Aliance. Německo chtělo zabránit izolaci Ruska. Je pravdou, že otázka Gruzie pozastavila jednání o nové kooperační smlouvě Evropské unie s Ruskem, ale v letech 2011-2012 nebyla překážkou pro slavnostní spuštění první a druhé větve plynovodu Nord Stream, ani pro nalezení shody mezi Ruskou federací a Německem ohledně jejich neúčasti na zásahu Aliance v Libyi v roce 2011. Kdy se začaly německo-ruské vztahy komplikovat, to bylo především po událostech na Ukrajině z let 2013, potažmo 2014. Ukrajinsko-ruské vztahy se začaly zhoršovat od konce roku 2004, kdy během tzv. Oranžové revoluce stanul v čele země prozápadní Viktor Juščenko. Jeho politika byla tedy dle všeho také diskutabilní, jelikož nakonec si Ukrajinci svobodně zvolili v roce 2010 do čela proruského Viktora Janukovyče. Ten, ač takto orientován, na podzim roku 2013 stál těsně před podpisem asociační dohody s Evropskou unií. Na poslední chvíli však svůj podpis odvolal, což vyvolalo u opozice a části občanů nevoli. Hlavně na západě a v centrální části země. Tak vznikl tzv. Euromajdan, jako hnutí podporující prozápadní orientaci Ukrajiny. Na druhé straně, tedy na východě a jihu státu, si zase lidé přáli proruskou politiku, viz vznik tzv. Antimajdanu. Situace byla skutečně složitá. Jakmile se zkraje roku 2014 objevili při střetech demonstrantů s policií první mrtví, na obou stranách, zapojili se do jednání i evropští politici. Mj. např. německý ministr zahraničí Frank-Walter Steinmeier. Mezi znesvářenými stranami byla následně podepsána dohoda o smíru, avšak útěk prezidenta Janukovyče a dalších vrcholných vládních ukrajinských politiků umožnil převzetí moci opozicí. Kdy se stala situace zlomovou pro Spolkovou republiku Německo, byl okamžik anexe Krymu Ruskem, opět v čele s Vladimírem Putinem, v březnu roku 2014. Stalo se tak za účasti neoznačených vojáků, kteří byli přítomni i při pozdějším referendu o začlenění této oblasti, do té dob autonomní republiky v rámci Ukrajiny, k tomu ještě tedy města Sevastopol, do Ruské federace. Referendum ale neuznaly členské státy Unie ani Severoatlantické aliance. Až po několika týdnech prezident Putin přiznal, že šlo o ruské vojáky. Zanedlouho poté ohlásili původně proruští demonstranti na východě Ukrajiny vznik dvou nových tzv. lidových republik, Doněcké a Luhanské. Od počátku panuje přesvědčení, že jsou tyto republiky zásobovány zbraněmi, municí a dost možná i lidskými zdroji z Moskvy. Tyto události, anexe části Ukrajiny, podpora separatistů na východě země, německo-ruským vztahem zásadně otřásly. Již případ Gruzie v roce 2008 odhalil, jak omezený vliv Německo na Rusko má. Tentokrát ale vyzněly německé snahy o urovnání ještě marněji. Ruská federace, opět skrze argument ochrany ruských menšin, postupovala bez skrupulí vpřed. To samozřejmě bylo z hlediska nejen Německa těžko akceptovatelné. Rusko porušilo tzv. Budapešťské memorandum zaručující Ukrajině územní celistvost a prostě vedlo, opět, agresivní a ozbrojenou politiku vůči sousední zemi. Vzhledem k výše nastíněným základům a zdrojům německé zahraniční politiky věc pro Německo naprosto nepřijatelná. I přes soustavné snahy kancléřky Merkelové a navzdory uzavřeným tzv. Minským dohodám, klid na východě Ukrajiny nezavládl do dnešních dnů. Že by Rusko

Vydává: Ochrana a bezpečnost o. s., IČ: 22746986
Lamačova 825/11, 152 00 Praha 5, http://ochab.ezin.cz, ochab@email.cz

vrátilo Krym Ukrajině, to je krajně nepravděpodobné. Ačkoliv Evropská unie, a nejen ta, vyhlásila na základě výše popsaného postupu Moskvy vůči Ruské federaci sankce, mj. naposledy byly prodlouženy s platností do poloviny roku 2016, je otázka, jak se věc nadále vyvine. Není totiž tajemstvím, že některé unijní státy by sankce už rády zrušily. Ostatně i v Německu se takové hlasy ozývají. Přišel s nimi dokonce také předseda koaliční CSU Horst Seehofer. Kancléřka zatím na sankcích trvá, jelikož tzv. Minské dohody stále nebyly naplněny. Není ale vůbec jasné, zdali třeba nepodlehne politickému tlaku, event. jaký postoj k ruské politice posledních let zaujme její následník či následnice. Další parlamentní volby v Německu by se měly konat v roce 2017. Jistě ale není v německém zájmu ani politika ozbrojených akcí překreslující evropské hranice, ani porušování dříve uzavřených dohod.

Analýza německo-ruských vztahů přinesla několik zjištění. Jako jejich zásadní mezníky ve sledovaném období 1991-2014 odhalila roky 2008 a 2013, resp. 2014. Pokud byla spolupráce mezi Německem a Ruskem do srpna roku 2008 v podstatě bezproblémová, od tohoto okamžiku byly její limity minimálně známy. Ačkoliv se německá diplomacie i poté stále snažila držet dosavadní kurs inkluze Ruska k Evropské unii a Severoatlantické alianci, nejdále od března roku 2014 si již dle všeho sama začala uvědomovat nezbytnost změny své dosavadní politiky. Je zřejmé, že zásadní proměnnou pro vztahy Německa s Ruskem je hospodářská výměna. Bohužel, dle názoru autora, jde však zároveň pro Německo též o jistý limit. Závislost Německa, resp. německých firem, na odbytu jejich výrobků, kde Rusko nabízí určitě stále velké možnosti, stejně tak německá závislost obecně na ruských energosurovinách, někdy staví německou politiku před dilema. A to jak reagovat na ruskou politiku např. ve věci nezávislosti médií, svobodného fungování občanské společnosti nebo nakonec i vztahů s jeho sousedy, viz Gruzie či Ukrajina. V minulosti, dle názoru autora, Německo vždy balancovalo, mezi politikou vedenou hodnotami a zájmy. Podle osoby kancléře či kancléřky, kteří vždy německo-ruským vztahům udávali hlavní tón, se poměr obou prvků pouze měnil. Obecně byla německá politika vůči Moskvě spíše pragmatická a zájmová. Změna, kterou lze pozorovat v posledních letech, viz Krym a východ Ukrajiny, znamená také upozadění zájmů a naopak upřednostnění hodnot. Protože jak již zaznělo, Německo je přece liberální demokracií, uznává principy multilateralismu, mírové kooperace, pokojného řešení sporů, dobrovolného dodržování smluv atd. Nikdy nemůže být v jeho zájmu opak, tj. současná ruská politika. Jde přece o esenciální základy poválečného Německa. Na nich bylo znovu vybudováno. A to si zřejmě současná kancléřka Angela Merkelové uvědomuje. Jinak by země nesvolila k omezení, viz unijní sankce, jinak pro ni skutečně zásadní, hospodářské výměny s Ruskem. Pilíře „strategického partnerství“. Ovšem, zdali jde o obrat trvalý, nebo pouze o dočasný, to nelze jasné říci. Vzhledem k rostoucímu volání, v Německu i jinde v Evropě, po zrušení sankcí, není vůbec jisté, co bude následovat. Dost možná budou sankce, i navzdory zachování status quo ve věci Ukrajiny, opravdu zrušeny. Ale je krajně diskutabilní, byl-li by to pro Evropskou unii, potažmo Německo, správný krok. Dle mínění autora nikoliv. Nevyzpytatelný a nespolehlivý soused nemůže nechat nikoho bez obav. „Strategické partnerství“ založené pouze na ekonomických výhodách je, podle autora, dlouhodobě neudržitelné.

Vydává: Ochrana a bezpečnost o. s., IČ: 22746986
Lamačova 825/11, 152 00 Praha 5, http://ochab.ezin.cz, ochab@email.cz